

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור בשימוש מסחרי

וספרי ויקיטקסט תחת רשיון [GNU Free Doc. License](#) בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל' פנחס ראובן שליט"א

מסכת תענית (מ)

• [פרק ראשון - מאימתי](#) • [פרק שני - סדר תענית כיצד](#) • [פרק שלישי - סדר תעניות אלן](#) • [פרק רביעי - בשלשה פרקים](#)

פרק ראשון - מאימתי

ב. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו.

פרק שני - סדר תענית כיצד

טו. טז. יז. יח. יח:

פרק שלישי - סדר תעניות אלן

יט. יט. כ. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז.

פרק רביעי - בשלשה פרקים

כו. כז. כח. כט. ל. לא.

פרק ראשון - מאימתי

מתני' מאימתי מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג ר' יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג אמר לו ר' יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א"כ לעולם יהא מזכיר אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביו"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר : **גמ'** תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא התם קאי דקתני מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושואלין בברכת השנים והבדלה בחונן הדעת וקתני מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני התם מ"ש דשבקיה עד הכא אלא תנא מראש השנה סליק דתנן ובחג נידונין על המים ואידי דתנא ובחג נידונין על המים תנא מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים מאי גבורות גשמים אי"ר יוחנן מפני שיורדין בגבורה שנאמר **{איוב ט-י}** עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכתוב **{איוב ה-י}** הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות מאי משמע אמר רבה בר שילא אתיא חקר חקר מברייתו של עולם כתיב הכא עושה גדולות עד אין חקר וכתוב התם **{ישעיה מ-כח}** הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו וכתוב **{תהילים סה-ז}** מכין הרים בכחו נאזר בגבורה ומנא לן דבתפלה דתניא **{דברים יא-יג}** לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה וכתוב בתריה **{דברים יא-יד}** ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש אמר ר' יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים מפתח של גשמים דכתיב **{דברים כח-יב}** יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו מפתח של חיה מנין דכתיב **{בראשית ל-כב}** ויזכור אלהים את רחל וישמע

כ"י מתני' מאימתי מזכירין גבורות גשמים. שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם ובגמרא מפרש טעמא אמאי קרי ליה גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה שנאמר

עושה גדולות וגו': סימן קללה בחג הן. כדאמרינן במס' סוכה בפרק הישן (דף כח:): מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משל לעבד שצא למזוג כוס לרבו וספך לו קיתון על פניו וא"ל אי אפשי בשמושך כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין ונראה שאין הקב"ה חפץ שנתמש לפניו ואמאי מתחילין להזכיר גבורות גשמים בחג ונראה שהוא מתפלל שיצא מטר בחג: לא אמרתי לשאול. שיתפלל על הגשמים בחג כגון ותן טל ומטר: אלא להזכיר. שמתחיל להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים: בעונתו. כלומר בזמנו: אם כן. ואמאי פוסק בפסח מלהזכיר: גמ' תנא היכא קאי. כלומר מדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה להאי תנא דחייבים להזכיר והיכא חזינן דמחייב להזכיר: התם קאי. מזכירין גבורות גשמים כו' במסכת ברכות: (וליתני התם. במסכת ברכות סמוך לתני מזכירין ליתני): מ"ש דשצקיה עד הכא. כלומר האי דקתני הכא בסדר מועד מאימתי ליתני התם דקתני מזכירין במסכת ברכות היינו סדר זרעים: עד הכא. עד סדר מועד: אלא. לא תימא דהא דקתני מאימתי דהתם קאי לתנא מראש השנה סליק ששניהן בסדר אחד הן להכי לא מצי למימר מאי שנא דשצקיה עד הכא: (בחג. הוי דין על המים ומשום דתני מאימתי הוי דין על המים קתני נמי אימתי זמן הזכרה): ואידי דתני בחג נידונין. כלומר אגב דתנא בחג נידונין על המים קסבר בנפשיה הואיל ונידונין בחג על המים ש"מ בעינן להזכיר עניינא דמיא לראוי על המים דליתו לברכה להכי קתני מאימתי מזכירין: כתיב עושה גדולות עד אין חקר. אלמא דכתיב חקר בגשמים וכתיב חקר בצרייתו של עולם מה צרייתו של עולם כתיב ביה גבורה אף גשמים הוי כמאן דכתיב ביה גבורה: ואמר רבי יוחנן שלש מפתחות. היינו שלא נמסרו לשליח אחד ביחד: יפתח ה'. ולא שליח: (רש"י)

תוספות מתני' מאימתי. מיום טוב האחרון של חג. שמיני דלא יתבון בסוכה ואפילו האידנא אינו אלא מדרבנן משום ספיקא ואע"ג דבקיאינן בקביעא דירחא גזרה שמא יחזור הדבר לקלקולו או משום מנהג אבותינו בידינו כדאי פ"ק דביצה (דף ד:): ולכן מדכרינן אבל כל שבעה לא שהגשמים בימי סוכה סימן קללה הן כדתנן פרק שני דסוכה (דף כח:): משל לעבד וכו': אם כן. אם אתה אומר מזכירין אע"פ שאין שואלין הואיל ומשמע בעונתו אף בקיץ יזכירו ומה אתה

נותן סימן מייט הראשון ור' אליעזר אומר בברייתא בגמרא כל הקיץ אם בא להזכיר מזכיר דלעולם בעונתו משמע מיהו עד השתא לא רמי עליה חובה אבל בייט ראשון חובה לרצות לפני שאלה שכל הבא לבקש מקדים ומרצה ואסימן קללה לא קפדינן ורבי יהושע קפיד: **התם** קאי. פירוש בסדר זרעים בברכות פרק אין עומדין (דף לג.). וליתני התם מאי שנא כו' כלומר אמאי תנא הכא במועד מאי דתני התם בסדר זרעים: **אלא** תנא מראש השנה קא סליק. פירוש ור"ה הויה בסדר זרעים ואם תאמר ואכתי ליתני בסדר זרעים וי"ל דהכא עיקר דאמר בחג נידונין על המים ואורחא דמילתא לרצות לפני שאלה לכך שביק עד הכא אבל בסדר זרעים אומרים מזכירין גבורות גשמים אפשר דמשמע לעולם כמו תחיית המתים או הבדלה בחונן הדעת: וליתני מאימתי מזכירין גשמים מאי גבורות גשמים אמר ר' יוחנן שיורדין בגבורה. תימה התם בברכות פ' אין עומדין (שם) קתני כי הכא מזכירין גבורות גשמים ושואלין הגשמים וכו' אמאי לא קא מקשה כמו הכא וליתני מזכירין על הגשמים מאי גבורות ויש לומר שאני הכא דהוי עיקר סדר של גשמים באיזה זמן מתחילין לאומרו ומאימתי פוסקין מלאומרו ומשום הכי פריך הכא טפי מהתם: **וכתיב** מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. וזה גבי בריאת עולם וכי היכי דהאי חקר בבריאת העולם רוצה לומר בגבורות כמו כן הכא גבי גשמים האי חקר נמי רוצה לומר גבורות אכן יש להקשות אמאי נקט גבורות טפי מכח וכמו כן הוה ליה למימר מאימתי מזכירין כח גשמים או ליתני גדולות גשמים וי"ל דמן הדין נקט גבורות משום טעמא דאיכא כח ואיכא גדולה אי נמי משום דהברכה מתחלת בגבורה להכי נקט גבורות: **שלשה** מפתחות שלא נמסרו לשליח. וא"ת והא אמרינן (סנהדרין דף קיג.) דמפתח הגשמים נמסרין לאליהו וכן מפתח של תחיית המתים וכן לאלישע דכתיב (מלכים א יז) ויאמר אליהו חי ה' וגו' דה"נ אומר בפירקין דלקמן (דף כג.) וי"ל דהא דקאמר שלא נמסרו לשליח אינו ר"ל שלא נמסרו מעולם דהא של תחיית המתים ושל גשמים נמסרו אלא לא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם: **וישמע** אליה אלהים ויפתח את רחמה. פירוש שהוא בעצמו עשה וא"ת מהכא משמע דליכא אלא שלשה מפתחות וא"כ יש להקשות והא כתיב (ירמיה נ) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו ומשמע נמי שלא נמסרו לשליח וכמו ההיא וישמע אליה אלהים וגו' וא"כ אמאי לא חשיב לה וי"ל דלא חשיב כי אם אותן מפתחות של טובה ולהכי לא קא חשיב מפתח של זעם וא"ת דמשמע מהאי קרא דפתח ה' שלא נמסר מפתח של זעם לשליח והא אמרינן (פסחים דף קיח.) יורקמי שר של ברד הוי וי"ל מכלי זעם אחרינא קאמר שלא נמסרו לשליח אבל משום ברד לא דאותו של ברד

(תוספות)

נמסרו:

ברד

של

אליה אלהים ויפתח את רחמה מפתח של תחיית המתים מנין דכתיב [\[יחזקאל לז-יג\]](#) וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיב [\[תהילים קמה-טז\]](#) פותח את ידך וגוי ורי יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא אמר לך גשמים היינו פרנסה: ר' אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג כו': איבעיא להו ר' אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמר לה או מניסוך המים גמר לה מלולב גמר לה מה לולב ביום אף הזכרה ביום או דלמא מניסוך המים גמר לה מה ניסוך המים מאורתא דאמר מר [\[במדבר כט-יח ...\]](#) ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה אף הזכרה מאורתא תא שמע דאמר רבי אבהו לא למדה ר' אליעזר אלא מלולב איכא דאמרי ר' אבהו גמרא גמיר לה ואיכא דאמרי מתניתא שמיע ליה מאי היא דתניא מאימתי מזכירין על הגשמים רבי אליעזר אומר משעת נטילת לולב ר' יהושע אומר משעת הנחתו אי"ר אליעזר הואיל וארבעת מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים וכשם שארבע מינין הללו אי אפשר בהם בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים אמר לו ר' יהושע והלא גשמים בחג אינו אלא סימן קללה אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר וכשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה כך מזכירים גבורות גשמים כל השנה ואינן אלא בזמן לפיכך אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר רבי אומר אומר אני משעה שמפסיק לשאלה כך מפסיק להזכרה ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר ר' עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר ר' יהודה משום ר' יהושע אומר העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביום טוב ראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר שפיר קאמר ליה ר"א לרבי יהושע אמר לך רבי יהושע בשלמא תחיית המתים מזכיר דכולי יומא זמניה הוא אלא גשמים כל אימת דאתיין זמנייהו היא והתנן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם שנאמר [\[שמואל א יב-יז\]](#) הלא קציר חטים היום וגוי' ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר מ"ט דרבי

יהודה בן בתירה דתניא רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני במדבר כט-יט ונסכיהם ונאמר בששי במדבר כט-לא ונסכיה ונאמר בשביעי במדבר כט-לג כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים מכאן רמז לניסוך המים מן התורה ומאי שנא בשני דנקט דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי הלכך בשני מדכרינן רבי עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר שנאמר בששי ונסכיה בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין ואימא תרוייהו דחמרא סבר לה כר' יהודה בן בתירה דאמר רמיזי מיא

רש"י כי אני ה'. ולא שליח: פותח את ידך. ולא שליח: גשמים נמי היינו פרנסה. וכבר חשבנא ליה: מלולב גמר לה. שדומה ללולב שכסם שאי אפשר לאלו ארבע מינין בלא גשמים ובאין לראות על המים כדאמרינן בסוכה כך אי אפשר לעולם בלא מים: מה לולב ציוס. שמתחילין ליטול ציוס ראשון אף הזכרה נמי ציוס כלומר שאינן מזכירין בלילי יום טוב הראשון עד למחר: מה ניסוך המים מאורתא. כדאשכחן במס' סוכה (דף נא): שממלאין הכלי מים לניסוך המים בלילה ויש ספרים דכתיב בהו דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה שמקריבין הקרבנות ציוס יכולין להביא המנחות והנסכים בלילה אף האי ניסוך המים נמי יכול לנסך בלילה: אף הזכרה נמי מאורתא. שבלי ל"ט הראשון קאמר ר' אליעזר שמתחילין להזכיר גבורות גשמים: גמרא גמיר לה. רבי אבהו דרבי אליעזר לא למדה אלא מלולב: מתניתין שמייע ליה. דרבי אליעזר גמר מלולב: משעת הנחתו. מיום שמזכירין בו באחרונה דהיינו בשביעי: ארבעה מינין הללו. שבולב ואחריו: כך גשמים. יהא מזכיר כל השנה אפילו בימות החמה אם הוא רואה יהא מזכיר: משעה שפוסק מלשאול. שבפסח פוסק מלומר ותן טל ומטר פוסק מלהזכיר גבורות גשמים והשתא לא מציית למימר אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר אלא בימות החמה אינו מזכיר הואיל ואין זמנו אף בחג אינו מזכיר הואיל ולא סימן ברכה הן: האחרון. המתפלל תפלת מוסף: הראשון. המתפלל תפלת יואל: אינו מזכיר. וקוב אין מזכירין: שפיר קאמר ליה ר' אליעזר לר' יהושע. דאמר כי היכי דמזכירין תחיית המתים כל השנה ואף על גב דלא מטא זימנייהו כך מזכירין גבורות גשמים אם רואה כל השנה ובחג נמי אע"ג דלאו סימן ברכה הן מזכירין הואיל ואין

שואלין: כל אימת לחתיין זימנייהו הוא. וכיון ללאו זימניה הוא אינן מזכירין והוא הדין בחג: בשני ונסכיהם. לסוגי בנסכה וכיון שבשני אייתר מ"ם לדרשה להכי מתחילין להזכיר בשני: בשני ניסוכין הכתוב מדבר. שני ניסוכין על קרבן אחד אבל ונסכיהם משמע הרבה דבקרבות הרבה לכן לא היה דריש רבי עקיבא מונסכיהם: סבר לה כרבי יהודה. למ"ם יו"ד מ"ם מרבה ניסוך המים: (רפ"ז)

תוספות איבעיא להו רבי אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמיר מה לולב ביום וכו'. פי' ולולב הוי רצוי דמים וגדל על המים או דלמא מניסוך גמר לה פי' ונפקא מינה אי מלולב גמר לה אבל ניסוך המים סבירא ליה דלאו ביום ראשון הוא או מניסוך המים קא גמר לה דסבירא ליה דניסוך המים ביום ראשון הוא אי נמי דאי מלולב גמר הוה דווקא ביום שנאמר (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום אבל אי מנסוך הוה אפילו בלילה ולענין זה אהני דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה אף וכו' פירוש דאע"ג דניסוך קרבנות לא הוי עד לאחר הקרבת קרבנותיהם ואם כן היאך קריבי נסכים בלילה רוצה לומר בלילה שניה והניסוך החג דהוי ממים מצי למהוי בלילה ראשונה ואע"ג דאמרינן במסכת יומא בפ' בראשונה (דף כו:). אמר רב ואיתמא ר' יוחנן אין מנסכים מים בחג אלא בתמיד של שחר וא"כ לא הוי בלילה ראשונה דהא אינה אלא ביום יש לומר דאינו חייב לנסך אלא בתמיד של שחר מכל מקום אי בעי עביד ליה בליליא: **דאמר** רבי אבהו לא למדה רבי אליעזר אלא מלולב. פירוש וסבירא ליה דניסוך לא הוי עד בשני: **משעת** נטילת לולב. פירוש דהיינו תחילת יום ראשון של סוכות ורבי יהושע אומר משעת הנחתו פירוש לאורתא דמוצאי שביעי של סוכות שמניחין בו את הלולב: **משעה** שמפסיקין לישאל. ותן טל ומטר בברכת השנים פוסקין מלהזכיר מוריד הגשם בתחיית המתים: **העובר** לפני התיבה בי"ט של חג האחרון מזכיר וכו'. פי' האחרון שמתפלל תפלת מוסף הראשון אינו מזכיר פירוש שמתפלל שחרית אינו מזכיר ובירושלמי קאמר אמאי אינו מזכיר מאורתא פירוש מתפלת ערבית ומשני דלית תמן כל עמא ולדכרו בצפרא פירוש בתפלת שחרית ומשני דהווי סברי דהווי מדכרו ליה מאורתא: **מים**. מ"ם מנסכיהם דכתיב בשני ויו"ד דכתיב בששי ונסכיה ומ"ם שבשביעי כתיב כמשפטם והוי מים טעמא דרבי עקיבא בששי ונסכיה דמשמע תרי נסכים הלכך בששי בחג הוא מזכיר גבורות גשמים: (תוספות)

אי סבר לה כרבי יהודה בן בתירה נימא כוותיה קסבר רבי עקיבא כי כתיב ניסוך יתירא בששי הוא דכתיב תניא ר' נתן אומר [\[במדבר כח-ז\]](#) בקדש הסך נסך שכר לה' בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין אימא תרוייהו דחמרא אם כן ליכתוב קרא או הסך הסך או נסך נסך מאי הסך נסך שמעת מינה חד דמיא וחד דחמרא אלא הא דתנן ניסוך המים כל ז' מני אי ר' יהושע נימא חד יומא אי ר'ע תרי יומי אי ר' יהודה ב"ב שיתא יומי לעולם ר' יהודה ב"ב היא וס"ל כר' יהודה דמתני' דתנן רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה ומפיק ראשון ומעייל שמיני ומאי שנא ראשון דלא דכי רמיזי מים בשני הוא דרמיזי שמיני נמי כי רמיזי מים בשביעי הוא דרמיזי אלא רבי יהושע היא וניסוך המים כל שבעה הלכתא גמירי לה דאמר ר' אמי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני: רבי יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: הי רבי יהושע אילימא רבי יהושע דמתניתין הא אמר ביום טוב האחרון של חג הוא מזכיר אלא ר' יהושע דברייתא האמר משעת הנחתו ותו הא דתניא ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הי בן בתירה אילימא רבי יהודה בן בתירה הא אמר בשני בחג הוא מזכיר אמר רב נחמן בר יצחק תהא ברבי יהושע בן בתירה זמנין דקרי ליה בשמיה וזימנין דקרי ליה בשמיה דאבא והא מקמי דליסמכוהו והא לבתר דליסמכוהו תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מ"ט א"ר חנינא לפי שאין נעצרין וטל מנלן דלא מיעצר דכתיב [\[מלכים א יז-יא\]](#) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי וכתוב [\[מלכים א יח-א\]](#) לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה ואילו טל לא קאמר ליה מאי טעמא משום

רש"י אי סבר לה כר' יהודה. לימא כר"י. שיזכיר בשני: ניסוך יתירא בשפי כתיב. כלומר ונסכיה דמרבי תרי ניסוכין כתיב בשפי להכי אמר בשפי מתחיל להזכיר ואהני מ"ס יו"ד מ"ס מים דלא מלינו למימר תרוייהו דיין: או הסך הסך או נסך נסך. מדשני קרא בדיבוריה ש"מ תרתי: אי ר"ע תרי יומי הוו. ותו לא דהא אמר ונסכיה דהיינו בשפי מרבה ניסוך המים: וסבר לה כר' יהודה דמתניתין. דאמר בלוג הוה מנסך כל שמנה לא סבר כוותיה במה דאמר כל שמונה מנסך אלא במה דאמר בשמיני מנסך וכיון דבשמיני מנסך משכחת לה לרבי יהודה [ב"ב] דאמר בשני מתחילין לניסוך המים כל שבעה: דמפיק ראשון ומעיייל שמיני. משיב בעל הגמרא מי מלי אמר רבי יהודה דבשמיני מנסך: מאי שנא. דקאמר דבראשון אינו מזכיר דכי רמיזי מיא בשני הוא דרמיזי דמונסכיהם מרבה ניסוך המים שמיני נמי מי מלי אמר דמנסך הא שביעי אמר רחמנא דמ"ס יו"ד מ"ס מים כתיב בשביעי דסיום קראי דניסוך המים בשביעי כתיב כמספטים ולא בשמיני: אלא ר' יהושע היא. דאמר משעת הנחתו [דהיינו בשביעי] מזכיר ואעפ"כ סבר דניסוך המים כל שבעה דגמרא גמיר לה הלכה למשה מסיני דניסוך המים כל שבעה ודאי כר"א אחי שפיר אצל כרבי יהודה בן בתירה וכו"ע לא מיתוקמא אלא להכי לא מוקי לה כר' אליעזר דהא לא מיבעי אי ר' אליעזר סבירא ליה הכי דודאי לרבי אליעזר אחי שפיר והא דקא מוקים כר' יהושע רבותא קמשמע לן אצל כר"י בן בתירה וכו"ע לא מיתוקמא דרבי יהודה יליף מונאמר בשני ונסכיהם כו' אלמא דסבר דניסוך המים לא הוה אלא ו' ימים דאיהו לא מפיק ראשון ומעיייל שמיני משום הני פירכא דפריך לעיל לא אחי כרבי יהודה ורבי עקיבא יליף מנסכיה שנאמר בשפי אלמא דסבר דניסוך המים לא הוה אלא תרי יומי אצל כרבי יהושע מיתוקמא לפיכך אין מזכירין אלא ביו"ט האחרון דגשמים בחג סימן קללה אצל ניסוך המים הוי כל שבעה דגמרא גמיר לה: עשר נטיעות. המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה ערב שביעית עד ר"ה אע"ג דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית ל' יום זה חורשין דהואיל אם אין חורשין סביבן מפסידין: וניסוך המים. כל שבעה: ר' יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג כו'. כעין אמר מר הוא כלומר אמרינן לעיל ר' יהודה אומר. הי רבי יהושע אילימא

רבי יהושע דמתני' מיו"ט האחרון הוא מזכיר. דרשאון נמי המתפלל תפלת יוצר מזכיר ואילו הכא תני הראשון אינו מזכיר: האמר משעת הנחתו. דהיינו בצביעי והכא קתני יו"ט האחרון של חג דהיינו בשמיני: ותו הא דתניא. במכילתא אחריתי: ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה צ"ט אחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר: (אלא) אמר רב נחמן בר יצחק תהא. תרוייהו הא דבעית הי ר' יהושע והא דבעית הי בן בתירה ר' יהושע בן בתירה היא דהאי דקאמר ר' יהודה לעיל משום ר' יהושע והדר קאמר משום בן בתירה תהא תרוייהו ר' יהושע בן בתירה ולא קשיא זמנין קרו ליה בשמיהא לאבוב בן בתירה וזמנין דקרו ליה בשמיהא דידיה ר' יהושע: מקמי דליסמכוהו. לא הוה חשוב וקרו ליה בשמיהא לאבוב והאי דקרו ליה בשמיהא דנפשיה ר' יהושע היינו לבתר דסמכוהו: בטל וברוחות. משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבוהו חכמים להזכיר אפילו בימות הגשמים: לפי שאינן נעלמין. שאלמלא הן אין העולם מתקיים והאי דאמרין בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם לאו משום חיוב אלא חוק גשם הוא מזכיר דטל ורוחות מועילות לארץ לתקנה ולנגבה כדבסמוך זיקא לבתר מיטרא כמיטרא: ואילו טל לא קאמר. ואתנה טל ומטר אלא מטר בלבד: (רפ"י)

תוספות אי רבי יהודה בן בתירה. דאמר בשני בחג הוא מזכיר שית יומי הו א"כ לא יהיה הניסוך כי אם ששה ימים: עשר נטיעות. פירש"י נטיעות מפוזרות בבית סאה חורש כל בית סאה בשבילן דכל נטיעה יונקת ודוקא מבית סאה היה צריך להם יכול לחרוש עד ר"ה של שביעית דהו שפיר אוקומי אילנא שרי אבל יותר מבית סאה אינו חורש אלא כדי צורכן דהואיל ומפוזרות ביותר מבית סאה קיימי שפיר ובפחות מיכן למה קיימי וליעקר קיימי ודוקא נטיעות אמר דחורשין בשבילן עד ראש השנה אבל אילנות אסור דאורייתא כל אלול ומדרבנן. פסח ועצרת תקון בשדה הלבן עד פסח מותר אבל מפסח ולהלן אסור ושדה אילן עד עצרת מותר מכאן ואילך אסור: ערבה. שמקיפין את המזבח וניסוך המים הלכה למשה מסיני כולהו: ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד. לכך נקרא מתושבי גלעד לפי שהרגו ישראל אנשי יבש גלעד על מעשה פילגש בגבעה ולא נשאר ביבש גלעד כי אם מעט אנשים מן המיושבים בעיר כי כל השאר היו עם אספסוף לכך מעיד כי אליהו מן התושבים כך שמעתי מהר"י טרוט"י משם הר"י בה"ר יצחק ממלאון: בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר. משיב הרוח ומוריד הטל כו' לפיכך אין קפידא לומר מוריד הטל אפילו בימות החמה אך שלא

יאמר מוריד הגשם והכי הלכתא ואם לא אמר בימות הגשמים כי אם מוריד הגשם ודילג משיב הרוח ומוריד הטל אין מחזירין : ואילו טל לא מיעצר. ומ"ה נראה דגבי גדעון (שופטים ו) כשאמר על הארץ יהיה טל ועל הגיזה יהיה חורב כתיב ויעש כן אבל כשאמר על הארץ יהיה חורב ועל הגיזה יהיה טל כתיב ויהי כן כלומר דעל הגיזה היה הטל אבל לא כתיב ויעש כן משמע דעל הארץ היה טל דטל לא מיעצר ע"כ בנוסח שלפני ועוד מצאתי כשאמרו על כל הארץ יהיה טל כתיב ויעש אלהים כן וכשאמר טל יהיה על הגיזה לבדה ועל כל הארץ יהיה חרב כתיב ויהי כן ולא הזכיר בזה השי"י וטעמו אשר אומר כי הוא זה כי אין השי"י מזכיר שמו על הרעה כי אם יהיה חורב על כל הארץ היתה רעת יושבי בה וכתב (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך אבל כשאמר על כל הארץ יהיה טל כתיב ויעש אלהים וכדומה לזה (בראשית א) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה וגבי חשך לא הזכיר השם יתברך וכן בחמשה דברות אחרונות (שמות כ) מלא תרצח ואילך לא הזכיר השי"י הכל הולך אל מקום אחד משל למלך שבנה דירה נאה והניח לצייר מגינו לפני כל חדרי הבית זולתי בית הכסא מקום הטינוף : (תוספות)

דף ג - ב

דלא מיעצר וכי מאחר דלא מיעצר אליהו אשתבועי למה ליה הכי קא"ל אפילו טל דברכה נמי לא אתי וליהדריה לטל דברכה משום דלא מינכרא מילתא (אלא) רוחות מנא לן דלא מיעצרי א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא [\[זכריה ב-י\]](#) כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאם ה' מאי קאמר להו אילימא הכי קאמר להו הקב"ה לישראל דבדרתינכו בארבע רוחי דעלמא אי הכי כארבע בארבע מיבעי ליה אלא הכי קאמר כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל א"ר חנינא הלכך בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו תנא בעבים וברוחות לא חייבו

חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מייט משום דלא מיעצרי ולא מיעצרי והתני רב יוסף [\[דברים יא-יז\]](#) ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות אתה אומר מן העבים ומן הרוחות או אינו אלא מן המטר כשהוא אומר ולא יהיה מטר הרי מטר אמור הא מה אני מקיים ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות קשיא רוחות ארוחות קשיא עבים אעבים עבים אעבים לא קשיא הא בחרפי הא באפלי רוחות ארוחות לא קשיא הא ברוח מצויה הא ברוח שאינה מצויה רוח שאינה מצויה חזיא לבי דרי אפשר בנפוותא תנא העבים והרוחות שניות למטר היכי דמי אמר עולא ואיתימא רבי יהודה דבתר מיטרא למימרא דמעליותא היא והכתיב [\[דברים כח-כד\]](#) יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר ואמר עולא ואיתימא רב יהודה זיקא דבתר מיטרא לא קשיא הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא (ואי בעית אימא) הא דמעלה אבק הא דלא מעלה אבק ואמר רב יהודה זיקא דבתר מיטרא כמיטרא עיבא דבתר מיטרא כמיטרא שימשא דבתר מיטרא כתרי מטרי למעוטי מאי למעוטי גילהי דליליא ושמשא דביני קרחי אמר רבא מעלי תלגא לטורי כחמשה מטרי לארעא שנאמר [\[איוב לז-ו\]](#) כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם מטרות עוזו ואמר רבא תלגא לטורי מיטרא רזיא לאילני מיטרא ניחא לפירי

ק"י ולא מיעצרי. לעולם אפילו ברותן שנים: אישתבועי למה ליה. אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. הא לא נעצר: אפילו טל דצרכה. שיצמיח שום צמח: וליהדריה לטל דצרכה. ולימא ואתנה טל ומטר: דלא מינכרא מילתא. דהא טל הוה מעיקרא ולא היה אחאב הרשע מודה בחזירה דטל קל צרכה דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אחאב מקנטרו ואומר לו קלא נעצר: אלא דמכניפנא לכו מד' רוחי עלמא לא גרסינן דהא פרשתי אתכם כתיב בקרא ואיכא למימר דגרס ליה והכי משתמע קרא כי מד' רוחות השמים שפרשתי אתכם משם אקבצכם ואריכות לשון בעלמא הוא דלא כתיב קיבוץ בקרא: כשם שא"א לעולם בלא רוחות. קלא יתקיים מרוב הבל וחמימות: בלא ישראל. שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל והכי אמר קרא כי כד' רוחות השמים פרשתי אתכם לרוחות העולם כדי שיתקיים שנאמר (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת: בימות החמה. מניסן עד החג: משיב הרוח אין מחזירין אותו.

דבלאו הכי לא מיעצר: מוריד הגשם מחזירין אותו. דמיעצר וכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפלתו כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוריד הגשם לפי שהגשמים בקיץ סימן קללה הן מפני הקליר: מעביר הרוח. שלא ינשב: ומפריח הטל. שלא ירד: אין מחזירין אותו. ללא מיעצרי: בעבים. מקשר עבים: למימרא ללא מיעצרי. לפיכך לא חייבוהו להזכיר: בחרפי. עבים בכירות הבאים לפני המטר אינן עצורות: באפלי. הבאות מאוחרות לאחר המטר דשניות למטר הן כדלקמן ובהנהו כתיב ועצר וכיון דאין כולם נעצרות לא חייבו להזכיר: שאינה מאויה. כתיב ועצר ואפ"ה לא חייבוהו להזכיר דסגי ליה במאיה רוחות לא מאי לתרומי הא בחרפי הא באפלי דרוח בין במטר בין בלא מטר לא מיעצר כגון רוח מאויה: רוח שאינה מאויה נמי חזיא לבי דרי. לגורן לזרות הקשין מן התבואה ונחייב להזכיר: אפשר בנפוחתא. וו"ן בלע"ז בנפה וכברה: שניות. כמעט שמועילות כמטר עצמו: מאי היא. אי זה עבים ורוחות קאמר דשניות למטר: אמר עולא ואיתימא רב יהודה דבתי מייטרא. עבים ורוחות שלאחר המטר: זיקא ל"ג הכא: יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר וגו': זיקא דבתי מייטרא. שהרוח מעלה אבק אחר הגשמים ונדבק בתבואה: ה"ג הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא. כשירד בנחת אינו מעלה אבק: רזיא. בכח ולא גרסינן ואי בעית אימא הא והא כו' אללא ה"ג הא דמעלה אבק הא ללא מעלה אבק והיינו הך: כמיטרא. שניות למטר כדקתני בתוספתא: למעוטי מאי. מאחר דכולהו כמיטרא מאי קמעטינן דהוי בתריה ולא הוי כמיטרא: גילהי דליליא. אישלושטר"א בלע"ז בגילהי הוה קאי במס' (פסחים דף יג.) ורוב גילהי בליליא שכיח: וביומא שמשא דביני קרחי. שבין העבים שנראה במקום אחד אורה ובמקום אחר מעונן כקרח שיס לו שערות במקום אחד וקרחו במקום אחר: מעלי תלגא לטורי. וכ"ס לבקעה אללא הריס אין להם גשמים אללא שלג שהגשמים יורדין למטה ואין ההר שותה מהן ועוד שלג שבעמקים נמס והולך מפני החום ששולט שם כמים הוא אבל בהרים קרוי שלג: כחמשה מיטרי לארעא. דהכי משמע קרא כי לשלג יאמר הוא ארץ כשיאמר לשלג הוה ארץ הרי הוא כגשם מטר וגשם מטרות והרי יס כאן חמשה: מיטרא ניחא. שירד בנחת יפה לפירות התבואה: (רש"י)

תוספות **בימות** החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מוריד הגשם מחזירין אותו : אבל אם דילג שלא אמר לא גשם ולא טל אין מחזירין ובימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו אכן אם אמר מוריד הטל בימות הגשמים אין מחזירין ואם ספק אם הזכיר אם לאו אם אינו זכור שלא אמר שום דבר בימות הגשמים כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הוא אומר ומחזירין מספק כל ל' יום וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים שאומרים מן הכסה עד יום הכפורים מספק מחזירין ירושלמי בשם רבי חנינא היה שייך בגשם והזכיר טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשמים מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר לא דמי ההוא דמצלי ומיקל לההוא דלא מצלי ולא מיקל ומפרש רבינו נתנאל טוב כשאינו מזכיר לא גשם ולא טל מכשהוא מזכיר גשם לפי שהגשמים סימן קללה בימות החמה היה שייך בטל לא הזכיר לא טל ולא גשם אין מחזירין אותו והדין להפך במוריד הגשם דאמר בירושלמי בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורות גשמים מחזירין בההוא דלא הזכיר כלל לא טל ולא מטר ומשם הר"ם שאין לומר בימות החמה משיב הרוח דהא אמר רבי חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מכלל דלכתחילה אין לאומרו ומשום הכי אמר הר"ם בשם א"י לעולם בין בימות החמה בין בימות הגשמים מוריד הטל דלעולם לא אתי לידי ספק אמר ספק לא אמר והיכא דלא מזכיר בגבורות מזכיר בשומע תפלה דהכי קאמר בירושלמי ומה שאלה שהיא מדוחק אומר בש"ת הזכרה שהיא מרווח לא כ"ש וכי היכי דשואלין בש"ת הוא מזכיר בש"ת ואפילו הזכיר קודם שומע תפלה אינו אומר עד שיגיע לש"ת והיכא דלא אמר בשומע תפלה אי נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לש"ת ואי לא חוזר לראש בין לא אמר מוריד הגשם ובין לא אמר ותן טל ומטר (ומחזירין) וכן הפסק והני מילי ביחיד אבל שליח צבור פסק רבינו יהודה דאין מחזירין לפי דאין מחזירין שליח צבור אלא משום ג' דברים מתחיית המתים ומבונה ירושלים ומברכת ולמלשינים משום דנראה ככופר שמעתי מפי רבי שלמה לא דמי מצלי ומיקל למאן דלא מצלי ולא מיקל פירוש מיקל כמו מקלל כלומר שאין מחזירין אם לא אמר ותן טל ומטר : **הא** בחרפי. פי' הא דאמר נעצרים היינו בחריפי כלומר בפירות המתבכרות וכו' אבל באפלי במאוחרות לא מיעצרי : **רוחות** ארוחות לא קשיא הא ברוח וכו'. וה"ה דמצי לשנויי הא בחריפי הא באפלי אלא שפיר קא משני ליה הא ברוח מצויה וכו' : **שניות** למטר. שניות במעלה כדאמרי אינשי משנה למלך : **הא** דאתא ניחא. פי' כשירודות בנחת חשובה כאן ברזיא כלומר בחוזק ואז אינה טובה : **גילהי** דלילא. פי' זריחת הלילה שקורין לנישוי"ר בלעז : **ושמשא** דביני קרחי. פי' כמו דבר קרחה שמכאן ומכאן יורדין הגשמים והשמש זורח באמצע זה השמש לא מעלי : (תוספות)

עורפילא אפילו לפרצידיא דתותי קלא מהניא ליה מאי עורפילא עורו פילי
ואמר רבא האי צורבא מרבנן דמי לפרצידיא דתותי קלא דכיון דנבט נבט
ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה
שנאמר [\[ירמיה כג-כט\]](#) הלא כה דברי כאש נאם ה' ואמר רב אשי כל ת"ח
שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנא' [\[ירמיה כג-כט\]](#) וכפטיש יפוצץ סלע א"ל
רבי אבא לרב אשי אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב
[\[דברים ח-ט\]](#) ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בוניה אמר
רבינא אפי"ה מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא שנאמר [\[קהלת](#)
[יא-י\]](#) והסר כעס מלבך וגוי א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שלשה
שאלו שלא כהוגן לשנים השיבוהו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן ואלו
הן אליעזר עבד אברהם ושאול בן קיש ויפתח הגלעדי אליעזר עבד
אברהם דכתיב [\[בראשית כד-יד\]](#) והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך
וגוי יכול אפי' חיגרת אפי' סומא השיבו כהוגן ונזדמנה לו רבקה שאול בן
קיש דכתיב [\[שמואל א יז-כה\]](#) והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר
גדול ואת בתו יתן לו יכול אפי' עבד אפילו ממזר השיבו כהוגן ונזדמן לו
דוד יפתח הגלעדי דכתיב [\[שופטים יא-לא\]](#) והיה היוצא אשר יצא מדלתי
ביתי וגוי יכול אפילו דבר טמא השיבו שלא כהוגן נזדמנה לו בתו והיינו
דקאמר להו נביא לישראל [\[ירמיה ח-כב\]](#) הצרי אין בגלעד אם רופא אין
שם וכתוב [\[ירמיה יט-ה\]](#) אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי
אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב שנאמר [\[מלכים ב ג-כז\]](#) ויקח
את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה ולא דברתי זה יפתח ולא
עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם אמר רבי ברכיה אף כנסת ישראל
שאלה שלא כהוגן והקב"ה השיבה כהוגן שנא' [\[הושע ו-ג\]](#) ונדעה נרדפה
לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו אמר לה הקב"ה בתי את
שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש אבל אני אהיה לך

דבר המתבקש לעולם שנאמר [\[הושע יד-ו\]](#) אהיה כטל לישראל ועוד שאלה שלא כהוגן אמרה לפניו רבש"ע [\[שיר השירים ח-ו\]](#) . שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך א"ל הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר [\[ישעיה מט-טז\]](#) הן על כפים חקותיך : אין שואלין את הגשמים כו' : סברוה שאלה והזכרה חדא מילתא היא מאן תנא אמר רבא ר' יהושע היא דאמר משעת הנחתו א"ל אביי אפילו תימא רבי אליעזר שאלה לחוד והזכרה לחוד ואיכא דאמרי לימא

רש"י עורפילא. גשמים דקיס כד שמן כדלקמן: אפי' לפרכידא דתותי קלא. הגרעין שתחת גושה של קרקע: מהניא. שמתחיל לבצבץ ולעלות מיד: עורו פילי. שסותם סדקי הארץ ל"א שמגדלת ומלמחת הגרעינין העומדין בסדקי הקרקע: **אורבא מרבנן**. בחור חריף כמו ביעי לכריבן במסכת ביצה (דף ז. תלמיד חכם זקן לא קרי אורבא אלא הוא מרבנן קרי ליה: כיון דנבט נבט. שמתחיל לבצבץ ולעלות עולה למעלה כד תלמיד חכם כיון שיצא שמו. הולך וגדל למעלה: אורייתא מרתחא ליה. שיט לו רוחב לב מתוך תורתו ומקיס ללבו יותר משאר בני אדם וקמ"ל דחייבין לדונו לכף זכות: באש. שמחמם כל גופו: בוניא. תלמידי חכמים מקיימי עולם בצניניהו: ברזל. קפדנים וקסים כברזל: שלשה שאלו כו'. משום דרבי ברכיה מיירי בגשמים לקמן נקט לה: וצנות אנשי העיר יוצאות והיה הנערה. משמע הנערה היוצאה תחילה מן העיר ויאמר לה השקיני לה היה מנחש: אפי' חיגרת אפי' סומא. לפי שלא פירש בצאילתו ואפשר שתהיה בעלת מוס ולא יבין בה אליעזר ויקחנה: (אלא) השיבוהו כהוגן. וזימנו לו רבקה: דבר טמא כלב או חזיר: והיינו דאמר להו נביא כו'. מדגלי ביה קרא ואמר הכרי אין בגלעד [אלמא ללא הוי ניחא קמי שמיא כדאמרינן הכרי אין בגלעד] פנחס היה שם והיה יכול להתיר נדרו אלא שלא רצה יפתח לילך אלא לא רצה לבוא אלא יפתח בצראקית רבה: וכתיב אשר לא לויתי. בירמיה כתיב בפרשת בקבוק ובנו את צמות (התופת אשר בגיא בן הנם) לשרוף את (צנותיהם ואת) בניהם באש אשר לא [לויתי ולא] דברתי ולא עלתה על לבי שלא תאמרו הלוא אנה כמו כן הקב"ה ליפתח ומיסע ואברהם כי מעולם לא לויתי למיסע לשרוף את בנו באש דכתיב ויקח את

בנו הזכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה ולשמים נתכוון כסבור היה לרעות להקב"ה והאי דכתיב על שרפו עצמות מלך אדום לשד מילתא אחרינא הוא ולא דברתי ליפתח מימים ימימה ותהי חק בישראל ובתרגום מזכיר פנחס לגנאי ויפתח לגנאי אלמא לא היה הקב"ה רועה צבתו שהרי מזכירם לגנאי לפי שלא הלכו זה אצל זה לבטל הגדר ה"ג ולא עלתה על לבי זה יחוק בן אברהם כלומר שאע"פ שריתתי לו מעולם לא עלתה על לבי לשחוט בנו אלא לנסותו מפני קטיגורו היינו שטן כדאמר בסנהדרין בהגהנתין (דף פט:): ויהי אחר הדברים האלה אחר דבריו של שטן וכו' ואית ללא גרסינן האי ולא עלתה על לבי דטעי בקרא אחרינא ללא כתב אלא אשר לא ריתתי ולא דברתי (ירמיהו ז' פסוק כב) ובפרשת בקבוק כתיב כל הני שלשה אשר לא ריתתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. בתנחומא אשר לא ריתתי זו בתו של יפתח אע"פ שריתתי לו תורה ומצות מצוה זו לא ריתתי עליו ולא דברתי זה בנו של מיסע מלך מואב והלא מיסע נכרי הוא ולא חולין הוא לי לדבר עמו אפילו דיבור בעלמא. ובאגדה קא חשיב כלב בהדייהו אשר יכה את קרית ספר ולכדה וגו' ורבי יונתן ללא חשיב ליה דבגמרא פשיט ליה להאי קרא בהלכות שנסתכחו בימי אבלו של משה כדאמרינן בתמורה (דף טז.) ואין לחוש שתשרה רוח הקדש על עבד ועל ממזר כדאמרינן בנדרים (דף לח.) שאין שכינה שורה כו' מפי רבי. וגדעון ששאל למנוע טל מעל הארץ ובגזה לצדה יהיה אין זה שלא כהוגן ומה תקלה יש אם יחסר העולם טל לילה אחת לצד מפי רבי: ויבוא כגשם לנו. פעמים אינו מתבקש שהוא סימן קללה בקיץ: דבר המתבקש לעולם. טל אפילו בימות החמה: פעמים נראה. כשהוא ערום נראה זרועו וכנגד לבו ואינו נראה כשהוא לבוש והכף נראית כל שעה שהיד נראית לעינים וי"ל על כפיים על השמים נורת אדם שהוא בכסא וכן נשא לצבנו אל כפיים (איכה ג) מפי רבי: ה"ג סברה שאלה והזכרה חדא מילתא היא. כלומר הא דקתני אין שואלין את הגשמים היינו אין מזכירין את הגשמים: ומאן תנא. דאמר סמוך לימות הגשמים מזכירין אבל לא קודם לכן: רבי יהושע היא. דאמר משעת הנחת לולב הוא מזכיר דהיינו יום שמיני וזהו סמוך לגשמים דמן החג ואילך הוא זמן גשמים:

תוספות עורפילא. היינו גשם דק אפילו לפרצידיא דתותי קלא מהניא . פי
פרצידיא זו גרעין שהוא מתחת האבן היינו כמו חטה שמתחת הקרקע: **מאי**
עורפילא עורו פילי. פי מעוררן ומצמיחן פילי פי אותן העומדים בסדקי הארץ:
שלשה שאלו שלא כהוגן. אליעזר שאול ויפתח וא"ת אמאי לא חשיב כלב בן
יפונה שאמר אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה
אמאי לא פריך כמו הכא יכול ממזר או עבד וי"ל דהא דקאמר כלב שיתן לו
הקב"ה כל מי שיכול לחזור אותן הלכות ששכחו בימי אבלו של משה אתן לו
עכסה בתי וי"מ דלכך נקראת. עכסה שכל הרואה אותה כועס על אשתו וזהו
ודאי משום צניעות יתירא דקא חזו בה והיה סומך דזכותה וזכות דידיה מסתייע
דלא מזדווגין לה אלא כפי מעשיה כדאיתא בסוטה (דף ב.) דאין מזווגין וכו':
יכול אפי' חיגרת או סומא. תימה אמאי לא נקט הכא גבי אליעזר עבד אברהם
כמו דקאמר גבי שאול בסמוך יכול אפי' ממזרת או שפחה וכו' ואמר רש"י משום
דגבי אליעזר לא שייך עדיין ממזרת דהא לא נתנה תורה אי נמי דגבי אשה לא
דייק עלמא אלא ליופי וא"ת היכי קאמר דשאל אליעזר שלא כהוגן והא לא אמר
אלא אשר אומר אליה הטי נא כדך ואם יראה שתהא חיגרת או סומא לא יאמר
לה וי"ל דה"פ יכול אפילו חיגרת ואפילו סומא יכול אפי' חיגרת שיהיה לה אפילו
רגל של עץ והוא לא יהא רואה או סומא כגון שיש לה עינים יפים ואינה רואה
כלל: והיינו דקאמר להו נביא לישראל הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם.
כלומר להתיר נדרו ליפתח והא הוה פנחס ואמאי לא הלך יפתח אצלו להתיר
נדרו אלא מתוך גסות רוחו אמר לא אלך אצלו שאני שופט ונגיד אלא יבא אצלי
ופנחס אמר ליתי גבאי דאנא נביא ועל ידי תהא פטורה שהייתי שורה ומתיר
הנדר ופוטר אותה ולבסוף נענשו שניהם יפתח נענש שנפלו אבריו קודם מיתה
כדכתיב ויקבר בערי גלעד ופנחס נענש דכתיב לפנים היה ה' עמו: (תוספות)

דף - **ב**

רבי יהושע היא דאמר משעת הנחתו אמר רבא אפילו תימא רבי אליעזר
שאלה לחוד והזכרה לחוד: רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה כו':
ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח
ר' מאיר אומר עד שיעבור ניסן אמר רב חסדא לא קשיא כאן לשאול כאן

להזכיר מישראל שאיל ואזיל להזכיר ביו"ט הראשון פסיק אמר עולא הא דרב חסדא קשיא [\[משלי י-כו\]](#) כחומץ לשיניים וכעשן לעינים ומה במקום שאינו שואל מזכיר במקום ששואל אינו דין שיהא מזכיר אלא אמר עולא תרי תנאי אליבא דר' יהודה רב יוסף אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור שליח צבור ראשון היורד ביו"ט ראשון של פסח א"ל אביי שאלה ביו"ט מי איכא א"ל אין שואל מתורגמן וכי מתורגמן שואל דבר שאינו צריך לצבור אלא מחוורתא כדעולא רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיתת הפסח וכתחילתו כן סופו מה תחילתו מזכיר אע"פ שאינו שואל אף סופו מזכיר אע"פ שאינו שואל א"ל אביי בשלמא תחילתו מזכיר הזכרה נמי ריצוי שאלה היא אלא סופו מאי ריצוי שאלה איכא אלא מחוורתא כדעולא א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה א"ל ר' זירא לר' אסי ומי אמר רבי יוחנן הכי והתנן בשלשה במרחשוון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו וא"ר אלעזר הלכה כרבן גמליאל א"ל גברא אגברא קא רמית איבעית אימא לא קשיא כאן לשאול כאן להזכיר והאמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר ההוא להפסקה איתמר והאמר ר' יוחנן התחיל להזכיר מתחיל לשאול פסק מלשאול פוסק מלהזכיר אלא לא קשיא הא לן הא להו מאי שנא לדידן דאית לן פירי בדברא לדידהו נמי אית להו עולי רגלים כי קא"ר יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים השתא דאתית להכי הא והא לדידהו ולא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר במוספין אמר להו שמואל פוקו ואמרו ליה לאבא אחר שעשיתו קודש תעשהו חול אלא אמר שמואל מתחיל במוספין ובמנחה ופוסק ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין

ר"י הכי גרסינן ואיכא דאמרי לימא ר' יהושע היא רפי' תימא רבי אליעזר כו'. ולא גרסינן סברה שאלה לחוד והזכרה לחוד דהא לא משתמע ממתני': עד אימתי שואלין את הגשמים. בסוף ימות הגשמים: עד שיעבור הפסח. דאמרינן כל חולו של מועד ותן טל ומטרי: עד שיצא ניסן. וכדמפיק טעמא צמתני': הכי גרסינן אמר רב חסדא כאן לשאול כאן להזכיר מישראל שאיל ואזיל והזכרה ביו"ט ראשון פוסק. לשאול שואל והולך עד שיעבור הפסח כדקתני עד מתי שואלין כו' להזכיר אינו מזכיר אלא בתפלת יוצר של יו"ט ראשון: במקום שאינו שואל. ביו"ט

האחרון של חג שאינו מתפלל תפלתו תפלת חול לאין שאלה אלא בצרכת השנים: מזכיר. גבורות גשמים כדאמר רבי יהודה האחרון מזכיר: במקום שהוא שואל. בחולו של מועד של פסח: תרי תנאי. חד אמר עד שיעבור הפסח שואלין כל סנו שמזכירין וחד אמר שאלה עד הפסח והזכרה שיכול להזכיר ביו"ט מזכיר ביו"ט הראשון של פסח בתפלת יורכ ובמוספין פוסק: רב יוסף אמר. האי דקתני עד אימתי שואלין עד שיעבור כו' ה"ק עד שיעבור שליח לבזר כו' והיינו כאידך רבי יהודה דמתני' דאמר הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: שאלה ביו"ט מי איכא. וכי מתפלל הוא תפלת חול שאתה אומר עד שיעבור הפסח דהיינו זמן שליח לבזר של תפלת יו"ט הראשון של פסח: אמר ליה אין שאלה דמתורגמן. בדרכה שהוא דורש אומר ברכת שאלה לבדה: דבר שאינו כריך לבזר. דכיון דזמן הפסקה הוא לאו אורח ארעא למישאל לבזר דבר שאינו כריך: עד שיעבור זמן שחיטת פסח. חלות יום דארבעה עשר עד שיעבור חלות דהיינו כל תפלת יורכ ואשמעינן ר' יהודה דבמנחה דערבי פסחים אע"ג דמאלינן תפלת חול מפסיקין ולא יאמר ותן טל ומטר ואע"ג דמדכרינן עד למחר במוספין פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב יו"ט הראשון והזכרה שיכול להזכיר ביום טוב מזכיר עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון: כתחילתו. שהוא מזכיר תחלה ביום טוב אחרון של חג ואינו שואל עד לאחר החג כך בסופו אינו שואל במנחה ערב יו"ט הראשון ומזכיר עד מוסף של יו"ט ראשון והכא ליכא למיפרך שאלה ביו"ט מי איכא: דהזכרה נמי אורך שאלה היא. שמרנא תחילה לפי שא"א לו לשאול ביו"ט וכיון דאיכא שאלה אבתריה מזכיר הוא לראוי בעלמא: אבל סופו. למה הוא מזכיר הואיל ואינו כריך לשאול מכאן ואילך הא כיון דאפסקת מאתמול גלית אדעתך דלא ניחא לך בהו ואמאי מזכיר: הלכה כרבי יהודה. דאמר העובר לפני התיבה וכו': מי אמר רבי יוחנן הכי. דהלכה כרבי יהודה דמזכיר ביו"ט האחרון: בשלשה במרחשון. הכי קים להו דהוה זמן גשמים כו': הלכה כרבנן גמליאל. דאינו שואל עד שבעה במרחשון וקא ס"ד דבמקום שהוא שואל מזכיר עד דמשני לקמן: כאן לשאול. בשבעה במרחשון: כאן להזכיר. מיו"ט האחרון ור' יוחנן אית ליה דרבי אלעזר: והא א"ר יוחנן במקום ששואל מזכיר. במקום שאינו שואל אינו מזכיר והיכי א"ר

יוחנן דהלכה כר' יהודה שמזכיר ביו"ט האחרון הא ליכא שאלה דאין אומר ברכת השנים ביו"ט: להפסקה איתמר. לכשהוא מפסיק לשאלה בערב הפסח פוסק נמי להזכרה דהכי משמע במקום ששאל מזכיר: והא תרוייהו איתמר. התחלה והפסקה: יתחיל לשאול. דהיינו בחול שיכול לשאול: פסק מלשאול. בערב הפסח פוסק מלהזכיר אלמא לא סבירא ליה כרבי יהודה והיכי אמר הלכה כמותו: הא לן והא להו. לבני צבל שיך לנו תבואה ופירות בקדה כל תשרי אין מזכירין עד שבעה במרחשון וקם שאלים כדלמך רבי יוחנן מתחיל להזכיר מתחיל לשאול: והא להו. לבני ארץ ישראל דקורין בניסן ואוספין בתשרי מזכירין ביו"ט האחרון כרבי יהודה דלמך רב אסי הלכה כמותו: בדברא. מדבר כלומר בקדות: אית להו עולי רגלים. ואם ירדו להן גשמים קשה להן בחזירתן: אלכא כי א"ר יוחנן. הלכה כר' יהודה דמזכיר מיו"ט האחרון כו' בזמן שאין בהמ"ק קיים וליכא עולי רגלים מזכיר: כאן בזמן שבית המקדש קיים. דליכא עולי רגלים אינו מזכיר עד ז' במרחשון: אנו דאית לן תרי יומי. שני ימים טובים אחרונים שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני לרבי יהודה דלמך מיו"ט האחרון באיזה מהן מזכיר: מתחיל במוסף. של שמיני ספק שביעי לשמא יו"ט האחרון הוא: ופוסק במנחה. שמא שביעי חול הוא ואין זמן הזכרה עד מוסף של מחר: ופוסק נמי בערבית ושחרית. של תשיעי ספק שמיני: לאבא. חזרי: לאחר שעשיתו קודש. לשמיני ספק שביעי שהזכרת בו גבורות גשמים כרבי יהודה מיו"ט האחרון: תעשהו חול. בתמיה: שמפסיק במנחה של אותו היום: ופוסק ערבית ושחרית. ללאו היינו תפלה של אותו היום: (קפ"י)

תוספות ואמר ר' אלעזר הלכה כר"ג דאמר דאין שואלין עד שבעה וכו'. פירוש ואת אמרת הלכה כר' יהודה בהא דקאמר במתני' רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ומדמינן לעיל שאלה להזכרה דפריך ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים עד שיעבור וכו' ומשני גברא אגברא וכו': והא אמר רבי יוחנן במקום ששואלין הגשמים מזכיר. ומשני ההוא להפסקה פי' דבמקום שמפסיק מלשאול מפסיק מלהזכיר אבל מתחיל קודם להזכיר וטעמא הוי דהזכרה הוה ריצוי שאלה ומש"ה ליכא חששא אם מזכיר קודם: הא לן. פירוש לבני בבל עד לאחר שבעה במרחשון דאית נהו פירי בדברא ובארץ ליכא חששא דהא יכולים פירותיהן להיות יבשים בלא

הולכה למדבר: והא להו. כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול: (תוספות)

א

-

ה

דף

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מר"ה עד יוה"כ ומתחיל וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: [מתנני](#) עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' מאיר אומר עד שיצא ניסן שנאמר [יואל ב-כג](#) ויורד לכם גשם יורה ומלקוש בראשון: [גמ'](#) א"ל רב נחמן לר' יצחק יורה בניסן יורה במרחשון הוא (דתנן) יורה במרחשון ומלקוש בניסן א"ל הכי אמר רבי יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה [יואל א-ד](#) יתר הגזם אכל הארבה וגו' אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו אמרו לו מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות אמר להם אעפ"כ צאו וזרעו נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו עומר בששה עשר בניסן נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום ועל אותו הדור הוא אומר [תהילים קכו-ה](#) הזורעים בדמעה ברנה יקצרו הלך ילך ובכה נושא משך הזרע וגו' מאי הלך ילך ובכה נושא משך וגו' א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה מאי נושא אלומותיו א"ר חסדא ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיבולת זרתים א"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב [מלכים ב ח-א](#) כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים בהנך שבע שנים מאי אכול א"ל הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שניה אכלו מה שבשדות שלישית בשר בהמה

טהורה רביעית בשר בהמה טמאה חמישית בשר שקצים ורמשים ששית בשר בניהם ובנותיהם שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר [\[ישעיה ט-יט\]](#) איש בשר זרועו יאכלו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב [\[הושע יא-ט\]](#) בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר א"ל הכי א"ר יוחנן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה ומי איכא ירושלים למעלה אין דכתיב [\[תהילים קכב-ג\]](#) ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב [\[ירמיה יח\]](#) ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא א"ל הכי א"ר יוחנן אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם מאי היא ע"ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא וכתוב התם [\[ירמיה י-טו\]](#) הבל המה מעשה תעתועים וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד [\[ירמיה ב-יג\]](#) כי שתיים רעות עשה עמי תרתין הוא דהוו עשרין וארבע שביקא להו א"ל הכי א"ר יוחנן אחת שהיא

רפ"י רבא אמר כיון שהתחיל. בשמיני ספק שביעי טוב אינו פוסק: הדך ביה. ממאי דאמר פוסק: מונה כ"א יום. מראש השנה עד שמיני ספק שביעי של חג כדרך שמונה מר"ה עד יוה"כ י' ימים שמתחיל למנות מיום ראשון של ר"ה ומזכיר מכאן ואילך וזהו שמזכיר בשמיני ספק שביעי שהוא כ"ב טוב אינו פוסק והא דמתחילין לנו למנות מיום א' דהא דאנו עושין ב' ימים לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול דהא לנו בקיאינן בקציעא דירחא אלא משום דמנהג אבותינו בידינו ל"א מונה כ"א יום כדרך שמונה כו' כלומר אם עיברו אלול לא יחשוב מיום ראשון של ר"ה כ"א יום שאם כן לא ימלאו בידו אלא כ' וכלים ביום טוב שביעי יום נטילת ערבה אלא מיום שמתחילין למנות עשרה ימים לעשות בעשירי יוה"כ יתחיל למנות באלו שבכך לא יטעה שיום הכפורים יום אחד לבד וידע מהיכן התחילו למנות לו וביום שכלין כ"א דהיינו ביום טוב אחרון מתחיל להזכיר וכיון שהתחיל טוב אינו פוסק: א"ל רב נחמן לרב יצחק יורה בניסן הוא. דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיה: והא במרחשון הוא. כדתיב לקמן ובספרי הוא: יורה ומלקוש. מפרש לקמן: אמר ליה. ולאי במרחשון הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל נתקיים שירה ומלקוש היה בראשון ע"י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיב כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים וכתוב יתר הגזם

אכל הארצה וגו': הכי גרסינן ילא אדר ולא ירדו גשמים. ולא זרעו רוב אדר לא גרסינן: רביעה ראשונה. התחלת גשמים ולקמן (דף ו:): מפרש רביעה שמרביע את הארץ: או יזרענו וימות. ברעב קודם שתגדל התבואה החדשה שלא יהיה לו מה יאכל: נעשה להם נס כו'. והיינו דכתיב ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארצה וגו': נתגלה להם תבואה שבחורי נמלים ומה שבכתלים. שאררו העכברים: ילאו וזרעו. וזרעו מה שבידם: שני. בניסן ופליגי ורביעי ומה שמאלו אכלו ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים בה' בניסן והקריבו עומר בט"ז בניסן מאותה תבואה חדשה: הגדילה בששה חדשים. מתשרי ועד ניסן: בי"א יום. מחמשה בניסן עד ט"ז בו: הזורעים בדמעה ברנה יקארו. שלא היה להן מה לאכול: מאי הלך ילך וזכה. אם לבני אדם כבר נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקארו אלא על השור הכתוב אומר: בהליכתו. לאחר התלם: ובחזירתו אוכל חזיז. שחת מן התלם שזרעו בהליכתו שכשהוא זורע מיד מתחלת ליגדל: מאי בא יבוא ברנה נושא אלומותיו. אם מפני התבואה שיט להם לאכול הרי כבר אמר ברנה יקארו: שבולת זרתים. זהו נס גדול מה שאין כן דרך כל תבואה שהקנה פי שלשה וארבעה בשבולת: כי קרא ה' לרעב. בימי יהורם בן אחאב נאמר: מה שבשדות. ספיחים ומה שנסתייר בשדות: אכלו בשר בניהם. מקלתם: משום דבקרנך קדוש. שאתה מטיב מעשיך לא יבא הקב"ה בעיר: לא אבא בירושלים כו'. והכי קאמר עד שיהא בקרנך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה: ירושלים הבנויה כעיר שחוצרה לה יחדיו. ירושלים שלמטה תהא בנויה כעיר שחוצרה לה שהיא כיוצא בה חבירתה ודוגמתה מכלל דאיכא ירושלים אחריתי והיכן אם לא למעלה: ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הצלים עץ הוא. אי לאו גזרה שוה היה משמע אטומים כעץ לקבל מוסר ולקוא היו לוקין: באחת. עבירה שהן עושין יתבערו הכסילים. רשעים: עשרים וארבע שביקא להו. בתמיה בפרשת התקופט (יחזקאל כב) כ"ד עבירות שעברו ל"א שעברו על כ"ד ספרים: (רש"י)

תוספות רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. כלומר כיון שהתחיל ביום ראשון של אחרונים שוב אינו פוסק וכן הפסק: יורה במרחשון הוא. פי' אקרא דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון פריך דמתני' אפשר לתרץ

במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מידחי גברא מקמי גברא רב נחמן ור' יצחק הוו יתבי בסעודתא א"ל רב נחמן לר' יצחק לימא מר מילתא א"ל הכי א"ר יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה בתר דסעוד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש שנאמר [\[ירמיה ל-י\]](#) ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים א"ר יצחק כל האומר רחב רחב מיד נקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ביודעה ובמכירה (ובמזכיר את שמה) כי הוו מיפטרי מהדדי א"ל ליברכן מר אמר ליה אמשול לך משל למה"ד לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו וכשביקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין שיהא צילך נאה הרי צילך נאה שתהא אמת המים עוברת תחתך הרי אמת המים עוברת תחתך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך

ה"י [שקולה כשתים](#). לכותיים וקדריים כדמפרש שרעו משניהן לא הבינו מהן לכותיים וקדריים אע"פ שיראתם פחותה לא ראו להמיר ועמי המירו ב'אחר ולא עוד אלא בלא יועיל: והאמר מר. [במועד קטן \(דף כח.\)](#) זו מיתתו של שמואל הרמתי ולא כרת היא במסכת שמחות (פ"ג) מפרש מת בכך שנים זו היא מיתת כרת בכך וכך זו היא מיתת אסכרה: ימיו של שמואל נ"ב שנה. [דכתיב עד יגמל הנער וגו' דשיצירי"ר בלע"ז וכ"ד חדשים נקרא תינוק וכתיב \(שמואל א א\) וישב עם עד עולם עולמו של לוי חמשים שנה שנאמר \(במדבר ח\) ומנן חמשים שנה יקוב מלכא העבודה \(בזכורות\) ירושלמי ובסדר עולם תמלא כשני לפין תוספת על זה: קפלה. הלצין ש'ערו: נחמתי. ור'ה הקב"ה הוא להורגו מיד: שקלתני כמשה ואהרן דכתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו'. שוין הן: מעשה ידיהן. יהושע אף הוא היה תלמידו של אהרן כדאמרי' \[בעירובין \\(דף נד:\\)\]\(#\) ילא משה ושנה להן אהרן פירקו: כי זוטרי. בחור: מרנני כולי עלמא אבתריה. לאמרי מדמית זוטרי ש'מא ח"ו עבירה היתה זו: וכי מה ענין גבעת בנימין אלא רמה. בהר](#)

אפרים: שישב ב' שנים ומחלה. כדמפרש בסדר עולם שמלך מחלית שנת עשתי עשרה ושנים עשרה ושלשה עשר ושמואל מת בתוך שנת שלש עשרה לסוף שמונה חדשים: מי מידחי גברא כו'. לאידיחי שמואל מקמי דוד: צמעשיהם לא נאמר. דמשמע צעבור חטא: אלא באמרי פי. מפני דבר שגזרתי כגון האי מעשה דשמואל: שמה יקדים קנה. כשיוליא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן ולפיכך לא אומר לך כלום מאכל ומשחה הולך דרך הוּסָט: ה"ג לימא לן מר מידי. ולא גרסינן חד לחבריה: לא מת. אלא חי הוא לעולם: צכדי. וכי צחנס ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית נ) ויחנטו (אותו) ויספדו (לו): מקרא אני דורש. והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת: מה זרעו בחיים. כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ שהן צבי שהמתים אינן צבי: אף הוא בחיים. שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו כמו שמתים וירא ישראל וגו' ודרשינן ישראל סבא דחנטו חנטיא נדמה להם שמת אבל חי היה: כל האומר רחב רחב מיד נקרי. נעשה בעל קרי: לא איכפת לוי. איני חושש: ציודעה. היינו נמי מכירה: כי הוה מיפטר. רב נחמן מרב יצחק: והיה ליבו נאה. שזה כריך לאדם עיף לנוח תחתיו: ופירותיו מתוקין. לרעב: ואמת המים. ללמא: (רש"י)

תוספות ומי סיב שמואל והא בר נ"ב שנין הוה וכו'. ועתה (אפי') חיי שמואל נ"ב שנה שהרי בשנה ראשונה שהיה עלי ממונה לכ"ג נולד שמואל כדכתיב (שמואל א א) ועלי יושב כלומר אותו יום נתיישב ונתמנה ועלי היה נביא ושופט ארבעים שנה כדמפרש בקרא ושמואל היה נביא ושופט י' שנים קודם מלכות שאול כדאיתא בסדר עולם נמצא שהיה שמואל בן מ"ט שנה כשפסק מלהיות שופט וחצי שנה שבשנה ראשונה שהיה עלי נביא נולד ותרתינן שנין ופלגא דשאול המלך הרי נ"ב שנין ולהכי קא פריך ומי סיב ומורי ש"י חשיב הני ארבעים שנה דעלי קודם שנשבה הארון ובאותו יום שנשבה מת כדכתיב ויהי כהזכירו ארון האלהים ויפול אחורנית ותשבר מפרקתו וגו' והארון היה בבית אבינדב בגבעה עשרים שנה כדכתיב (שמואל א ז) וירבו הימים ויהיו עשרים שנה וינהו כל בית ישראל אחרי ה' ומיד כשמלך דוד בירושלים דהיינו לאחר כשמלך בחברון שבע שנים ומחצה הביאו לשם צא וחשוב ארבעים שחיה עלי עם עשרים שנה שהיה הארון בבית אבינדב היינו ששים נמצא שהיה ששים שנה משנולד שמואל עד שבא הארון בירושלים אע"ג דנולד בשנה הראשונה א"כ נכי לפחות חצי שנה .

דהריון אותן שבעה חדשים היה הארון בשדה פלשתים דלא קא חשיב ומלי
להנהו דשעת הריון נמצא שהיה שמונה שנים ממיתת שמואל עד שבא הארון
לירושלים שהרי היה ששה חדשים ממיתת שמואל קודם שמשחו דוד למלך
בחברון ומלך שם שבע שנים ומחצה ומיד מלך בירושלים והביא הארון ועתה
הסר שמונה שנים מן ששים שנים שהיה משנולד שמואל עד הבאת הארון וישאר
נ"ב שנים : **יעקב** אבינו לא מת. וכן משמע דכתיב ויגוע ולא כתיב וימת כדמפרש
בסוטה (דף יג.) גבי מעשה דחושבים : **ביודעה** ומכירה קאמינא. פי' ביודעה שבא
עליה ומכירה שראה אותה : (תוספות)

דף ו - א

יהיו כמותך אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי תורה אם בעושר הרי
עושר אם בבנים הרי בנים אלא יהי רצון שיהו צאצאי מעיך כמותך : ת"ר
יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכניס את פירותיהן ולעשות
כל צרכיהן דבר אחר שמרוה את הארץ ומשקה עד תהום שנאמר **{תהילים**
סה-יא} תלמיה רוח נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך דבר אחר
יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף או אינו יורה אלא שמשיר את הפירות
ומשטיף את הזרעים ומשטיף את האילנות ת"ל מלקוש מה מלקוש
לברכה אף יורה לברכה או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר
את האילנות ומעלה את הסקאין ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש
לברכה ויורה גופיה מנלן דכתיב **{יואל ב-כג}** ובני ציון גילו ושמחו בה'
אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש
בראשון : ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון
ומלקוש בניסן או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר ת"ל בעתו
מלקוש אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל דבר שמל קשיותיהן של
ישראל דבי ר' ישמעאל תנא דבר שממלא תבואה בקשיה במתניתא תנא
דבר שיורד על המלילות ועל הקשין ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן
אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו ת"ל **{דברים יא-יד}**
בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו (כיון שיצא ניסן וירדו

גשמים אינו סימן) תניא אידך יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ וחכמים אומרים יורה בכסליו מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתניא איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה ר' יוסי אומר בי"ז ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו אמר רב חסדא הלכה כרבן גמליאל כמאן אזלא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי בשלמא רביעה ראשונה לשאול שלישית להתענות שניה למאי אמר ר' זירא לנדריים דתנן

ר"י יהיו כמותך. בתורה ולעושר וכבוד: יורה. ונתתי מטר ארלכם צעתו יורה ומלקוש (דברים יא): יורה. רביעה ראשונה היורדת במרחשון כדלקמן למה נקרא יורה שמורה להן להטיח גגותיהן צטיח של טיט שלא יטפו גשמים צבית: ולהכניס פירותיהן. שהניחו צדקות לייצן עד עכשיו: כל ארכיהן. שאר דברים הארכיים לימות הגשמים: שירד צנחת. והכי משמע יורה כאלם שמורה לתלמידיו צנחת דכתיב (קהלת ט) דברי חכמים צנחת נשמעים אי נמי לשון חז יורה ההולך ציוקר ואינו נוטה לכאן ולכאן לשון אחר שמתכוין לארץ ואינו יורד בצעף בספרי: תלמיה ריה. כשאתה מרוה תלמי חרישה של ארץ ישראל: נחת הוא לגדודיה. בני אדם היינו פשט המקרא ולקמיה דריש שאפי' גייסות פוסקות זו: ה"ג או אינו אלא שטוף את הזרעים. כלומר דעד השתא אמרינן יורה לצרכה או אינו אלא יורה לשון קללה כמו ירה יירה (שמות יט) שצובר הכל או לשון חז היורה והכי משמע קרא והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארלכם יורה לרעה מלתא בעלמא הוא ואורחא דברייתא למתני כי האי גוונא: משיר פירותיהן. שעודן צאילן כגון אתרוגים או רמונים או סופי תאנים ולא גרסינן שטוף את הגרנות דגרנות במרחשון ליכא: מה מלקוש לצרכה. שא"ל לדורשו לשצר גרנות ולהשיר פירות שאינם מצויים באותו הפרק ואי אתה יכול לדורשו אלא לטובה

שְׂוֹרֵד עַל הַמְּלִיכוֹת וְעַל הַקְּשִׁין וּמַמְלָא אֶת הַתְּבוּאָה בַּקְּשִׁיָּה: הַדָּר אָמַר לְמַא מַלְקוֹשׁ קַלְלָה הוּא וְהָכִי מִשְׁמַע שְׁמַל וְקָשָׁה כְּלוֹמַר מִל אֶת הַבְּתִים וְהַאֲיִלְנוֹת שְׁמִפִּילִין וּמִשְׁבְּרִין וְקָשָׁה לְתְּבוּאָה: שְׁמַעְלָה סְקָאִים. וּבְרַכָּה דְקִרָא לְמִילּוֹי מִיַּם בּוֹרוֹת שְׂיַחֲזִין וּמַעֲרוֹת גִּימְגוּם: שְׁמִפִּיל אֶת הַבְּתִים. וּמִשְׁמַעוּ כְּדִלְקַמֵּן שְׁמַל קְשִׁיוֹתֵןן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִי נִמִּי שְׁמַל דְּבַר הַקְּשָׁה חוֹתֵךְ וּמִשְׁבְּרִין אֶת הַבְּתִים כְּלוֹמַר אִין בּוֹ תַקְלַת גְּרִנוֹת וְהַשְׁרַת פִּירוֹת לְפִי שְׂאִ"ל לֹ: סְקָאִי. מִיַּן אֲרַבָּה כְּדַמְתַּרְגָּם הַלְלָל (דְּבָרִים כח) סְקָאָה וּמַלְקוֹשׁ לְשׁוֹן אֲרַבָּה כְּמוֹ וְהִנֵּה לְקָשׁ אַחַר גְּזִי הַמֶּלֶךְ (עַמוּס ז): אֶת הַמּוֹרָה לְאֲדָקָה. אֲלַמָּא יוֹרָה לְטוֹבָה: ה"ג אִו אִינוּ אֲלָא יוֹרָה בְּתַשְׁרִי וּמַלְקוֹשׁ בְּאִייר. שִׁישׁ עֲדִין מְלִיכוֹת וְקְשִׁין: ת"ל בַּעֲתוֹ. יוֹרָה בְּמַרְחָשׁוֹן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָןן שְׁכָךְ הִיא הַעֵת וְהַזְמַן וַיִּפֶּה הוּא כְּדִלְקַמֵּן דְּזַמַּן רְבִיעָה רֵאשׁוֹנָה בְּמַרְחָשׁוֹן הוּא אִית סְפָרִים דְּכַתּוּב בְּהוּ אִו אִינוּ אֲלָא בְּכַסְלִיו דְּזַמַּן יוֹרָה בְּכַסְלִיו הוּא וּכְרַבְנֵן דְּפִלְיָגִי עֲלִיָּה דְר"מ לְקַמֵּן ת"ל בַּעֲתוֹ יוֹרָה וּמַלְקוֹשׁ מֵהַ מַלְקוֹשׁ בַּעֲתוֹ אִף יוֹרָה בַּעֲתוֹ דְּמַלְקוֹשׁ זֶהוּ שְׂוֹרֵד עַל הַמְּלִיכוֹת וְעַל הַקְּשִׁין וְזֶהוּ נִיסָןן שִׁישׁ בּוֹ קְשִׁין וּמִלּוֹ: דְּבַר שְׁמַל קְשִׁיוֹתֵןן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. שְׁכַשְׂאִינוּ יוֹרֵד חוּזְרִין יִשְׂרָאֵל בְּתַשׁוּבָה וּמִתְעַנִּין וְעוֹשִׂין לְדַקוֹת: מְלִיכוֹת. רֵאשִׁי שִׁיבּוֹלוֹת שְׂאֵדָם מוֹלֵל בִּידוֹ כְּדַכְתִּיב (דְּבָרִים כג) וְקַטְפַת מְלִיכוֹת בִּידֵךְ: וְקְשִׁין. קְנָה: שְׁמַמְלָא תְּבוּאָה בַּקְּשִׁיָּה. וּמִשְׁלִימָה: הִי רְבִיעָה. אִיזָה זַמַּן רְבִיעָה: בְּכִירָה. רֵאשׁוֹנָה וּלְקַמֵּן מִפְּרָשׁ לְמֵאִי הַלְכַתָּא נִינְהוּ יוֹרָה יֵשׁ בּוֹ ג' זַמְנֵי גְּשָׁמִים: אֲפִילָּה. אַחַרְוֵנָה כְּמוֹ כִּי אֲפִילוֹת הִנֵּה (שְׁמוֹת ט): ר' יְהוּדָה אָוֹמַר. בְּכִירָה בִּז' בְּמַרְחָשׁוֹן וּבִינּוֹנִית בִּי"ז וְאֲפִילָּה בְּכ"ג וְכוּלְהוּ הִנֵּי תִלְתָּא יוֹרָה קְרִי לְהוּ: אִין הַיַּחֲדִידִים מִתְעַנִּין כּו'. דְּאֲמַרִּין בְּסַמוּךְ שְׁלִישִׁית לְהַתְעַנוֹת וְהוֹאִיל וּזְמַן שְׁלִישִׁית בְּרֵאשִׁית חֲדָשׁ הוּא אִין לִיחִידִים לְהַתְעַנוֹת: יַחֲדִידִים. חֲסִידִים וְהָכִי אֲמַרִּין בְּמַתְנֵי לְקַמֵּן (דָּף י.) הַגִּיעַ י"ז בְּמַרְחָשׁוֹן וְלָא יִרְדוּ גְּשָׁמִים הַתְּחִילוּ הַיַּחֲדִידִים לְהַתְעַנוֹת שְׁמַכְאֵן וְאִילֵךְ זַמַּן רְבִיעָה אֲפִילָּה לְר"מ דְּסַתָּם מִתְנֵי ר"מ וְה"נ אָמַר ר' יוֹסִי דְאִין מִתְעַנִּין עַד ר"ח כְּסְלִיו דְּהִיּוֹנוּ רְבִיעָה אֲפִילָּה וְהִיּוֹנוּ כַּחֲכָמִים דְּאֲמַרִּי יוֹרָה בְּכַסְלִיו: אָמַר רַב חֲסַדָּא הַלְכָה כְּר' יוֹסִי. וְאֲמַיְמַר תְּנִי לְהָא דְאָמַר רַב חֲסַדָּא הַלְכָה כְּרַבֵּן גַּמְלִיאֵל דְּאִינוּ שְׂוֹאֵל עַד ז' בְּמַרְחָשׁוֹן: ז' יַמִּים בִּזָּה אַחַר זֶה. שְׂוִירְדוּ גְּשָׁמִים עַכְשָׁיו וּפְסַקוּ עַד יוֹם שְׁבִיעִי וִירְדוּ ז' יַמִּים זֶה אַחַר זֶה אַתָּה מוֹנֵה בְּהֵן רֵאשׁוֹנָה וְשָׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית: כְּר' יוֹסִי. דְּאֲלִיבָא

דר' יוסי הכי הווי בין רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית דראשונה צי"ז ושניה צכ"ג דהיינו ז' ימים עם שנים ימי רביעה ומכ"ג עד ל' ז' ימים כלל יום רביעה אחרונה דלכולהו תנאי לא הוי הכי דלכ"מ דאמר ראשונה בג' ושניה בז' ליכא בין זו לזו אללא ארבעה ימים בין שניה לשלישית יס י' ימים ולכ' יהודה בין ראשונה לשניה י' ימים אבל בין שניה לשלישית יס יותר: נראה לרבי דהכי גרסינן אמר רב חסדא הלכה כר' יהודה דאמר בכירה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן (דף י.) ראשונה לשאול. מכאן ואילך ותן טל ומטר: שלישית להתענות. שאם לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישית אפי' פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני: (כס"ז)

תוספות מלקוש לברכה או אינו אלא שמפיל הבתים ומשבר האילנות וכו'. צ"ע אמאי לא קאמר ומשבר הגרנות ומשיר את הפירות כדלעיל: גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה. כיון דלא פסקו ז' ימים דאין בין י"ז לכ"ג אלא ז' ימים י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג אבל לא גרסינן ושלישית שהרי אם יתחיל בכ"ג וירדו ז' ימים רצופים אכתי לא תמצא רביעה שלישית דאיכא ח' ימים מכ"ג עד ר"ח כסליו ואנשי נרבונ"א גורסינן גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהם רביעה שניה ושלישית כיצד הגשמים התחילו באמצע היום וירדו ז' ימים רצופים אי"כ ירדו עד חצי יום של . ר"ח מעת לעת: (תוספות)

דף   **ו**   **-**   **ב**

הנודר עד הגשמים משירדו גשמים עד שתד רביעה שניה רב זביד אמר לזיתים דתנן מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה משילכו הנמושות בפרט ובעוללות משילכו עניים בכרם ויבואו בזיתים משתרד רביעה שניה מאי נמושות אמר ר' יוחנן סבי דאזלי אתיגרא ר"ל אמר לקוטי בתר לקוטי רב פפא אמר כדי להלך בשבילי הרשות דאמר מר

מהלכין כל אדם בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה רב נחמן בר יצחק אמר לבער פירות שביעית דתנן עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה מאי טעמא דכתיב [\[ויקרא כה-ז\]](#) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך בבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדרב יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא שנאמר [\[ישעיה נה-י\]](#) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ואמר רבי אבהו רביעה ראשונה כדי שתרד בקרקע טפח שניה כדי לגוף בה פי חבית אמר רב חסדא גשמים שירדו כדי לגוף בהן פי חבית אין בהן משום ועצר ואמר רב חסדא גשמים שירדו קודם ועצר אין בהן משום ועצר אמר אביי לא אמרן אלא קודם ועצר דאורתא אבל קודם ועצר דצפרא יש בהן משום ועצר דאמר רב יהודה בר יצחק הני ענני דצפרא לית בהו מששא דכתיב [\[הושע ו-ד\]](#) מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בקר וגוי א"ל רב פפא לאביי והא אמרי אינשי במפתח בבי מיטרא בר חמרא מוך שקך וגני לא קשיא הא דקטיר בעיבא הא דקטיר בענני אמר רב יהודה טבא לשתא דטבת ארמלתא איכא דאמרי דלא ביירי תרביצי ואיכא דאמרי דלא שקיל שודפנא איני והאמר רב חסדא טבא לשתא דטבת מנוולתא לא קשיא הא דאתא מיטרא מעיקרא הא דלא אתא מיטרא מעיקרא ואמר רב חסדא גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו אין בהן משום ועצר איני והכתיב [\[עמוס ד-ז\]](#) וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים לקציר והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגוי ואמר רב יהודה אמר רב שתיהן לקללה לא קשיא הא דאתא טובא הא דאתא כדמבעי ליה אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב תמטר תהא מקום מטר ש"מ א"ר אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברך אמר רב יהודה אמר רב מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ור' יוחנן מסיים בה הכי אילו פיננו מלא שירה כים ולשונונו רנה כהמון גליו כו' עד אל יעזבונו רחמיך ה' אלהינו ולא עזבונו ברוך רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא אל ההודאות אמר רב פפא הלכך

רש"י הנודר עד הגשמים. דאמר קונס אם אהנה מדבר זה עד הגשמים: עד שתרד רביעה שניה. בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ואין קורין גשמים לראשונה עד שתרד שניה שמכאן ואילך מקולקלות הדרכים ומאוסות מפני הגשמים ל"א עד הגשמים משמע תרי דהיינו רביעה שניה: כל אדם. אפילו העשירים: פרט. לא תפאר אחריו (דברים כד) לא תטול תפארתו ממנו: משילכו הנמושות. בשדה דמכאן ואילך נתייאשו שאר העניים לפי שידעין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלוס: נמושות. לשון ממשש: משילכו עניים בכרם ויבאו. כלומר שלקטו וחזרו ויבאו פעם שניה והשתא מסחי דעתייהו עניים: משתרד רביעה שניה. לעד ההיא שעתא לקטו הכל: דאזלי אתיגרא. הולכין בנחת ומעייני טפי מחזיק בפלך (שמואל ב ג) מתרגמא אתיגרא: לקוטי בתר לקוטי. עני מוליך בנו אחריו שמכאן ואילך פוסקים שאר עניים מללקוט: ה"ג רב פפא אמר לשבילי הרשות. כלומר שיש רשות מצ"ד לעוברי דרכים לקצר שבילן לילך בשדות: עד שתרד רביעה שניה. שמכאן ואילך גדלה התבואה וקשה לה דיסת הרגל דאמר מר בפרק מרובה בתנאים שהתנה יהושע מהלכין בשבילי הרשות וכו': בתבן וקש של שביעית. ספיחים שגדלו בשביעית דיס בהן איסור שביעית או תבואה שגדלה בשביעית לאחר שנכנסה: כלה לחיה מן השדה. לשון זכר כמו (בראשית יח) עשו כלה כלומר כלה האוכל: כלה לבהמתך. כמו כלה בחימה כלה ואינימו (תהלים נט) ומשירדה רביעה שניה מכאן ואילך אין תבן וקש בשדות שהגשמים עושין אותן זבל: והולידה. כאדם שמוליד: גשמים ברביעה ראשונה. אם באין כל כך שנימס הקרקע יפין הן ואין כריך להתענות: לגוף בה פי חבית. ששותת מן המים עד שנעשה תיחוח כל כך שיכול לעשות מגופת חבית בלא תוספת מים: אין בהם משום ועל. אין זו קללה של ועלר את השמים: קודם ועלר. קודם זמן ק"ש דכתיב ביה ועלר את השמים אע"פ שלא יהיה רוב גשמים: אבל ירדו קודם ועלר דלפרא יש בהן משום ועלר. הואיל ולא ירדו ביום ואין יפין לעולם: לית בהו מששא. ואין שנתן מתברכת: וחסדכס כענן בקר. שאין בו ממש: מיטרא במיפתח בני. אם יורדין בבקר כשפותחין הפתחים יקפל החמר שמוכר תבואה את שקו ליכנס לישן מפני שהשנה מתברכת ויהיה שובע בעולם ולא ישתכר במכירת תבואתו אלמא יפין הן: דקטיר

בעיצבא. אם נתקשרו שמים בעננים עבים ולא קלושים אין בהם משום ועלך: דקטייר בעננא. שהיא קלושה מעב אין בו ממש: טבא לשתא. אשריה כלומר טובה יא לשנה לטבת ארמלתא שאין גשמים יורדין בה להרביע את הארץ: איכא לאמרי ללא זיירי תרביאי. אותן מקומות שמרביצין בהן תורה אינן בורות מפני שהדרכים יפין הן והולכין התלמידים ממקום למקום ללמוד תורה ל"א לא זיירי תרביאי גנות שאינן גדילין על רוב מים כגון כרשינין: לא שקיל שודפנא. אין הקדפון נאחז ומתדבק בתבואה: מנוולתא. שהדרכים מנוולים בטיט מפני הגשמים: הא דאתא מיטרא מעיקרא. שירדו הגשמים בזמן במרחשון וירדו אף בטבת רעים הן שכבר די לעולם בגשמים של מרחשון: ללא אתא מיטרא מעיקרא. טבא לשתא לטבת מנוולתא לשון אחר הא דאתא מיטרא מעיקרא טבא למנוולתא: אין בהם משום ועלך. דאותן של קלת מדינה שירדו להן גשמים מוכרין לאחרים: ואמר רב יהודה אמר רב שתייהן לקללה. אותן שירדו ואותן שלא ירדו מפני שרוב גשמים הקללו את תבואתם: הא דאיכא מיטרא טובא. יותר מדאי שתייהן לקללה: כדמבעי ליה. אין בהם משום ועלך שקלת מדינה תספק לקלת מדינה: תמטר תהא מקום מטר. כלומר יותר מדאי: מאימתי מצרכין על הגשמים. צפרק הרואה (צרכות נד.) אמרינן על הגשמים אומר הטוב והמטיב והתם (דף נט.) פרכינן הך צרכה לתקון לה רבנן ומשנינן לה הא דחזא מיחזא והא דשמע משמע: חתן לקראת כלה. שירדו כל כך שכשהטפה נופלת יולאה אחרת וכולטת כנגדה מפי מורי ל"א שהשווקין מקלחין מים שוק מקלח וזה מקלח כנגדו: רוב ההודלות. כלומר רוב ההודלות אתה קורא להקצ"ה ולא כל ההודלות והכי משמע צרוך אתה צרוך ההודלות ולא בכל אלא כך חותם בא"י אמ"ה אל ההודלות למשמע כל ההודלות: (כ"ט"י)

תוספות דאזלי אתיגרא. פי' שהולכים במקלות ונשענים עליהם ואמר דתרגומא מחזיק בפלך דכתיב גבי יואב הוי באתיגרא: **בשבילי** הרשות. פי' בדרך שעשוי דרך השדות והכרמים: **עד** שתדר רביעה שניה. מכאן ואילך מזקי להו: **עד** מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית. פירוש בשנה שמינית וכו' וס"ל כמ"ד ספיחי זרעים מותרים ולר' עקיבא דאמר ספיחי זרעים אסורים מקרא דהן לא נזרע ולא נאסוף כדמפרש במסכת פסחים פרק מקום שנהגו (דף נא:) צ"ל דמוקי לה ולבהמתך ולחיה וגוי בספיחי אילנות ולא דוקא תבואה קאמר אלא כגון

תבואת הכרם דהיינו אילנות אבל ספיחי זרעים אסורים : לא אמרן אלא קודם ועצר דאורתא. כלומר שירדו גשמים קודם ק"ש של ערבית אבל קודם של שחרית יש בהם משום ועצר כדאמר רב שמואל בר רב יצחק : איכא דאמרי לא ביירי תרביצי. שאין הגנות ריקים מזרעים : (תוספות)

א

-

ז

דף

נימרינהו לתרוייהו אל ההודאות ורוב ההודאות אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנא' [\[דברים לב-ב\]](#) יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנא' [\[משלי ד-ב\]](#) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול רבא רמי כתיב יערף כמטר לקחי וכתיב תזל כטל אמרתי אם תלמיד חכם הגון הוא כטל ואם לאו עורפהו כמטר תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר [\[משלי ג-יח\]](#) עץ חיים היא למחזיקים בה ואומר [\[משלי ג-ח\]](#) רפאות תהי לשרך ואומר [\[משלי ח-לה\]](#) כי מוצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר [\[דברים כא-ד\]](#) וערפו שם את העגלה בנחל א"ל ר' ירמיה לר' זירא ליתני מר ליתני א"ל חלש לבאי ולא יכילנא לימא מר מילתא דאגדתא א"ל הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב [\[דברים כ-יט\]](#) כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ שדה הוא אלא משום דכתיב [\[דברים כ-יט\]](#) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת וכתיב אותו תשחית וכתה הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת ואם לאו אותו תשחית וכתה אמר רבי חמא (אמר רבי) חנינא מאי דכתיב [\[משלי כז-יז\]](#) ברזל בברזל יחד לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חברו אף שני תלמידי

חכמים מחדדין זה את זה בהלכה אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר [\[ירמיה כג-כט\]](#) הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב [\[ירמיה נ-לנ\]](#) חרב אל הבדים ונואלו חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם [\[במדבר יב-יא\]](#) אשר נואלנו ואשר חטאנו ואיבעית אימא מהכא [\[ישעיה יט-יג\]](#) נואלו שרי צוען [וגו'] והתעו את מצרים אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר [\[משלי ג-יח\]](#) עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן רבי חנינא בר פפא רמי כתיב [\[ישעיה כא-יד\]](#) לקראת צמא התיו מים וכתיב [\[ישעיה נה-א\]](#) הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואי לא הוי כל צמא לכו למים רבי חנינא בר חמא רמי כתיב [\[משלי ה-טז\]](#) יפוצו מעינותיך חוצה וכתיב [\[משלי ה-יז\]](#) יהיו לך לבדך אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך (ואמר) רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתיב [\[ישעיה נה-א\]](#) לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה כדאמרה ליה ברתיה דקיסר לר' יהושע בן חנניה אי חכמה מפוארה בכלי מכווער אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא אזלה ואמרה ליה לאבוה רמיא לחמרא במני דהבא וכספא ותקיף אתו ואמרו ליה אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה קריוהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי אמר ליה כי היכי דאמרה לי אמרי לה והא איכא שפירי דגמירי

רש"י למימרינהו לתרוייהו. צרוך אתה צרוז ההודלות צמרצית ההודלות האל
של כל ההודלות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות וכמו כן
בישתבח אל מלך גדול בתשבות אל ההודלות. מפי רבי: רשעי עובדי כוכבים
אינן חיינן כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה (ישעיה סו): ופליגא דרב יוסף.
לחיהו אמר כתחיית המתים ולא יותר שבה חיים בני אדם שהתבואה גדילה זו:
כמטר לקחי. השוא לקח למטר: יערף. כמו אף שמיו יערפו טל (דברים לג)
ושחקים ירעפו טל (משלי ג) שהיא מרבה הפירות: כתיב תזל כטל. דמשמע נחת:
ערפיהו כמטר. הרגהו: לשמה. משום כאשר אוני ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי:
לא יכילנא. למיגמר: וכי אדם עץ השדה. אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עץ
השדה אם עץ מאכל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות כך תלמידי חכמים אם
הגון הוא ממנו תאכל למוד הימנו ואם לאו אותו תשחית סור מעליו: ברזל צברזל
יחד. ואיש יחד פני רעהו מה ברזל זה אחד מחדל את חבירו כגון סכין על גבי
חבירתה: אינה דולקת יחידי. עץ אחד אינה דולקת אלא ב' או ג' ביחד: יחידי.
בלא חבר שיחדדנו: שמוסיפין טפשות דכתיב נואלנו. אשר נואלנו מתרגם:
לחיטפשא: שחוטאין. דכתיב נואלו גבי חטאנו: ואיבעית אימא מהכא נואלו פרי
לועז וגו' והתעו את מצרים. ותועה היינו חוטא: תורה כעץ. דכתיב עץ חיים
היא למחזיקים בה כשמדליק את האור מצית את העצים דקין תחלה: קטנים
מחדדיון. ששואליון כל שעה: החיו. משמע להוליך לו מים: וכתיב לכו למים. ילך
הוא עצמו: אם תלמיד (חכם) הגון. שרואה ללמוד ממך מורה לרב לילך אלכו
במקומו: ואם לאו. ילך הוא אל הרב: יפואו מעינותיך חוזה. אם הגון הוא אמור
לו סתרי תורה: ואם לאו יהיו לך לבדך. ואין לזרים אתך: שלשה משקים הללו.
מים יין וחלב זו התורה שאינו נותן בה כלום ויודעה ולומדה: בפחות שבכלים.
במאני דפחרא: במאני דפחרא. בדרכ שחוק אמר ומרמז מה את אומרת לי והלא
אביך נותן יין בכלים מכוערין של חרס: ואלא במאי נירמיה. אם לא בשל חרס
הא כולי עבדי הכי: ותקיף. החמיץ: כי היכי דאמרה לי. אי חכמה מפוארה בכלי
מכוער הכי אמרי לה דיין משתמר בכלי מכוער אף התורה מתקיימת בי יותר
משאילו הייתי נאה: (רש"י)

תוספות וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות. וקשה והלא אמרינן (פסחים דף נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ויש לומר דתרי שלא לשמה הוי דמה שאמרינן לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה היינו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ומה שאמרינן הכא כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות היינו מי שלומד לקנטר: **אם** תלמיד חכם הגון ממנו תאכל. פירוש למוד לפניו ואותו לא תכרות כלומר לא תפרד ממנו לילך לפני רב אחר ואם לאו לא תלמוד לפניו והא דאמרינן דלומדים מת"ח אע"פ שאינו הגון כר"מ שהיה לומד לפני אחר במסכת חגיגה (דף טו.) היינו דוקא תלמיד חכם (אחר) יכול ללמוד לפניו לפי שלא ילמוד ממעשיו אבל אם אינו תלמיד חכם אינו רשאי ללמוד לפניו: **אף** דברי תורה וכו'. וכן נמי אמרינן בעירובין פ' כיצד מעברין (דף נה.) לא בשמים היא ולא מעבר לים היא כלומר לא תמצא התורה במי שמגביה עצמו כשמים שדעתו גבוה ולא בסוחרים ההולכים במדינת הים בעבר הים דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא והכי נמי איתא התם לא בסחרנין ולא בתגרין ולא באיסטרולגין כלומר באותן שרואין בכוכבים אמרו ליה לשמואל והא מר איסטרולגוס הוא אמר להו תיתי לי דלא מעיינא בהו אלא בעידן דנפקא למיא פירוש להטיל מים ולא אני מבטל לעצמי: . **אי** הו סנו הו חכימי טפי. פ"י אם היו שונאים היופי הו תלמידי חכמים **ביותר**: (תוספות)

דף - **ז** - **ב**

אי הו סנו טפי הו גמירי דבר אחר מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח הדעת אמר רבי חמא בר' חנינא גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ שנאמר **{ישעיה מה-ת}** הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה' בראתיו בראתים לא נאמר אלא בראתיו אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפי' ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע אמר רבי תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדים אלא א"כ נמחלו עונותיהן של ישראל שנאמר **{תהילים פה-ב}** רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה א"ל זעירי

שלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר [קהלת י-י](#) והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר [קהלת י-י](#) וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן רב אדא בר אהבה מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא רבא אמר אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא ואמר ר' אמי מאי דכתיב [קהלת י-יא](#) אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין כנחשת מלהוריד טל ומטר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב [איוב לו-לג](#) יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר [איוב לו-לב](#) ויצו עליה במפגיע ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר [ירמיה ז-טז](#) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו עליו מביא אף לעולם שנאמר [איוב לו-לג](#) מקנה אף על עולה רבא אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר [איכה ג-מא](#) נשא לבבנו אל כפים [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש [תהילים עח-לו](#) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן [תהילים עח-לח](#) והוא רחום יכפר עון וגו' לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר [תהילים פה-יב](#) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וא"ר ר' אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף רבי חייא בר אבין אמר רב הונא מהכא [תהילים צ-יא](#) וכיראתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא [ישעיה סד-ד](#) פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע אמר ריש לקיש מאי דכתיב

[דברים יא-יז] ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרו מלהוריד (טל ומטר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה

רש"י שלמודו קשה עליו כבדל. שקשה לו מרוב קושיה בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל שקלקל במשנה שהיא קודם לגמרא: ירבה בישיבה. שיסדירו בני הישיבה משנתם שנאמר וחיילים בין תלמידים שהן חיילות חיילות: ויתרון הכשר. כשסידר משנתו מתחילה: כנגד מ' יום שניתנה התורה. שתתקיים בידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: כנגד תנ"ך. שהן כ"ד ספרים: שפנים קלקל. שהראה לו פנים רעות: ירבה עליו רעים. לפיים הימנו שיסבור לו פנים: משחקין עליו כנחשת. מאדימין פנים כעין רודילי"א כדאמר' בבבא מליעא (דף כו.) דשתיך טפי שהעלה חלודה שנעצרו (מלהוליד) טל ומטר: לוחשי לחישות. בשביל שאין מתפללים תפלה בלחש: יגיד עליו רעו. יתפלל עליו חבירו וגבי גשמים כתיב באיוב: ואין יתרון לבעל הלשון. כלומר מה הנאה יש לבעל הלשון שידע ללחוש ואינו לוחש: מקנה אף על עולה. מקנה אף מי שמגיס דעתו ועולה: ואין נוחין זה לזה כו'. והכי משמע בשביל שרריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין בהלכה ואין עושין מקנה מתקנאים מתקנאים באף ומעלים אותו ומביאים אותו עליהו. ויש גורסין ונוחין זה לזה בהלכה מתקנאים באף וכו' משיגיד עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנאים באף ומעלים אותו מעליהם: חרי דורס ואוכל. מיד ואינו מתירא: טורף ואוכל. שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הצריות ולכולן יש להם הנאה: ולך מה הנאה יש לך. שאתה נושך בני אדם והורגן והוא אומר מה יתרון לבעל הלשון שמספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה ולפיכך מביאו הקב"ה בדין אלל נחש כדי שיתבייש מפני שהיא אדם הראשון ומתביישין עמו מספרי לשון הרע: ולכס לא נכון עמו. עם הקב"ה: ואעפ"כ. כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון ושומע תפלתם והיכי אמרת שאין תפלתם נשמעת אלא"כ משים נפש כלומר שנפשו מכוונת בכפו: בצבור. תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם בדברים ל' רבים: ביחיד. אינו אלא א"כ לבו מכוון: בזמן שאמת מארץ תלמת. שיך אמונה במשא ומתן אז לך משמים נשקה דהיינו גשמים שהן לדיקה: מחולדה ובור. שהמיתו שני בני אדם מצוי הוא באגדה מעשה בצחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישראלה אמרה מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה אמר הצחור בור וחולדה עדים בדבר לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בנים אחד נפל לבור ומת וא' נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבנינו מתים במיתה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה: המאמין בהקדוש ברוך הוא. שמשימו עד בינו לבין חבירו על אחת כמה וכמה: המלדיק עצמו. שמכשיר ומקשט מעשיו: מלדיקין עליו. מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאילו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו: שנאמר אמת מארץ תלמת. אז לך משמים נשקה לדיקה אין כתיב כאן אלא לך דמשמע דין: וכיראתך עברתך. על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי למרק עונותיו ופשוט המקרא מי יודע עוז אפך מי יודע עוז וכו' למזא אותו לנוס מפניך ביום אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי

ומפועל כך יש להתייחס ולהתפחד מעצרתך: פגעת את שש ועושה לך. במי ששמה ועושה לך שהן העושים כך בדרכיך יזכירך אתה פוגע בו אם חוטא כלום כמו ויפגע בו וימת קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה לך והן העושים כך בדרכיך יזכירך באתם דרכים שאתה מייסרן זיכורין יזכירך לטובה ואומרים הן אתה קלפת בשביל שחטאנו בהם עולם ונושע בשבילם נושע לעולם הבא: שחובלת. כמו חבלי יולדה אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא: (רש"י)

תוספות אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד גשם עליו וכו'. מכאן מוכיח ר"ת דהא דאמרי' בבבא בתרא (דף יט. ושם) אין טומנין בסלעים מ"ט משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל משתכי מקלקלים המאכל שבקדירה ובלע"ז אורמשי"ר והא דאמר לקדירה לאו דוקא לקדירה אלא למאכל שבקדירה דהכי נמי קאמר (שבת דף יח:): האי קדירה חיינתא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' התם משתכי משברים הקדירה דא"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתכין ר"ל שהשמים משתברין אלא ודאי משתכים ר"ל מעלין חלודה כמו דבר שבטל ממלאכתו ימים רבים ומחליד ובלע"ז ראוליי"ר: ואי לוחש ועלתה בידו ומגיס דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו'. כלומר אם יגיד עליו ריעו שעל ידו באו הגשמים והוא מגיס דעתו מקנה אף עולה כלומר הוא קונה אף ועולה כלומר אם עולה שמגיס דעתו עליו הוא מקנה האף: בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה. פי' מאמין בחולדה ובור מעשה היה בנערה אחת היתה רוצה לילך לבית אביה והיה בור בדרך ונפלה ובא בחור אחד ואמר אם אני אעליך תנשאי לי אמרה לו הן ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד בינינו והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שנים בור וחולדה יהיו עדים בינינו והלכו לדרכם והיא עמדה בשבועתה והוא נשה אשה אחרת וילדה בן באת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי המאמין בבור וחולדה שהעמידו עדותן: (תוספות)

דף - ח ב

נאמרה עצירה באשה שנאמר **[בראשית כ-יח]** כי עצר עצר ה' בעד כל רחם ונאמרה עצירה בגשמים דכתיב **[דברים יא-יז]** ועצר את השמים נאמר לידה באשה ונאמר לידה בגשמים נאמר לידה באשה דכתיב **[בראשית ל-כג]** ותהר ותלד בן ונאמר לידה בגשמים דכתיב **[ישעיה נה-י]** והולידה והצמיחה נאמר פקידה באשה ונאמר פקידה בגשמים נאמר פקידה באשה דכתיב **[בראשית כא-א]** וה' פקד את שרה ונאמר פקידה בגשמים דכתיב **[תהילים סה-י]** פקדת הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים מאי פלג אלהים מלא מים תנא כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאין אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב **[איוב לז-יג]** אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימציאהו אם לשבט בהרים ובגבעות אם לחסד ימציאהו לארצו בשדות ובכרמים אם לשבט לאילנות אם

לארצו לזרעים אם לחסד ימציאהו בורות שיחין ומערות בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומוותנא אמרי היכי נעביד ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא ניסבול אמר להו ר' שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב [\[תהילים קמה-טז\]](#) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ומנלן דלא מצלינן אתרתי דכתיב [\[עזרא ח-כג\]](#) ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת מכלל דאיכא אחריתי במערבא אמרי משמיה דר' חגי מהכא [\[דניאל ב-יח\]](#) ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנא מכלל דאיכא אחריתי בימי ר' זירא גזור גזרה וגזור דלא למיתב בתעניתא אמר להו ר' זירא נקבליה עילוון ולכי בטיל הגזירה ליתביה אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב [\[דניאל י-יב\]](#) ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך אמר רבי יצחק אפילו שנים כשני אליהו וירדו גשמים בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה היינו דאמר רבה בר שילא קשה יומא דמיטרא כיומא דדינא אמר אמימר אי לא דצריך לברייתא בעינן רחמי ומבטלינן ליה ואמר רבי יצחק שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר [\[מלאכי ג-כ\]](#) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא ואמר רבי יצחק גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו שנאמר [\[דברים כח-יב\]](#) לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידיך ואמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר [\[דברים כח-\]](#) [\[ח\]](#) יצו ה' אתך את הברכה באסמיך תנא דבי ר' ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ת"ר הנכנס למוד את גרנו אומר יר"מ ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין: קיבוץ גייסות צדקה (מעשה) פרנס סימן: אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות שנאמר [\[תהילים קכו-ד\]](#) שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב ואין אפיקים אלא מטר שנאמר [\[שמואל ב כב-טז\]](#) ויראו אפיקי ים ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו שנאמר [\[תהילים סה-יא\]](#) תלמיה רוה נחת גדודיה ואמר רבי יוחנן אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנאמר [\[משלי כה-יד\]](#) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר וא"ר יוחנן מאי דכתיב

ר"י נאמר על צדקה באשה כו'. כלומר על כולן מצדקה רחמים: פלג. צריכה: כמין קובה. אהל מלך מים: אם לשבט. אם גזר הקב"ה רוב גשמים לרעה אז יורדים ככח כשצט שמכה ככח וחזרו בתשובה הקב"ה מורידן על הרים וגבעות מקום שאין שם איש: אבל אם לחסד. שורדין בנחת ימציאהו לארצו לארץ ישראל: אתרתי. לא בעינן רחמי אהדדי דללקמן: נבעי רחמי אכפנא. דליתבי שובעא ומוותנא ליבטל ממילא: דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב. לחיים ולא למתים דאינו מביא שובעא כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו: משביע לכל חי רצון. שובע נותן לבני אדם חיים: על זאת. על חדא משמע בעזרא כתיב: על רזא דנא. דניאל כתיב: ללא ליתבו בתעניתא. ללא בעו דליתו ברכה לעולם בשבילן: ניקבל עילוון. יומי תעניתא דמשום קבלה מהני לן כתיביתא וכי בטיל גזרה עבדין להו: ומנלן דעבדין הכי. כלומר דמהני אי עבדין הכי: אשר נתת לבך להתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך. אלמא משקיבל עליו נשמעו דבריו: כשני אליהו. בימי אחאב

שהיה העולם כריח לגשמים דכתיב (מלכים א' יז) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דבריו: סימן קללה. שבני אדם כריכים לחזר בשוק לקנות סעודת שבת: קשי יומי למיטרא. שאין בני אדם יכולין לעשות כרכיהן: כיומא דדינא. שני וחמישי שמתקבלין בני אדם לדון עם חבריהן כתקנת עזרא שיס הומות וקולות ואווסות ביום הגשמים כיום הדין ובערב שבת כל שכן דקשי מיטרא: והיינו דאמר ר' זילא: ומבטלינהו לירידת גשמים שטורחין בני אדם ואינן יכולין ללכת ולבא: לדהק לעניי. שמתעלנין בה ונוח להן יום ברור ומתחממין בה ביום הלילה: ירחי שמי. שומרי שבת: פרוטה שבכיס. אפי' מעשה ידיים שאינן כריכים לגשמים מתברכין: ברוך השולח ברכה. (שיפוע) ומזכיר בה מלכות ואזכרה ככל הברכות כולן: הרי זו תפילת שוא. ושבו אין ברכה נכנסת בה: בדבר הסמוי מן העין. שאינו יודע הסכום: כאפיקים. כאפיקי נחלים: בנגב. יבשה והנה חרבו מתרגמין נגיבו: אפיקי ים. מולאי ים אלמא אפיק לשון מים ואפיקים בנגב נמי לשון גשמים: גייסות. חיילות כשאתה מרווה תלמי הארץ בגשם מיד גדודים נוחין כדלקמן: פוסקי לדהק ברבים. לשם ולפנים ואורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לפסוק לדהק בינו לבין עצמו ואינו נותן: נשיאים ורוח. באין לעולם כאילו גשמים יורדין ואינן יורדין בשביל האיש המתהלך במתת שקר לכסם שהוא עושה לפניו ומחניף את העניים אף שמים מחניפין את הארץ שמרחין נשיאים ורוח וגשם אין אי נמי אין קאי אשלתם דמכל אלו נעלרין: (כ"ט)

תוספות ונצומה ונבקשה מאלהינו. ויעתר לנו פירוש מדקאמר על [זאת] משמע דאיכא מילתא אחריתא וכן פירש בסמוך על דנא: אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' וגו'. תימה דאמרין פרק כל הבר (חולין דף קה:) גבי הני שקולאי דדרו חביתא דחמרא בעו לאתפוחי אותבוהו תותי מרזיבא פקע חביתא ומפרש שם בשביל השד שהיה שם עד דאכפייה מר בר רב אשי לשד לשלם אמר ליה שידא למר בר רב אשי ליקבע לי מר זימנא דאיזיל ואשלם קבע ליה זימנא כי מטא זימניה איעכב ואמר ליה אמאי לא אתית בזמנך אמר ליה כל מידי דצייר וחתים וכייל ומני לית לן רשות למישקל מיניה אלמא בדבר המדוד והמנוי לית ליה רשות למשקל מיניה ובדבר הסמוי אית ליה רשות אלמא אין ברכה בדבר הסמוי וי'ל דלא קשה מידי דהא דקאמר התם היינו טעמא דלית להו אלא בדבר הפקר ולא דבר דכייל ומנוי או צייר וחתים היינו בשביל דאין ברכה מצויה בהני ולית בהו דבר הפקר והאי דבעלים נינהו אלא בדבר הסמוי והיינו מטעם דהברכה מצויה בדבר הסמוי ומה שמתרבה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל בסמוי דהיינו כמו הפקר שאין לשום אדם זכות בו אי נמי הכא מיירי בדבר המנוי והמדוד בלא צייר וחתים ובהא אית להו רשותא והתם מיירי במדוד ומנוי וכייל וצייר וחתים ובהא לית להו רשותא: גדול יום גשמים כיום קיבוץ גליות שנאמר שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב וגו'. ואם תאמר אמאי לא קאמר גדול יום הגשמים יותר מקיבוץ גליות דהא כאפיקים בנגב כתיב ומי נתלה במי קטן נתלה בגדול שאפיקים גדולים מיום קיבוץ גליות דהכי נמי אמר (לעיל דף ז.) יערוף כמטר לקחי מי נתלה במי קטן נתלה בגדול וי'ל דה"פ אנו מתפללים הכי שובה ה' את שביתנו כאפיקים היורדין בנגב שגדול יום קיבוץ כאפיקים בנגב א"כ עשה עמנו לטובה אות בקבוץ גליות בהיות כי זה כמו זה ואפיקים בנגב תחדש בכל יום כיום קיבוץ גליות אבל יותר לא: (תוספות)

[דברים יד-כב] עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש אמר ליה אימא לי פסוקיך א"ל עשר תעשר א"ל ומאי עשר תעשר א"ל עשר בשביל שתתעשר אמר ליה מנא לך א"ל זיל נסי אמר ליה ומי שרי לנסוייה להקב"ה והכתיב **[דברים ו-טז]** לא תנסו את ה' א"ל הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו שנאמר **[מלאכי ג-י]** הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די א"ל אי הות מטי התם להאי פסוקא לא הוית צריכנא לך ולהושעיא רבך ותו אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש דיתיב ואמר **[משלי יט-ג]** אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו יתיב רבי יוחנן וקא מתמה אמר מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא א"ל אטו הא מי לא רמיזי והכתיב **[בראשית מב-כח]** ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו דל עינייה וחזא ביה אתיא אימיה אפיקתיה אמרה ליה תא מקמיה דלא ליעבד לך כדעבד לאבוך (א"ר יוחנן מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים מטר בשביל יחיד דכתיב **[דברים כח-יב]** יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך פרנסה בשביל רבים דכתיב **[שמות טז-ד]** הנני ממטיר לכם לחם מיתבי ר' יוסי בר' יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן באר בזכות מרים עמוד ענן בזכות אהרן מן בזכות משה מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר **[במדבר כ-א]** ותמת שם מרים וכתוב בתריה ולא היה מים לעדה וחזרה בזכות שניהן מת אהרן נסתלקו ענני כבוד שנאמר **[במדבר כא-א]** וישמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה לו רשות להלחם בישראל והיינו דכתיב **[במדבר כ-כט]** ויראו כל העדה כי גוע אהרן אמר ר' אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו כדדריש ר"ל דאר"ל כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא דהא חזרו שניהם בזכות משה מת משה נסתלקו כולן שנאמר **[זכריה יא-ח]** ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב ומשה באדר אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שנתנו על ידן ונסתלקו כולן בירח אחד אלמא אשכחן פרנסה בשביל יחיד שאני משה כיון דלרבים הוא בעי כרבים דמי רב הונא בר מנחם בר רב שמואל בר אידי ורב חייה מווסתניא הו שכיחי קמיה דרבא כי נח נפשיה דרבא אתו לקמיה דרב פפא כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ולא הוה מסתברא להו הו מרמיזי אהדדי חלש דעתיה

רפ"י לינוקא דריש לקיש. בן אחותו של ר' יוחנן ולאחר מיתחו של ריש לקיש כדמוכח לקמן: אמר. ינוקא לר' יוחנן מאי עקר העשך: א"ל ינוקא. והכתיב לא תנסו: שיבלו. כלומר שייגעו דולוראני"ט בלע"ז: אי הוה מטינא להתם. להאי קרא דהביאו את כל המעשר הוה ידעית ליה ממילא: לר' הושעיא רבך. דלמרית לי משמיה: אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו. כשחדס חוטא מסלף

דרכו שבאין עליו פגעים ועל השם יזעף לבו שכועס ואומר מפני מה אירע לי פגע זה: ולא רמזה. משה באורייתא שהחומש הוא יסוד נביאים וכתובים וכולן יש סמך למאורח מן התורה: לוי עיניה. רבי יוחנן שהיו עפעפיו מכסין את עיניו ומגביהין במזלגיו לכספא בבבא קמא בפ' אחרון (דף קיז.). שהיה רוצה לראותו מפני שהוא חריף: ללא ליעבד לך כדעבד לאבוד. שלא יתן עיניו כך כמו שנתן באביך והמיתו בבבא מליעא (דף פד.): מטר בשביל יחיד. שאם א"ל מטר ללא לחדם אחד כגון שזרע אחר זמן זריעת בני אדם או שדר בעיר שכולה נכרים ונריך למטר בא בזכותו ופרנסה שפע טובה ומחיה לכל העולם אינו בא לעולם בזכות אחד ללא בשביל רבים שאם רבים לריכין שובע שתשלח ברכה בתבואה הקב"ה עושה אם זכו אבל יחיד הנריך שיתברכו תבואותיו אין הקב"ה משנה בעבורו דין השנה ללא כפי ברכותיה ואלע"פ שמוריד בשביל יחיד מטר זה להשביח תבואותיו שלא יהו גרועות משל אחרים אבל לעשות קדה כשדה שובע לא: מטר ארכך. של אחד משמע: ממטיר לכם. לשון רבים: בארה של מרים. סלע וזבין ממנו מים והיה מתגלגל והולך עם ישראל והוא הסלע שבו הכה משה שלא היה רוצה להזיל מימיו בשבילו לפי שמתה מרים: ונסתלקו ענני כבוד. ענני רקיע וענני עשן ושאר עננים אינן של כבוד: חזרה בזכות שניהן. שכן כתיב ודברתם שניכם אל הסלע ונתן מימיו: כי משמש ארבע לשונות אי דלמא ללא דהא. כל מקום שנריך לדרוש כי בין לענין דרשה בין למשמעות המקרא תוכל לשנותו באחד מהני ארבע לשונות דלשון כי משמע בכולם וכן וכד וברם וארי בכלל הני ד' הן והאי דכי גוע אהרן משתמש בלשון דהא ושמעין מינה טעמא דקרא דמה טעם נתראו דהא מית שהרי מת אהרן וריש לקיש לא אתי למימר ללא מתרגמין שום כי בעולם ללא מהני לשונות ללא אפי' מתרגם דלמא ארי דרשינן משמעותיה כמשמעות דהא ומאן דמתרגם וחזיאו כל כנישתא דהא מית טועה הוא דאם כן ואתחזיאו מיבעי ליה ויראו כל העדה במשקל ויראו ראשי הבדים וירפו המים ויעלו מעל משכן קרח: חזרו שניהם בזכות משה. מדכתיב ואכחיד את שלשת הרועים פשיטא לן דבדידהו משתעי שלא מלינו פרנסים לישראל שלשה כאחד ללא הם: מתה בניסן. שנאמר (במדבר כ) ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר לין צחד הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם (בפרה) אדומה: אהרן מת. באחד לדש: מווסתניא. מאותו מקום: אחוה להדלי. מראין ומביטין זה לזה ללא סלקא להו שמעתא כרבא: (רש"י)

תוספות עשר תעשר. הכי איתא בסיפרי עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין ת"ל את כל דהוה מצי למימר את תבואתך מאי כל לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו והכי נמי איכא בהגדה היוצא השדה שנה [שנה] כלומר אם לא תעשר שדך כהוגן לא יהיה לך אלא היוצא מן השדה כלומר לא יעשה שדך אלא כפי מעשרות שהיו קודם לכן דהיינו היוצא מן השדה כלומר מה שהיית רגיל להוציא למעשר מן השדה ומעשה באדם אחד שהיה עשיר והיה לו שדה שעשתה אלף כור והיה אותו עשיר נוטל ק' כורין למעשר ומפריש כל שנה ושנה וכן עשה כל ימיו כשחלה למות קרא לבנו ואמר לו בני דע ששדה זו שאני מוריש לך עושה בכל שנה ושנה אלף כורין הזהר שתפריש ק' כורין כאשר עשיתי ומת אותו האיש ועמד הבן במקומו ועשה השדה אלף כורין כאשר היה עושה בחיי האב והפריש ממנה ק' כורין בשנה שניה נסתכל וראה הבן שמעשר היה דבר גדול ואמר שלא יפריש לשנה אחרת נתמעט השדה ולא עשה כי אם מאה כורין נצטער עליו ושמעו קרוביו שכך מיעט ולא הפריש מעשר באו כולם אצלו מלובשים לבנים ושמחים אמר להם כמדומה לי שאתם

שמחים בקלקלתי אמרו לו נצטער עליך כי גרמת לך כל הרעה הזאת ומפני מה לא הפרשת מעשר כראוי היטב בא וראה כי מתחלה כשבא השדה לידך היית בעל הבית והקב"ה כהן שהיה המעשר חלקו ליתן לעניים ועכשיו שלא הפרשת חלקו לו היה הקב"ה בעל הבית ואתה כהן שאין שדך עושה מה שהיה עושה מתחלה אלף כורין והפריש לך מאה כורין והיינו דכתיב (במדבר ה) ואיש את קדשיו לו יהיו כלומר כשאינו מפריש כהוגן לא יהיה לו אלא הקדשים כלומר המעשר ועל זה אמרו חכמים המעכב מעשרותיו לסוף בא שלא יהיה לו אלא אחד מעשר כדכתיב (ישעיה ה) וזרע חומר יעשה את אחת וה"ר נתן האופניא"ל פי'. היוצא מן השדה כלומר ואם לאו שאין אתה מפריש העישור יהיה לאותו היוצא לשדה דהיינו עשו הרשע כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים: (תוספות)

דף ט - ב

אקרויה בחלמיה [\[זכריה יא-ח\]](#) ואכחיד את שלשת הרועים למחר כי הוּוּ מיפטרי מיניה אמר להו ליזלו רבנן בשלמא: רב שימי בר אשי הוה שכיח קמיה דרב פפא הוה מקשי ליה טובא יומא חד חזייה דנפל על אפיה שמעיה דאמר רחמנא ליצלן מכיסופא דשימי קביל עליה שתיקותא ותו לא אקשי ליה ואף ר"ל סבר מטר בשביל יחיד דאמר ר"ל מנין למטר בשביל יחיד דכתיב [\[זכריה יא\]](#) שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיזים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה יכול לכל תלמוד לומר לאיש ותניא אי לאיש יכול לכל שדותיו ת"ל שדה אי שדה יכול לכל השדה ת"ל עשב כי הא דרב דניאל בר קטינא הוה ליה ההיא גינתא כל יומא הוה אזיל וסייר לה אמר הא מישראל בעיא מיא והא מישראל לא בעיא מיא ואתא מיטרא וקמשקי כל היכא דמיבעי ליה מיא מאי ה' עושה חזיזים א"ר יוסי (בר) חנינא מלמד שכל צדיק וצדיק הקב"ה עושה לו חזיז בפני עצמו מאי חזיזים אמר רב יהודה פורחות אמר רבי יוחנן סימן למטר פורחות מאי פורחות אמר רב פפא עיבא קלישא תותי עיבא סמיכתא אמר רב יהודה נהילא מקמי מיטרא אתי מיטרא בתר מיטרא פסיק מיטרא מקמי מיטרא אתי מיטרא וסימניך מהולתא דבתר מיטרא פסיק מיטרא וסימניך חריא דעיזי: עולא איקלע לבבל חזא פורחות אמר להו פנו מאני דהשתא אתי מיטרא לסוף לא אתי מיטרא אמר כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מיטריהו עולא איקלע לבבל חזי מלא צנא דתמרי בזוזא אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא בליליא צערוהו אמר מלא צנא דסכינא בזוזא ובבלאי עסקי באורייתא תניא ר' אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי אוקיינוס הוא שותה שנאמר [\[בראשית ב-ו\]](#) ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה אמר לו רבי יהושע והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן אמר לו ממתקין בעבים ר' יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר [\[דברים יא-יא\]](#) למטר השמים תשתה מים אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כנוד ומקבלין מי מטר שנאמר [\[איוב לו-כז\]](#) יזקו מטר לאדו ומנוקבות הן

ככברה ובאות ומחשרות מים על גבי קרקע שנאמר [\[שמואל ב כב-יב\]](#) חשרת מים עבי שחקים ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא נימא ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ) שנאמר [\[איוב ט-י\]](#) עושה גדולות עד אין חקר וכתוב [\[איוב ה-י\]](#) הנותן מטר על פני ארץ וכתוב להלן [\[ישעיה מ-כת\]](#) הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' אין חקר לתבונתו (וכתיב [\[תהילים סה-ז\]](#) מכין הרים בכחו וגו') כמאן אזלא הא דכתיב [\[תהילים קד-יג\]](#) משקה הרים מעליותיו וא"ר יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן כרבי יהושע ור' אליעזר כיון דסלקי להתם משקה מעליותיו קרי להו דאי לא תימא הכי [\[דברים כח-כד\]](#) אבק ועפר מן השמים היכי משכחת לה אלא כיון דמדלי להתם מן השמים קרי ליה הכא נמי כיון דסלקי להתם מעליותיו קרי ליה כמאן אזלא [הא] דא"ר חנינא [\[תהילים לג-ז\]](#) כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות מי גרם לאוצרות שיתמלאו בר תהומות כרבי אליעזר ור' יהושע ההוא

רש"י אקרויה. היו מקרין אותו מקרא זה בחלום ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד שרולין לעונשן בשמים משום דמכספי ליה: קבל עליו. רב שימי שתיקתא מלהקשות עוד: יכול לכל. כלומר יכול אין נותן מטר אח"כ הכל כריכין לו: ת"ל לאיש. אפילו בשביל אחד: אי לאיש יכול לכל שדוחיו. כלומר אינו יורד עד שהוא כריך לכל שדוחיו: ת"ל קדה. אפי' אינו כריך אלא בשדה אחד: אי בשדה יכול עד שינטרך לכל השדה ת"ל עשב. אפילו אינו כריך אלא לעשב אחד (עשב) בשביל ירק אחד יורד עליו מטר: וסייר. מעיין: מישרא. ערוגה: עושה לו חזיו. לכל לדיק הבא בעולם הזה להריק לו גשמים על שדוחיו ברישא בעי מאי חזיזים לשון רבים והדר בעי ומאי נינהו חזיזים מאי נינהו דקרי חזיזי: ה"ג עיבא קלישתא דתותי עיבא סמיכתא. דתותי עיבא כלפי הארץ: נהילא. כמו קיטמא נהילא (חולין דף נא:) שהיא דקה גשמים דקים כקמחא נהילא שהיא דקה הבאין תחילה למטר ואח"כ בא מטר: אחי מיטרא. גשמים יורדין לרוב ואין פוסקין מהר אבל בא מטר תחילה ומתחילין דקין לבא פוסקין מיד: מהולתא. שמתחילה יולא קמח דק ולבסוף סובין גסין: חריא דעיזי. ריעי של עזים בתחילה יולאה גסה ולבסוף דקה ופוסק: דתמרי. דבש עושין מהן: ובכלאי לא עסקי. כלומר יכולין הן לעסוק תמיד שיש להן מזונות בזול ובלא טורח: מאעריס. בשלשול דאמרו (גיטין דף ע.) תמרי משחנן ומשלשן: מלא לנא דכניני בזוא. שמתוך שלוקחין אותו בזול אוכלין מהן הרבה ומאעריס אותן: ממימי אוקיינוס. כלומר ממים של מטה ולא ממים של מעלה שנאמר ואל יעלה מן הארץ ששתה בארץ ועלה: מלוחין הן. ואין תבואה גדילה מהן: יזקו מטר לאדו. רקיעין מוליחין מים לעבים: יזקו. כמו יזקו רק לעם ויאכלו (מלכים ב ד): חשרת מים עבי שחקים. העבים מחשרין כלומר משירין המים לארץ: ללמדך. אקרא ללקמן קאי ואומר מכין הרים לא גרסינן הכא: כרבי יהושע. דאמר ממים העליונים: דאמר רבי יוחנן מעליותיו של מעלה. כלומר ממים העליונים ורבי יוחנן מים העליונים אתא לאשמועינן דאי לאו רבי יוחנן הוי אמינא דהכי קאמר מעליות שהקדוש ברוך הוא עומד בהם הוא משקה אותן למטה ולעולם המים מאוקיינוס: ור' אליעזר. אמר לעולם מעליותיו של הקב"ה כרבי יוחנן וכו': תהומות. מים של מטה כלכתיב תהומות יכסיומו (שמות טו): (רש"י)

תוספות תלמוד לומר עשב. פי' שאם לא יהיו צריכים אלא לעשב אחד ירד על אותו עשב ועל שאר כל השדה לא ירדו: נהילא מקמי מיטרא. פי' גשם דק וסימנך מהולתא פירוש שמתחילה יוצא הפסולת ואח"כ הסולת פירוש שלא היו עושין כמו דעבדינן האידנא היו כותשין החטין במכתשת עד שנקלף כל הסובין מעל החטים וכי הוּוּ מרקדין על גבי נפה היה הפסולת הסובין שעליו יוצא לכתחילה ואחר כך היה יוצא הסולת: חריא דעיזי. פי' ריעי של עזים שבתחילה ריעי גדול וכשהיא פוסקת מתרזת זבל דק: ואמר רבי יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן כר' יהושע. פי' כרבי יהושע דאמר כל העולם כולו ממים העליונים הם שותים דאי כרבי אליעזר הא אמר מימי אוקיינוס הוא שותה: (תוספות)

א

-

י

דף

בברייתו של עולם ת"ר א"י נבראת תחילה וכל העולם כולו נברא לבסוף שנאמר **[משלי ח-כו]** עד לא עשה ארץ וחוצות א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם כולו ע"י שליח שנאמר **[איוב ה-י]** הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות א"י שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' א"י שותה תחילה וכל העולם כולו לבסוף שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' משל לאדם שמגבל את הגבינה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת אמר מר ממתקין הן בעבים מנליה דא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן כתיב **[תהילים יח-יב]** חשכת מים עבי שחקים וכתוב **[שמואל ב כב-יב]** חשרת מים עבי שחקים שקול כף ושדי אריש וקרי ביה חכשרת ור' יהושע בהני קראי מאי דריש בהו סבר לה כי הא דכי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא נהור ענני זעירין מוהי חשוך ענני סגיין מוהי כמאן אזלא הא דתניא מים העליונים במאמר הם תלויים ופירותיהן מי גשמים שנאמר **[תהילים קד-יג]** מפרי מעשיך תשבע הארץ כמאן כר' יהושע ור' אליעזר ההוא במעשה ידיו של הקב"ה הוא דכתיב אריב"ל כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה שנאמר **[בראשית בי-י]** ונהר יוצא מעדן וגו' תנא מתמצית בית כור שותה תרקב: ת"ר ארץ מצרים הויא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה והוא אחד מששים בכוש וכוש אחד מששים בעולם ועולם א' מששים בגן וגן אחד מששים לעדן ועדן אחד מס' לגיהנם נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגיהנם וי"א גיהנם אין לה שיעור וי"א עדן אין לה שיעור א"ר אושעיא מאי דכתיב **[ירמיה נא-יג]** שוכנת על מים רבים רבת אוצרות מי גרם לבבל שיהו אוצרותיה מליאות בר הוי אומר מפני ששוכנת על מים רבים אמר רב עתירה בבל דחצדא בלא מיטרא אמר אביי נקיטינן טובעני ולא יובשני: **[מתני' בג' במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת: גמ' א"ר אלעזר הלכה כרבן גמליאל תניא חנניה אומר ובגולה עד ששים בתקופה אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הלכה כחנניה איני והא בעו מיניה משמואל מאימת מדכרינן ותן טל ומטר אמר להו מכי מעילי ציבי לבי טבות רישבא דילמא אידי ואידי חד שיעורא הוא איבעיא להו**

יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ת"ש רב אמר יום ששים כלאחר ששים ושמואל אמר יום ששים כלפני ששים א"ר נחמן בר יצחק וסימנך עילאי בעו מיא תתאי לא בעו מיא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים: **מתני'** הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין ג' תעניות אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: **גמ'** מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין שלשה תעניות שני וחמישי ושני מאי קמשמע לן תנינא אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע את השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני מהו דתימא הני מילי צבור אבל יחיד לא קמשמע לן תניא נמי הכי כשהתחילו היחידים להתענות מתענין שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים

רש"י בצרייתו של עולם. כתיב שהיה כל העולם שטוף במים והקב"ה כונסן במקום אחד כמכניס מים בנחל שנתנסם באולרות דכתיב נותן באולרות תהומות שם חול גבולו ואורכר לים: משוירי תמלית. מה שנשאר בעבים אחר שתיית': על פני ארץ. א"י: בתחילה שותה. שם יורדין הגשמים תחילה כך שמעתי: השרת מים וחשכת מים. שני מקראות הן חד בתהלים וחד בשמואל ב' דוד: ה"ג שקול כף ושדי אריש. כלומר קח כף שבמלת חשכת ולרפו עם מלת חשכת וקרי ביה חכשרת שממתקין ומכשירין בעבים: חשך ענני סגיאין מימיהי. והיינו דכתיב חשכת מים: נהור ענני. כשהענן קליש זעירן מימיהי ומכלל חשך סגיאין אתה למד אצל נהור זעירין וחשכת לשון השרה כמו אין פורין דיו (שבת 79 יז): כו' כדדריש ליה רבי יהושע לעיל אצל חשכת מיבעי ליה להכי ולהכי: במאמר הן תלוין. אינו נחות על שום דבר אלא מכונסות ועומדות כמון בריכה ותלויות במאמרו של הקב"ה: ופירותיהן מי גשמים. משום ליסנא דקרא נקט הכי משום דכתיב מפרי מעשיך תשבע הארץ ופירותיהם כלומר מזיעת המים שאין נחסרין כלום דכתיב (תהלים סה) פלג אלהים מלח מים כל שעה והקרן קיימת ופירותיהן מי גשמים וכן מפורש בצראשית רבה: ונהר יורא מעדן. סימן לדבר שגן עדן שותה מן הגשמים תחילה דכתיב ונהר יורא מעדן להשקות את הגן וגו': תנא מתמלית בית כור. כלי שמסקין במימיו בית כור יכולין להשקות בתמליתו שיעור זריעת תרוב שהוא אחד מששים בבית כור והכי נמי עולם אחד מששים בגן עדן ודי לו בתמלית העננים המשקין את הגן גן לפני כל העולם כולו כעדן לגן: נמלא כל העולם ככיסוי קדחה. הקטן כנגד הקדחה: שוכנת על מים רבים. רבת אולרות בא קאך אמת בלעד: שרבו אולרותיה. שקנו עושר: מים רבים. שמסקין שדותיהן דבבל עמוקים מכל הארצות וגשמים מטפטפין ויורדין שם: עתירה בבל. עשירה היא בבל שקולרין בה תבואה בלא מטר שאינון כריכים לגשמים: נקיטיןן. דהכי חלדא בבל בלא מיטרא: דטובעני. היא מקום מלוכה ורקק: ולא יובשני. שאינה יבשה: מחני' בשלשה במרחשון שאלין את הגשמים וכו' רבן גמליאל אומר בשבעה בו בט"ו יום אחר החג. כלומר בשבעה במרחשון הוא ט"ו אחר החג: כדי שיגיע האחרון. כלומר קודם ביאת מים לנהר פרת שהוא רחוק יותר: גמ' ובגולה ששים. ובגולה אין שאלין עד ששים בתקופה לפי שהוא מקום נמוך ואין כריכים מטר כל כך: מכי מעיילי כיבי

לבי טבות רישבא. משעה שמכניסין עלים לאורכר לאורכר ימות הגשמים שכן היו נוהגין לפי שהיו יודעין שזמן גשמים הוא משם ואילך ולא היו יכולין לחטוב עלים ביער: רישבא. כייד עופות כמו אין פורסין רבדים ליונים (ב"ק דף ע"ט): טבות שם אדם: כלפני ס'. ולא מדכרינן: כללאחר ס'. ומדכרינן: עילחי בעו מים. העומדים בהרים כריכין יותר מים מפני שהגשמים מתגלגלים ויורדין למטה: תחאי לא בעו מים. שמתכנסין כל מימי ההרים לבקעה ה"נ רב שהיה מארץ ישראל כדאמרינן בעלמא (גיטין דף ו.ו) מכי אתא רב לבבל וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות משום הכי אמר כללאחר ששים ובבבל בגולה מתוך שאינו כריכין לגשמים אין שואלין עד ס' לתקופת תשרי וכן אנו נוהגים שכל מנהגינו אחר בני בבל: מהני' הגיע שבעה עשר וכו'. אוכלין וסותין משחשיכה שאין אוכלין מבעוד יום כיום הכפורים ותשעה באב: גמ' מאי קמ"ל. האי דקאמר שני וחמישי ושני: תנינא. בפירקין דלקמן (דף טו:ו) אין גוזרין תענית כו' שלא להפקיע את השערים שאם היו מתחילין להתענות בחמישי היו קונין למואלחי התענית שתי סעודות גדולות אחד לתענית ואחד לשבת וכסבור המוכר שרעב בא לעולם ואחי לאפקועי שערים: אפקועי. מבטל שיעור מדה הראשונה וממעטה: אבל יחידים לא. שלש תעניות שהיחידין עושין קודם לכבוד אינן זקוקין להתחיל בשני דליכא אפקיעת שערים משום יחידים לחודייהו והללו ג' תעניות דיחידים אינן בכלל י"ג תעניות לכבוד הדע דקא השיב במתני' שלש ושלש ושבע: ומפסיקין בראשי חדשים. שאם חל ר"ח בשני ובחמישי לאחר שהתחילו להתענות פוסקין תעניתם: (רש"י)

תוספות קרי ביה חכשרת. פי' הטל הכ"ף מן חשכת ושדי עם חשרת ויהיה חכשרת כלומר שהמים בעננים מתכשרים שהעננים שותים לבסוף הם ממתקים בעבים: טובעני ולא יובשני. פי' מוטב להיות בארץ שהיא לחה מכשהיא יבשה: הלכתא יום ס' כלאחר ס'. וכן עמא דבר ויום תקופה מתחיל: אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים. פי' שע"י שעשו הצבור תענית יקנו מזון של חמישי ושל שבת וכסבורים העם יוקר היא ויפקיעו השערים: (תוספות)

ב - י דף

ובימים טובים הכתובין במגילת תענית תנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד אלא כל תלמידי חכמים יחידים אי זהו יחיד ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דכלה תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר' מאיר רבי יוסי אומר עושה וזכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי רבי שמעון בן אלעזר רבן שמעון בן גמליאל אומר במה דברים אמורים בדבר של שבח אבל בדבר של צער

עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו ת"ר מי שהיה מתענה על הצרה ועברה על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהן ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים שכח ואכל ושתה אל יתראה בפני הצבור ואל ינהיג עידונין בעצמו שנאמר **{בראשית מב-א}** ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם **{בראשית מה-כד}** אל תרגזו בדרך אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך איני והאמר ר' אלעאי בר ברכיה שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף שנאמר **{מלכים ב ב-יא}** ויהי המה הולכים (הולך) ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישרף לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם והכניסו חמה לעיר כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר **{בראשית מד-ג}** הבקר אור והאנשים שלחו אמר רב יהודה אמר רבי חייא המהלך בדרך אל יאכל יותר משני רעבון מאי טעמא הכא תרגימו משום מעיינא במערבא אמרי משום מזוני מאי בינייהו איכא בינייהו

רפ"י וכן בימים טובים הכתובים במגילת תענית: תלמיד רני. ואיני חשוב כל כך כיחידים כלומר איני ראוי להתחיל תענית עם היחידים: לא כל הרואה לעשות עצמו יחיד. לענין תענית: עושה. דנראה מנסי הרוח ותנן (אבות פרק ג משנה י) כל שרוח הצריות נוחה הימנו כו': הכי גרסינן התלמידים עושין עצמן. כדאמרין לעיל שכל התלמידים ראויין לכך ואין בהם משום גסות הרוח: רבי יוסי אומר כל אדם. ואפילו שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד להתענות וזכור לטוב דלער הוא לו ולא גסות ליפגא אחרינא גרסינן לא כל הרואה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה כלומר ולא כל הרואה נמי לעשות עצמו תלמיד להתנהג עצמו במדת תלמיד בחלוקו ובמטתו ולהתנאות בסודר של תלמידי חכמים ופאר דברים עושה דכל הרואה ליטול לו את השם לא יטול ורבי יוסי ארישא ומסתבר כי האי ליפגא מדקא מהדר רבן שמעון בן גמליאל דבר של שבח אינו עושה מכלל דאיידי בשבח: על החולה ונתרפא. הוא הדיון אם מת החולה בעי לקיומי נדרו: על הורה ועברה. מתענה ומשלים ואם לאו נראה כמתנה עם קונו אם תעבור (אתענה) ואם לאו (לא) אתענה: למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים. כל התעניות שקבלו עליהן בני עירו דנותנין עליו חומרי המקום שיאל משם: אכל ושתה. דיעבד: אל יתראה בפניהן. שנראה כחתן בין אבלים ויתקנאו בו: ואל ינהיג עדונים בעצמו. שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה: אל תראו עצמכם. שיש לכם חטים הרבה ולא הלכו אלא בשביל דבר זה שלא להתראות בפני בני עשו שהיו לעורים ורעבים: תרגזו עליכם הדרך. תענו: לישרף באש. דכתיב והנה סוסי אש וכתוב בהוא עניינא הלך ודבר ואהכי כתביה לאשמועינן דאי לאו שהיו הולכין בעומקה של הלכה לא והיו ניכולין: הא למגרא. מצעי ליה באורחא אבל במלתא דמצעי ליה לעיוני לא: במתניתא תנא. מאי אל תרגזו בדרך אל תזיקו עצמכם בפסיעה גסה: והכניסו חמה לעיר. כשאתם לנין ופוכבין בדרך בעיירות

הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת: יאל אדם בכי טוב. שימתין עד שיאור כמו וירא אלהים את האור כי טוב (בראשית א): ויכנס בכי טוב. בערב בעוד שהחמה זורחת שאין לִיסטין מכוין אי נמי שלא יפול בצורות ובקעים שבעיר שלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב: הבוקר אור והאנשים שולחו המה וחמוריהם. מיכן שיאלו בכי טוב והוא הדין ליכנס בכי טוב יש ספרים לכל כתיב בהו האי קרא אלל מילתא דרב יהודה סברא הוא ולל בעי' קרא: לא יאכל יותר ממה שאוכל בשני רעבון. לאמר לקמן (דף יא.) שריך להרעב עאלמו בשני רעבון: (הכא זה בבלי הוא וכי משתעי בצבל קאמר הכא וכל הא לן והא להו בצבל קאמר): משום מעיינא. שלל יתחללו מעיו של אדם ברוב אכילתו מפני טורח הדרך יש אומרים יהיו מעיו של אדם שופכין זה לזה כעין מעיין: משום מזוני. שמא אין לו ללח"כ: (כ"ט)

תוספות איזהו יחיד כו' שראוי למנותו פרנס על הצבור להיות פרנס ואיזהו תלמיד. כל ששואלין דבר הלכה בכל מקום וכו'. וקשה דהכא משמע דקרי תלמיד אותו שיודע להשיב כששואלין לו דבר הלכה בכל מקום ואומרה והתם אמרינן במס' שבת פרק ואלו קשרים (דף קיד.) איזהו תלמיד הראוי למנותו פרנס על הצבור כשיודע להשיב כל ששואלין דבר הלכה ואפילו במסכת כלה אלמא הראוי למנותו פרנס על הצבור הוא כשיודע להשיב והכא משמע דאותו הראוי למנותו פרנס הוא מילתא אחריתי ועוד דהכא משמע דיחיד עדיף מדקאמר בסמוך לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה אבל הרוצה לעשות עצמו תלמיד עושה ויש לומר דיש חילוק בתלמיד דדוקא כשהרב בא אל מקום אחד וכל התלמידים אצלו זה שואל אל הרב ממה שהוא לומד וזה שואל ממקום אחר ואותו הרב יודע להשיב לכל התלמידים לכל אחד ואחד כפי שאילתו ואפילו במס' כלה זהו יחיד דעדיף מתלמיד דהכא ונקרא תלמיד התם בפרק אלו קשרים אותו ודאי ראוי למנותו פרנס על הצבור אבל אם אינו יודע להשיב אלא במסכת שלו נקרא גם כן תלמיד ומזה מיירי הכא: ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי מתענה ומשלים. ל"ש דעתו לחזור ל"ש אין דעתו לחזור הואיל וקבל עליו התענית: למה תתראו. כמו שמפרש אל תראו עצמכם בפני בני עשו וכו' ויש במדרש למה תתראו פירוש למה תהיו כחושין: אל תרגזו בדרך. ויש מדרש אל תפסיקו מדבר הלכה: ואין ביניהם דברי תורה ראויים לישורף דכתיב ויהי המה הולכים הלך ודבר וגו' טעמא דאיכא דבור וכו'. ויש מדרש שהם היו מדברים דברים בטלים ומש"ה ראוי לישורף: פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ואין להקשות אם כן בחמש מאות פסיעות גסות יהיה ניטל כל מאור עיניו של אדם והא קא חזינן דלאו הכי הוה ונראה לפרש דהפסיעה ראשונה נוטל אחת מחמש מאות והפסיעה שניה נוטל פחות מן הראשונה ששניה אינה נוטלת אלא אחד מחמש מאות הנשארים כמו בעישורייתא דבי רבי (כתובות דף סח.) ר"ל העישור ממה שנשאר אבל עדיין קשה דמ"ש פסיעה ראשונה דנוטלת יותר מן השניה אלא יש לומר דלא נוטלת אלא פסיעה ראשונה דוקא ומכאן ואילך כיון דדש דש אי נמי פסיעה ראשונה נוטלת טפי משום דכל התחלות קשות: לעולם יצא אדם בכי טוב. פי' בפרק קמא דפסחים (דף ב.) [וע"ע תוס' ב"ק ס:]: משום מעיינא. פירוש משום שהבני מעיין הוא קשה להו: (תוספות)

דיתוב בארבע אי נמי דקאזיל מאוונא לאוונא רב פפא כל פרסה ופרסה אכיל חדא ריפתא קסבר משום מעיינא אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר [\[איוב ה-כ\]](#) ברעב פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא הכי קאמר בשכר שמרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה אמר ריש לקיש אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר [\[בראשית מא-נ\]](#) וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב תנא חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון תנו רבנן בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוס עליך נפשי ואם עושה כן עליו הכתוב אומר [\[ישעיה כב-יג\]](#) והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון עד כאן מדת בינונים אבל במדת רשעים מה כתיב [\[ישעיה נו-יב\]](#) אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר מה כתיב בתריה הצדיק אבד ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר [\[שמות יז-יב\]](#) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו שנאמר [\[חבקוק ב-יא\]](#) כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו שנאמר [\[תהילים צא-יא\]](#) כי מלאכיו יצוה לך רבי חידקא אומר נשמתו של אדם היא מעידה עליו שנאמר [\[מיכה ז-ה\]](#) משוכבת חיקך שמור פתחי פיך ויש אומרים אבריו של אדם מעידים בו שנאמר [\[ישעיה מג-יב\]](#)

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר [\[הושע יא-ט\]](#) בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר לא קשיא הא דמצוי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה ר"ל אמר נקרא חסיד שנאמר [\[משלי יא-יז\]](#) גומל נפשו איש (חסיד) ועוכר שארו וגו' אמר רב ששת האי בר בי רב דיתוב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה אמר רבי ירמיה בר אבא אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד (אמר) ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים: אוכלין ושותין משחשיכה כו': אמר רבי זעירא אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר הוא מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אינו מתפלל של תענית אמר רב יוסף מאי קסבר רב הונא סבירא ליה אין מתענין לשעות או דלמא מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר ליה אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית

ושאני הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא מר עוקבא איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנין של נכרים אסורין או מותרין לא הוה בידיה במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אזל ושאל בי מדרשא אמרו ליה הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית והלכתא קנקנין של נכרים לאחר שנים עשר חדש מותרין במה שימש משה כל ז' ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא אמר רב חסדא

ר"י כאילו קדוש שריו בחוד מעיו. כאילו כל מעיו קדוש ואסור להכחישן דהכי משמע בקרבך קדוש כלומר לחסור להתענות בקרבך קדוש רישיה דקרא קדוש בשביל שקדוש שריו בצער לא אבוא בעיר של מעלה עד שאבנה ירושלים של מטה ורמיזא בעלמא הוא: הא דמאי מצער נפשיה. שיכול לסבול התענית משבחו הקב"ה אבל מי שאינו יכול להתענות נקרא חוטא: נקרא חסיד. המתענה דכתיב גומל נפשו איש חסד מפריש עצמו ממאכל ומשחה כמו ביום הגמול את ילחק (בראשית כא) שריו"ר בלע"ז מפי מורי אי נמי גומל לשון הגמול שמשלים נפשו לקונו: ועובר שריו. המתענה ומכחיש שריו נקרא חסיד: שממעט במלאכת שמים. חלש הוא ואינו יכול ללמוד: שירותיה. סעודתו כלבא ליכול סעודתו ולכך המתענה אינו מועיל לו אלא כמי שמתענה מפני שאין לו מה יאכל: אין תענית כבוד בצבל. לענין איסורי חומרי תענית אמר ר' ירמיה למילתיה שהיו נוהגין בו כעין אבילות שהיו אוכלין מצעוד יום ואסורין בנעילת הסנדל אלא תשעה באב בצבל: יחיד שקיבל עליו תענית. מאתמול הרי אני יושב בתענית למחר אפילו אכל ושתה כל הלילה עד עמוד השחר למחר מהפלל תפלת תענית עננו: לן בתעניתו. באותו תענית שקיבל עליו שלא אכל במוצאי תעניתו וכן כל אותו הלילה לשם תענית עד הבקר: למחר אין מהפלל תפלת תענית. אינו יכול להתפלל עננו קודם שיאכל כדי לכאת ידי חובת תענית של לילה אע"פ שהוא יום אחד כדכתיב (בראשית א) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד ולקמן מפרש ואזיל מאי קסבר רב הונא מאי טעמא אין מהפלל למחר עננו: והכי גרסינן מאי קסבר רב הונא מיסבר קסבר אין מתענין לשעות או דלמא קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מהפלל תפלת תענית אמר ר' אבהו קסבר מתענין לשעות (ומהפלל) תפלת תענית כו'. פירוש מאי קסבר רב הונא אין מתענין לשעות כלומר האי דקאמר למחר אין מהפלל תפלת תענית לכך אינו מהפלל דקבלת תענית זה אינו קבלה ואינו תענית כלל ואם רוצה לאכול ולסעוד בחוד התענית הרשות בידו דאין מקבלין תענית לשעות כגון זה שלא קיבל תענית של לילה זה מאתמול כדקתני לן בתעניתו דמשמע מאליו כשהחשיך וצא לסעוד עמד ולא אכל כלומר שהיה בדעתו לאכול עד שבער מקצת הלילה שעה אחת או שתי שעות ואחר כך נמלך וכן בתעניתו או דלמא האי דקאמר רב הונא למחר אין מהפלל תפלת תענית לאו משום דאין מתענין לשעות דשם תענית עליו ואם רוצה לחזור בו ולטעום אחר שהתחיל בתענית אינו יכול אלא להכי אינו מהפלל תפלת תענית דסבר אין תענית של שעות חשוב וחמור כל כך שיהא צריך להתפלל עליו עננו: לעולם קסבר. בעלמא דמתענין לשעות והמתענה לשעות מהפלל תפלת תענית והכא מאי טעמא אין מהפלל תפלת תענית דשאני הכא היכא להתענה אתמול ובלילה לן בתעניתו ללא קיבלה עילויה שלא קיבל עליו תענית זה בפני עצמו מאתמול כדרך שאר מתענין לשעות ואינו חשוב להתפלל עליו עננו: מר עוקבא איקלע לגינזק. גרסינן דאילו ר' עקיבא לא היה מסתפק לו הנך בעיי ועוד דבלשון ברייתא הוה משתעי ביה מעשה ברבי עקיבא כו' ולא בגמרא: הנקנים של חרס. שמכניסין בהן יין לקיום אסור להשתמש בהן: במה שימש משה. דאילו באהרן כתיב בגדי כהונה דכתיב (שמות כט) והלבשתם שצבעה שהיה משה עובד אהרן היה לבוש בגדי כהונה ועבודה למשה גזירת הכתוב הוא ובגדי כהונה לא מצינו בו ומסתמא אין הדבר כשר שהיה עובד בצגדין של חול שיואל בהן לשוק: לאחר שנים עשר חדש. הולך טעם יין נסך ומותרים בלא עירוי מים אבל תוך י"ב

חדש כריך עירוי שלשה ימים מעת לעת: בחלוק לבן. של פשתן עשוי לשם כך: רב כהנא מתני. כי האי ליסנא: בחלוק לבן שאין בו אימרא. שפה מתרגמינן אימרא (שם כח) כלומר תחוב היה מחוט אחד כל החלוק ולא כבגדים שלנו שבתי הידים מדובקין בבגד הגוף בתפירה כדי שלא יחשדוהו שמה באותה שפה הוליא מענת הקודש משום שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל: (כ"ט)

תוספות כאילו קדוש. הקב"ה פירוש והא אמר לעיל שנקרא קדוש כלומר שהיושב בתענית נקרא קדוש ומשני לא קשיא: גומל נפשו. פירוש שגומל חסד לנפשו שאינו מתענה נקרא חסיד: אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד. פירוש שהיה להם הרבה גשמים: יחיד שקיבל עליו תענית אע"פ שאכל ושתה כל הלילה מתפלל תפלת תענית תימה אמאי נקט יחיד דצבור נמי דאמרין במתני' (לעיל דף י.). דעושין שלשה תעניות ואוכלים משחיכה וצ"ע: לן בתעניתו. פירוש שהתענה היום ובליילה לא אכל ולן בתעניתו אע"ג שהלינה היה מכח תענית שקיבל עליו אינו מתפלל תפלת תענית ובה"ג יש אוכל ומתפלל תפלת תענית ומפרש כמו הכא דבשחרית אומר תפלת תענית אע"פ שאכל כל הלילה ויש מתענה שאינו מתפלל כמו בערבית אע"פ שלא אכל ומפרש בהלכות גדולות דאין אומרין עננו בתפלת שחרית שמא נמצא שקרן בתפלתו דשמא לא יסיים התענית ולי נראה דלא נקרא שקרן כיון שהיה בדעתו להתענות אפילו אקרי אונס אחר כך ולא מצי לצער נפשיה לא גרע ממתענין לשעות וכן משמע מהא דתנן (לקמן דף יט.). ירדו להם גשמים קודם חצות אינן משלימין ומסתמא משמע שאמרו תפלת תענית מכל מקום אין זה ראייה גמורה דשמא לא אמרו ומהא דלקמן (דף יב:): גבי רב הונא בריה דרב יהושע בריה דרב אידי. דיתיב בתעניתא מדאמרו ליה ליזוף מר וליפרע ואמר להו תענית חלום הוא אמאי לא אמר מפני שאמר תפלת תענית אין זה ראייה לדברי ה"ג דלא היה דעתו להתענות. מבעוד יום ולא קבל עליו וכתב הר"מ מי שלא קבל עליו מבעוד יום דאין אומר עננו אי לאו דתענית חלום הוא ונוהגים ששליח צבור אומר בשחרית כדי להודיע לעולם ולהזכיר התענית אבל יחיד אינו אומר עד המנחה [ובטור אורח חיים (סי' תקסה) אומר שליח צבור אומר בכל פעם שאי אפשר שלא יתענו קצת מקהל עכ"ל]: (תוספות)

דף יב א

הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל אביי הא תענית מעלייתא היא לא צריכא דאימלך אימלוכי ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית מיתביי אנשי משמר מתענין ולא משלימין התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע דא"ר אליעזר (בן) צדוק אני מבני בניו של סנאב בן בנימין ופעם אחת חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו הוא התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע דאמר רבי יוחנן אהא בתענית עד שאבוא לביתי התם לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה הוא דעבד אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמייה תענית ואי יתיב מאי אמר רבה בר שילא דמי למפוחא דמליא זיקא אימת מקביל ליה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דכתיב במגילת תענית להן כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא ייסר מאי לאו ייסר עצמו בצלו לא יאסר עצמו פליגי בהא רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד אמר ייסר וחד אמר יאסר מ"ד ייסר כדאמרין למאן דאמר יאסר מאי היא דתניא במגילת תענית כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא יאסר כיצד יחיד שקיבל עליו שני וחמישי (ושני) של כל השנה כולה ואירעו בס ימים טובים הכתובין במגילת תענית אם נדרו קודם לגזרתנו יבטיל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו תנו רבנן עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר

דברי רבי רבי אליעזר בר שמעון אומר עד קרות הגבר אמר אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתביה רבא גמר ועמד הרי זה אוכל התם כשלא סילק איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא כשלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי

ה"י הא לאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום כלומר לא אמרו במתענה שאכל בו ביום כגון שהתחיל להתענות עד חצי היום ואח"כ אכל דאין זה עינוי ואם אכל קודם חצות אין בכך כלום דאינו תענית של כלום אלא כשהשלים כל היום אע"פ שלא קיבלו עליו מאתמום ופריך אי דקבל עליו להתענות עד חצי יום והדר מתענה כל היום האי תעניתא מעלי' הוא ופשיטא דתענית גמור הוא ואפילו הפלת תענית נמי מתפלל עליו ולא איצטריך לאוקומי הלכה בהכי דזהו תענית גמור והאי מקשה סבר דהאי הלכה מתענין לשעות כמשמעו דיכול להתענות עד חצי היום מתענה קרינא ביה: לא כריכנא דממליך אימלוכי. כלומר לא היה בדעתו כלל להתענות אלא אחת ליה טרדא ולא אכל עד חצי היום וכי מטא חצי יום ממליך אמר הואיל והתענית עד חצי היום התענה כל היום: שלא שקעה עליו חמה. שלא התענה עד אחת שעה: אנשי משמר. כהנים ולוים העובדין מתענין כדלקמן בפרק סדר תעניות: ולא משלימין. לפי שהן עסוקין בעבודה ואין יכולים להשלים אלמא אע"ג דאינו משלים מתענה קרי ליה: לכעורי נפשיהו. עם הצבור אבל אינו תענית לא להתפלל הפלת ענוו ולא לקובעו עליו חובה כלל וכל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל: מבני (סנאב) בן בנימין. משבט בנימין: שיום טוב שלנו היה. כדלקמן בשלשה פרחים (דף כו.) זמן עני כהנים והעם כו' עד בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בעשרה בו בני (סנאב) בן בנימין שעל ידי מעשה קבעו להן חכמים להתנדב עאים ולהביא למערכה וכשמגיע זמנו מביאין אותן ומדליקין אותן על גבי המזבח אע"פ שהיו גם שאר עאים הרבה משא"כ בשאר מתנדבי עאים דאין מצעדין אותן בזמן שיש עאים אחרים במסכת מנחות (דף קו:) אמרינן המתנדב עאים לא יפחות משני גזירין ועאים טעונין קמיאנה טעונים הגשה כו': לאמר רבי יוחנן. פעמים שהיה אומר אהא בתענית עד שאבוא לביתי ואי מטי לביתיא בשתיים או בג' שעות ביום הוה אכיל וקרי ליה מתענה: לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה. ללא ליטרחהו למיכל בהדייהו שהיה מבקש הימנו שיאכל עמו היה אומר כן שלא יטריחנו לאכול עמו ומיהו לא הוי תענית שאם היה רוצה היה אוכל מיד ואין בנדורו כלום: ואי יתיב מאי. מי סליק לתענית אי לא: למפוחא. הוא המפוח שנפחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח אף זה נתמלא רוח שלא אכל בחנס: במנחה. בזמן המנחה ואפילו בשוק אומר הריני מחר בתענית: בתפלת המנחה. בסופה תוספת ריכוי ותחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית ודוקא נקט מנחה משום דסמוך לתחלת יום תעניתו לאפוקי תפלת יואר ודוקא נמי מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר בזמן המנחה שיעורא יתירא: כדכתיב במגילת תענית. לסוף ימים טובים הכתובים במגילת תענית כתיב בה מקדמת דנא ייסר לעיל מינה תני אילין יומיא די לא להתענאה בהון להן כל איניש דיייתי עלוה תענית מן קדמת דנא לפני אלו ימים טובים כגון שקיבל עליו עשרה תעניות או עשרים ונכנסו אלו הימים בהם: ייסר באלו. בתפלה ואי לא קבליה עליה בתפלת המנחה לא דחי להנך ימים טובים אלמא דעיקר תענית בעי לקבולי בתפלת המנחה עילויה ואי לא קבליה עילויה בתפלת המנחה לא עשה כלום: ייסר. לשון ואסרה אסר (במדבר ל): באלו. כלותא איכא דאמרי לשון נדר שקבל עליו להתענות כמו הרימותי ידי אל ה' (בראשית יד) דמתרגמינן ארימית ידי באלו ואין רבי מודה האי דקתני דכתיב משום דמגילת תענית היתה נכתבת לבד לזכרון נסים: וחד אמר יאסר. ללא הוי תני ייסר באלו דמשמע דוקא כדאמרינן אי מקבל בתפלת המנחה אין ואי לא לא אלא יאסר דמשמע יאה אסור לאכול אי אחי עליה תעניות מן קדמת דנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: מאי היא. מאי קסבר ומשני כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי של

כל השנה כולה כלומר כדמפרש בהדיא אס נדרו קודם לגזרתנו כו' ולא שנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: קודם גזרתנו. קודם שגזרו חכמים ימים טובים הללו אבל משגזרו אע"פ שהתחיל תעניותיו קודם הזמנים הללו לא דחו: עד מתי אוכל ושותה. כלילה כשמתענה למחר בכל תעניות שהוא אוכל משתחשך ואפילו בתענית יחיד קא מיירי: עד קרות הגבר. אפילו פעם ראשונה קאמר מדקאמר גבי יולא יחיד כלילה בסדר יומא (דף כא.) עד שישלש: שלא גמר סעודתו. אבל גמר דברי הכל אינו אוכל: אבל ועמד. אע"פ שבידך ועמד משולחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום: שלא סילק. את הטבלא ללאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה וכסעודה אריכתא דמיא: איכא דאמרי אמר רבא כו'. והלכה כאיכא דאמרי אוכל ושותה עד שישן קבע ועד שיטלה עמוד השחר כרבי: אבל ישן. הפסקה היא ושוב אינו אוכל: התם. לאו ישן ממש אלא מהנמנס שומילי"ר בלע"ז: (הש"י)

תוספות כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. פי' במסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף לד.) וכן בחלוק שאין לו אימרא פירש התם וכל הפסק דמתענין לשעות דכל תענית צריך לקבלו מבערב בתפלת המנחה בשומע תפלה ואם הוא שבת באלהי נצור וצריך שיאמר למחר אהיה בתענית יחיד כי היכי דליכא למטעי בתענית צבור: התם לצעורי נפשיה בעלמא. ואע"ג דאמרינן (ר"ה דף יח:) משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית והאי עובדא דרבי אליעזר בר צדוק היה לאחר חורבן דאי קודם החורבן אמרינן (שם) כיון שיש שלום אין שם גזירות המלכות האי תנא סבר דלא בטלה: יאסר. פי' יאסר באל"ף הוי לשון אסור שאסר עצמו וייסר הוי לשון הסרה כלומר יסור מן הנדר יהיה מותר לאכול למחר שיהיה יום טוב ואין להתענות: ואם גזרתנו קודם לנדרו ידחה נדרו מפני גזרתנו. אומר רש"י ידחה נדרו מכל וכל ולא ישלים אותה תענית והר"י מסופק בדבר ויש להחמיר דדוקא אותו יום לא יתענה אבל ישלים אותו ליום מחר וכן יש לזהר שלא להתענות בראש חדש ובחנוכה ובפורים דמאלו ודאי לא בטלה מגילת תענית: (תוספות)

דף יב - ב

נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע אהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר אמר רב כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו היכי ליעבד אמר רבה בר רב שילא לימא הכי למחר אהא לפניך בתענית יחיד אמרו ליה רבנן לרב ששת הא קא חזינן רבנן דמסיימי מסנייהו ואתו לבי תעניתא איקפד ואמר להו דלמא מיכל נמי אכול אביי ורבא מעיילי כי מסיימי אפנתא מרימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי נפקי כי אורחייהו סברי כי הא דאמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד אמר רב יהודה אמר רב לוח אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קבל עליה דלא סגי דלא משלם לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב לוח אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אחרינא רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי עבדו ליה עגלא תילתא אמרו ליה ליטעום מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא אמרו ליה ולוזיף מר וליפרע לא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוח אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב יפה תענית לחלום כאש לנעורת (אמר) רב חסדא ובו ביום ואמר רב יוסף ואפילו בשבת

מאי תקנתיה ליתב תעניתא לתעניתא: **מתני'** עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עליהן עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין ובשאיילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנא' **[שמואל א יב-ז]** הלא קציר חטים היום וגו': **גמ'** בשלמא כולהו אית בהו תענוג רחיצה וסיכה ותשמיש המטה אבל מלאכה צער הוא אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא אמר קרא **[יואל א-ד]** קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה אי מה עצרת מאורתא אף תענית נמי מאורתא אמר רבי זירא לדידי מיפרשא לי מיניה דר' ירמיה בר אבא אמר קרא אספו זקנים דומיא דאסיפת זקנים מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום ואימא מטיהרא אמר רב שישא בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר מצפרא כינופיא היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרותא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' **[נחמיה ט-ג]** ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחיים לה' אלהיהם

רש"י תיר. ער כדמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ ואיתער: אהדורי סברא. אם כריך ממנו דבר שצריך להרהור אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם: וכי מדכרו ליה מדכר. כזה שמעת מדכר: יחיד שקבל עליו תענית. סתם ואינו יודע איזה תענית קבל עליו אם של יחיד אם של צבור: ואסור בנעילת כו'. שמא תענית צבור כשלש ראשונות או כז' אחרונות קיבל עליו: קאתו רבנן לתעניתא כו'. בהענית צבור וסברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור צבבל כפרק מקום שנהגו (פסחים דף נד:): לאסור בנעילת הסנדל ובכל הנני: איקפד רב שסת דלמא מיכל נמי אכלי. ופורקים מדרכי צבור ולית ליה דשמואל ואנן האידינא נהגינן כשמואל: אפנתא. איסקריפיי"ט: מחלפי. דיומא דתעניתא: לכעורי בעלמא. אי מצי מאער נפשיה ואי לא יהא אלא (ליומא) אחרינא: ואפילו בשבת. יכול להתענות כדי שיתבטל לער גופו: קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים. כל יושבי הארץ בית ה' אלהיכם וזעקו אל ה': מה עכרת. שבעות ושמיני עכרת: אי מה עכרת. איסור מלאכתו מאורתא: דומיא דאסיפת זקנים ביום. דבלינה כל אחד בביתו ואינו נאספין: מסייע ליה לרב הונא. הא דפשיטא לך דאסיפת זקנים ביום: דאמר מצפרא כינופיא. ביום תענית צבור מתקבלין ובאין לבית הכנסת מן הבקר: מעיינין במילי דמתא. דרישה וחקירה לצדוק במעשיהם בעסקי בני העיר אם גזל וחמס ביניהן ומפייסין אותן: היכי עבדי. מאי עבדי כינופיא דמפרא ובכוליה יומא דתעניתא: ריבעא דיומא. מחלפת ואילך עושין ב' חלקים: כפלגא. דהיינו ריבעא דיומא קרו ויחל משה ומפטירין דרשו את ה' בהמלאו: (דע"י)

תוספות נים ולא נים תיר ולא תיר. אומר רבי נים ולא נים בתוך השינה כשניעור משנתו תיר ולא תיר בתחילת השינה אך לא נראה בערבי פסחים (דף קכ:): דקאמר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ואמר רב אשי ה"ד נתנמנמו נים ולא נים וכו' והתם מיירי בתחילת השינה בין נים ולא נים בין תיר ולא תיר לכנ"ל כפירוש רש"י דאי הוה אמר נים ולא נים הוה אמינא דתיר הוה טפי מנים ואי הוה אמר תיר ולא תיר ה"א דנים הוה טפי מתיר הלכך איצטריך תרווייהו וכולהו בתחילת השינה כדמפרש התם ובירושלמי מפורש גבי הך ברייתא עד כמה אוכל ושותה עד קרות הגבר וה"ה עד שיעלה עמוד השחר ובד"א שהתנה אבל לא התנה וישן אינו יכול לאכול: אביי ורבא סיימי אפנתא. פירוש במנעל שאין שוליים שול"א בלע"ז: דאי מצי מצער נפשיה עביד אי לא מצי מצער נפשיה לא עביד. ומשום הכי קאמר שמואל דלוה תעניתו ופורע דוקא היכי דלא מצי מצער נפשיה אבל היכי דמצי מצער נפשיה לא מצי ללוות תעניתו והכי מסקנא אם אמר הריני בתענית למחר צריך לצעוריה נפשיה ואינו יכול ללוות ופורע בחנם ואפילו אכל בשוגג ישרים אותו והר"י מסופק בדבר אם יכול ללוותו ולפרוע היכי דקביל עליה כבר להתענות והתענה עד חצי היום או רביע יום

ואפילו לא מצי לצעורי נפשיה אבל לא התענה ודאי דיכול ללוות אחר בשבילו או אם טעה ואכל בשוגג יאכל וישלים יום אחר ואם התענה בשבת כגון תענית חלום דצריך לפרוע כדאמר ובלבד דיתב תעניתא לתעניתא אם אירע שיהיה ר"ח אותו יום אז ידחה לתעניתו עד יום אחר בשבוע וכן נראה למ"ר שי': מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום. אבל בלילה לא תימה אמאי אוכלים ושותים מבעוד יום כל הלילה נמי היו יכולין לאכול ולשתות מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום אבל בלילה לא ויש לומר דלא יליף צום מאסיפה אלא לענין עשיית מלאכה דדוקא מלאכה גמרינן מאסיפה דהא לא כתיב בקרא אלא אספו זקנים וקדשו צום אבל אכילה לא

(תוספות)

בקרא:

כתיב

לא

א

-

יג

דף

איפוך אנא לא סלקא דעתך דכתיב [עזרא ט-ד] ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה וגו' וכתיב [עזרא ט-ה] ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ואפרשה כפי אל ה' אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן כל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות א"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מבעי ליה למיתני אמר רב שישא בריה דרב אידי אבא הכי קשיא ליה מכדי תנן אסור ברחיצה נועלין את המרחצאות למה לי אלא לאו ש"מ בחמין אסור בצונן מותר לימא מסייע ליה כל חייבי טבילות טובלין כדרך בין בט' באב בין ביוה"כ במאי אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו אלא לאו בצונן וחייבי טבילות אין איניש אחרינא לא אמר רב חנא בר קטינא לא נצרכה אלא לחמי טבריא אי הכי אימא סיפא א"ר חנינא סגן הכהנים כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה ואי אמרת בצונן מותר ירחץ בצונן אמר רב פפא באתרא דלא שכיח צונן תא שמע כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד יוצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנוחה ובאבל מאי לאו אכולהו ובמאי עסקינן אילימא בחמין פניו ידיו ורגליו מי שרו והאמר רב ששת אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא לעולם בחמין ודקא קשיא לך וכן אתה מוצא במנוחה ובאבל אשאר קאי תא שמע דאמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בן רבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה התם כשתכפוהו אבליו הוה דתניא תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול אמר רבא אבל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה מידי דהוה אבשרא וחמרא מיתיבי

רש"י איפוך אנא. דפלגא דיומא קמא הוה קרו ומפטרי ובעו רחמי ובחידך פלגא מעייני: על מעל הגולה. ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על כרכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי: ובמנחת הערב קמתי. אלמא בחידך פלגא בעו רחמי עד פניא מכלל דפלגא קמא מעייני במילי למתא: בנחמיה בן חכליה כתיב בעזרא ואלוי יאספו. לי היו מתאספין ובחין טובים שבהן להגיד לפני על מעל וחתא הגולה להפריסם: משומם. אישתורדי"ן כלע"ז על מעלם שמתודין עד מנחת הערב מחלות ואיך שהכל נוטה כדאמרין במסכת יומא (דף כח:): כלותיה לאברהם ממי משחרי כותלי:

קמתי מתענית. לא שמתענה עד המנחה ואח"כ אוכל ללא כלומר מצער נפשיה ובהקדמי ואם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאתרצה: כל שהוא משום אבל. כל תענית שאסרו חכמים רחיצה משום אבל כגון ט' באב שהוא משום אבילות חורבן וכל שכן אבל ממש שמתו לפניו דאית ליה לערא טובא אסור בין בחמין וכו': משום תענוג. שמלטעריין ואוסרין עצמן בתענוג: ה"ג אמר רב אידי בר אבין אף אנו נמי תנינא ונועלין את המרחלאות וא"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מיבעי ליה למיתני בתמיה אף אנו נמי תנינא בתמיה דקתני גבי תענית צבור ונועלין את המרחלאות דהיינו חמין אבל כונן מותר א"ל אביי כלומר ואי הוה סבירא ליה לתנא דידן דצונן אסור היכי הוה בעי למיתני סוכרין את הנהרות היכי מצי למיסכרינהו: אבא. רב אידי הכי קא קשיא ליה בתמיהתין דקאמר שמע מינה דלא אסר אלא חמין מכדי קתני מתני' אסורין ברחיצה וסתם רחיצה בין חמין בין כונן למה לי תו למיהדר ומיתנא ונועלין אלא למימרא דוקא חמין וכו': לימא מסייע ליה. לרב חסדא דאמר כל שהוא משום אבל אסור אפילו בצונן: כל חייבי טבילות. נדה ויולדת טובלים כדרכן: טבילה בחמין מי איכא. חמי האור הא שאובין נינהו: אלא לאו בצונן. וחייבי טבילות אין משום טבילה בזמנה מלוא שממה לטהר עצמו: ה"ג כולי עלמא לא בחמין ולא בצונן: לא נכרכה אלא לחמי טבירא. והלכך חייבי טבילות אין כולי עלמא לא אבל בצונן שרו: כדי. ראוי הוא בית אלהינו כו': ואם איתא. כדמוקמת לה דצונן שרי מאי קא מהדר ליה רבי חנינא לתנא קמא מאיבוד טבילה נהי דלא טבלי בחמין משום צבור בית אלהינו הא מלו טבלי בצונן אלא לאו בצונן נמי אסירי והיינו דאמר לאבד: אמר רב פפא. לעולם בחמי טבירא והיינו דקאמר' חייבי טבילות אין כולי עלמא לא ובצונן כ"ע שרי ומאי לאבד דקאמר ר' חנינא כגון באתרא דלא שכיח צונן: כשאמר אסור ובמלאכה. גבי תענית צבור לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר מהכא משמע דבילי תשעה באב מותר במלאכה ואין ביטול אלא ביום אבל אין מפרסמין הדבר: יאל לדרכך. חוץ לעיר: וכן אתה מואל במנוחה ואבל. הכי גרסינן במאי אילימא בחמין מי שרי והאמר רב שסת אבל אסור להושיט אלבעו בחמין אלא לאו בצונן מאי לאו אכולהו כו' הא דקתני וכן אתה מואל במנוחה ואבל אכל הני קאי ואפילו ארחייה ושמע מינה דבתענית צבור אסור לרחוץ כל גופו ואפילו בצונן ותיובתא לרפרס בר פפא: לא אשארר קאי. אנעילה וסיכה לעולם הך רחיצה בחמין היא אבל בצונן שרי לרחוץ כל גופו והשתא דאמרת במנוחה ואבל לאו ארחייה קיימי ליכא לאקשווי כדפרכת לעיל אילימא בחמין מי שרי: ורחץ בצונן בתוך שבעה. גרסינן אלמא בצונן שרי: שתכפוהו אכליו. בזה אחר זה כדקתני שמתו בנו שניהם ולפיכך התירו לו כדאשכחן גבי שיער: מיקל בתער. דשקיל פורתא מינייהו: ובתער. דרך שינוי: נתר. קרקע הוא או אבן כעין שקורין קרי"א בלע"ז: בנתר וחול. דרך לכבס שיתלבן: מידי דהוה אבשרא וחמרא. דתענוג הן כלונן: (ה"ז)

תוספות איפוך אנא. פי' דנימא פלגא קמייתא דיומא מצלו ובעו רחמי ואידך פלגא מעייני במיל דמתא ומשני לא ס"ד: אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב אסור אפילו בצונן ואבל אסור בין בחמין בין בצונן וכו' ירושלמי יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בתשעה באב וביוה"כ מרחיץ ידיו ומקנה במפה ומעבירה על גבי עיניו רבי יונה תרי סמרטוטי ויהיב תותי כרעיה פי' היה מניח סמרטוט תחת הכר כדי ללחחו ומעבירו על גבי עיניו: וכל שהוא משום תענוג וכו'. ועכשיו שאין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב מותרין אפילו בחמין אפילו י"ז בתמוז וצום גדליה כד פסק ראבי"ה ור' יואל אביו אסר לרחוץ בחמין: ונועלין המרחצאות. פי' שהן חמין: אטו סוכרין נהרות כו'. כלומר אי הוה אסור בצונן מי איכא למיתני סוכרים נהרות פשיטא דלא מצי למסכר כלומר כמו כן לא תידוק מהא דקתני ונועלין המרחצאות: טבילה בחמין מי איכא. הא שאובים נינהו מדלא קאמר משכחת לה טבילה (בחמין) דכשירה בחמין כגון שהוחמו והומשכו לבריכה אלא שאמר בחמי טבירא יש להוכיח דכולו שאוב אפילו ע"י המשכה לא מהניא טבילה והא דאמר דהמשכה כולה כשירה ר"ל לענין שאינה פוסלת את המקוה כשאר מים שאובים אבל טבילה ודאי אינו עולה בהם: וכן אתה מוצא במנוחה ואבל מאי לאו אכולהו. פי' אהא דקאמרין ובצונן מותר דאבל נמי מותר

בצונן וקשיא לרב חסדא דאמר אבל אסור בין בחמין בין בצונן ומשני אשאר כלומר אשאר דינין אנעילה וסיכה אבל לא קאי אהא דבצונן: הכביד שערו מיקל בתער. פי' דרך חתיכה אבל לא כדרכו דרך גילוח
מדקאמר מיקל ולא קאמר מגלח: (תוספות)

דף יג - ב

אין הבוגרת רשאה לנוול את עצמה בימי אבל אביה הא נערה רשאה מאי לאו ברחיצה ובמאי אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא אכיחול ופירכוס לימא מסייע ליה דא"ר אבא הכהן משום רבי יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר חנינא ורחץ בצונן כל שבעה אמרי התם בשתכפוהו אבליו זה אחר זה דתניא תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול ולא באהל איכא דאמרי אמר רבא אבל אסור בצונן כל שבעה מאי שנא מבשר ויין התם לפכוחי פחדיה הוא דעביד לימא מסייע ליה אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה הא נערה רשאה במאי אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא אכיחול ופירכוס אמר רב חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת כל שבעה והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל שבעה אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר אבל לסוך אפילו כל שהוא אסור ואם לעבר את הזוהמא מותר צלותא דתעניתא היכי מדכרינן אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל של תענית והיכן אומרה בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה וכן אמר רב ששת בשומע תפלה מיתבי אין בין יחיד לצבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע עשרה מאי יחיד ומאי צבור אילימא יחיד ממש וצבור ש"צ הני תשע עשרה עשרין וארבע הוו אלא לאו ה"ק אין בין יחיד דקבל עליו תענית יחיד ליחיד שקבל עליו תענית צבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע עשרה ש"מ יחיד קובע ברכה לעצמו לא לעולם אימא לך שליח צבור ודקא קשיא לך שליח צבור עשרין וארבע מצלי בג' תעניות ראשונות דליכא עשרים וארבע ולא והא אין בין קתני אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה הא לכ"ד זה זה שוין תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר ותו והא אין בין קתני אלא תנא באיסורי קא מיירי בתפלות לא מיירי ואי בעית אימא באמצעייתא נמי לא מצלי כ"ד ולא והתניא אין בין ג' שניות לשבע אחרונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות הא לכל דבריהן זה זה שוין וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא אין בין קתני ותסברא אין בין דוקא

רש"י אין הבוגרת. שהביאה שתי שערות רשאה לנוול את עצמה ללא מתקשטת כדי שיקפאו עליה הא נערה שאינה ראויה להינשא עדיין עד שהבגרה רשאה דבת חיוב אבילות היא וקטנה אינה חייבת ולא כלום: דימי אבל אביה. אפילו אירע אבילות לאביה שמת בנו אי נמי שמת אביה ממש אע"פ שהיא בת חיוב אבילות אינה רשאה לנוול: ללא לאו בצונן. ואפ"ה נערה אינה רוחצת בצונן אלמא דלכל אף בצונן אסור: אכיחול ופירכוס. ולא קא מיירי ברחיצה כלל פירכוס בשיער ככוס כבגדים רחיצה בגוף: זאת אומרת. מדמוקמינן לה בכיחול ופירכוס הוא הדין לתכבוסת: תפלת תענית. עננו: בין גואל לרופא. ברכה בפני עצמה: וכי יחיד.

חשוב כל כך שיהו מתקנין לו ברכה בפ"ע להוסיף בתפלתו: בשומע תפלה. שכוללה בתוך הברכה וחותם בשומע תפלה לזוהר ברכה וחתומה משמע בין תענית בין אכל מילי: אין בין יחיד לכבוד. גבי תענית: שזה. יחיד מתפלל ביום תעניתו שמונה עשרה וכולל תפלת תענית בשומע תפלה: תשע עשרה. דקבע ליה בין גואל לרופא סתם תפלה קרי שמונה עשרה דברכת ולמלשנים ביבנה תקנוה כדלמרינן בזכרות (דף כח:): כ"ד הויין. בפירקין דלקמן (דף טו.) דכ"ד ברכות הו' ביומא דתעניתא והכא קתני י"ט ותו לא: וכבוד. יחיד שקיבל עליו תענית כבוד אלמא יחיד קובע ברכה לעלמו כשקיבל תענית כבוד: בקמייתא. בג' תעניות ראשונות דליכא כ"ד כדלמרינן בפרק סדר תעניות כילד בגמ' (סס): דאלו מותרין בעשיית מלאכה וכו'. ראשונות דלא חמירי כולי האי הא לכ"ד ברכות זה וזה שוין וקס"ד דליתנהו לכ"ד באמצעות מדקמתריץ קמייתא דליכא כ"ד מכלל דבאמצעותא איתנהו ולא היא דליתנהו אלא באחרונות כדקתני התם ומשום דהא מילתא קמייתא מש"ה פריך ליה מכ"ד דליתנהו באמצעות: תנא ושייר. תנא מילי דליתנהו בין אמצעות לראשונות ושייר אין בין לאו דוקא הוא כדמוכח לקמן גבי אידך: ה"ג מאי שייר דהאי שייר אלא באיסורי קא מיירי בתפלות לא קא מיירי ומאן דגריס שייר תיבה מוילין את התיבה כו' שיבוס הוא דליתנהו אלא באחרונות כדכסמוך ומיפשט פשיטא ליה דליתנהו אלא באחרונות: מאי שייר דהאי שייר. דלא אורחא דתנא למתני כל מילי ולשירי חדא אלא לעולם כ"ד בקמייתא ליתנהו ולהכי לא חשיב להו באין בין דבתפלה לא קמיירי: באמצעות נמי ליכא כ"ד: אלא באחרונות כדלמרינן התם: שאלו. האחרונות מתריעים ונועלין כדתנן נמי במתני' הא לכ"ד זה וזה שוין דבתרוייהו איתנהו: (פ"י)

תוספות אין הבוגרת רשאה לטול עצמה. אומר ר"י דהא רשאה לאו דוקא אלא ה"ק אין הבוגרת חייבת הא נערה חייבת: אלא בצונן. וקאמר נערה רשאה כלומר דאסורה ואת אמרת דבצונן מותר וקשה לרבא דאמר דבצונן מותר ומשני כי קתני אכיחול ואפירכוס: אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה. והכי פסק בשמעתא דתפלת תענית בשומע תפלה ואין יחיד קובע ברכה לעצמו לכך צריך כשאומר עננו בש"ת (דצריך) לאומרו קודם שאומר הברכה כשמגיע לעננו קודם שיתחיל לומר כי אתה ש"ת עמך ישראל ברחמים יאמר עננו ולא יחתום אלא יאמר כי אתה ה' עונה בעת צרה ומושיע ואח"כ כי אתה ש"ת עמך ישראל ברחמים בא"י שומע תפלה אבל שליח צבור אומר גואל ישראל וקובע ברכה וחותם: תנא ושייר. פי' תנא עשיית מלאכה ושייר כ"ד ברכות פי' כ"ד ברכות שבתעניתא היו מוסיפין ו' ברכות כדמפרש לקמן ברפ"ב (דף טו.): מאי שייר דהאי שייר כו'. פי' דמשום חדא מילתא לא הוי לתנא לשייר וא"ת הכא קאמר דלא תנא ושייר דהא אין בין קאמר דמשמע דאין בין זה לזה אלא אלו בלבד וקשה דהא במגילה (דף ח.) קתני אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן ואנו יודעין דיש חילוק אחר דנדרים אינן באים אלא מן החולין דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ונדבות. באות מן המעשר כדאמר (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת דכתיב גבי מעשר וי"ל דהתם נמי דזה וזה שוה והני מילי גבי שלמים יש חילוק והא דקתני אין בין מיירי בעולות דאין בין עולות דנדרים לעולות דנדבה אלא שהנדרים חייב באחריותן מה שאין כן בנדבה דהא אין בין עולות דנדרים לעולות דנדבות אלא חילוק זה דהא כל עולות אינן באין אלא מן החולין: ותסברא והא שייר תיבה. פי' ... מפרש לקמן (דף טו:) שמוציאין התיבה ברחוב העיר (באמצעות) באחרונות ותסברא דהא שייר תיבה פי' וליכא למימר דבאיסורא קמיירי דהא דמתריעין ונועלין מאי איסור איכא:

(תוספות)

והא שייר תיבה אי משום תיבה לאו שיורא הוא מילי דצינעא קתני מילי דבפרהסיא לא קתני אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דקתני מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות אבל בכל דבריהן זה וזה שוין וכ"ת הכא נמי תנא ושייר והא מה אלו קתני ותסברא מה אלו דווקא הוא והא שייר לה תיבה אי משום תיבה לאו שיורא הוא משום דקא חשיב לה באידך פרקא השתא דאתית להכי עשרים וארבעה נמי לאו שיורא הוא דקתני לה באידך פירקא מאי הוי עלה אמר רב שמואל בר ססרטאי וכן אמר רב חייא בר אשי אמר רב בין גואל לרופא ורב אשי אמר משמיה דרבי ינאי בריה דרבי ישמעאל בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה: תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות ותניא אידך אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אמר רב אשי נקוט אמצעייתא בידך דמיתרצון כולהו: מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות: במאי מתריעין רב יהודה אמר בשופרות ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בעננו קס"ד מאן דאמר בעננו לא אמר בשופרות ומאן דאמר בשופרות לא אמר בעננו והתניא אין פוחתין משבע תעניות על הצבור שבהן י"ח התרעות וסימן לדבר יריחו ויריחו שופרות הוה ותיבתא למאן דאמר בעננו אלא בשופרות דכולי עלמא לא פליגי דקרי לה התרעה כי פליגי בעננו מר סבר קרי לה התרעה ומר סבר לא קרי לה התרעה למ"ד בעננו כל שכן בשופרות ולמ"ד בשופרות אבל בעננו לא והתניא ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות כגון חיכוך חגב זבוב וצירעה ויתושין ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקין מדצעה בפה התרעה בשופרות תנאי היא דתניא על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גייס או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אמר לעזרה אבל לא לצעה במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעננו וקרי לה התרעה ש"מ: בשני דר' יהודה נשיאה הוה צערא

רס"ז והא שייר תיבה. דבאחרונות איתא והכא ליתא דקתני לקמן (דף טו.) סדר תעניות כיצד מויליחין את התיבה כו' ומותבינן בגמרא בהדיא מתיבה ליתא אלף באחרונות ומשני כי קתני נמי מתניתין בקמייתא: מילי דלינעא. מתריעין בבית הכנסת וכ"ד נמי בבית הכנסת: פרהסיא. תיבה ברחובה של עיר: דיקא נמי. דלכ"ד זה וזה שוין דקתני מתניתין מה אלו יתירות על הראשונות כו' ואלו כ"ד לא קא חשיב גבי אחרונות: והא מה אלו קתני. דמשמע דווקא: הא קתני לה באידך פירקין. דמי ששנה מתניתין דהכא תנא נמי דהתם והאי דלכא תנא בהאי סמיך אהתם דקתני באחרונות מויליחין התיבה מה שאין כן באמצעיות: השתא דאתית להכי. דמשום דקתני לה באידך פירקין דאמרת דלכא הוי שויר כ"ד נמי דאמרת דשוין נינהו איכא למימר דלכא הוי שוין דהא אפי' שוירא נמי לכא הוי דבהדיא קתני לה באידך פירקין דבאחרונות איתנהו באמצעיות לכא ואיכא לתרוכי כתיבולא קמא בקמייתא דליכא כ"ד: מאי הוי עלה. היכן אומרה יחיד: נקוט מליעיתא בידך. כלומר תריץ דבשלב אמצעיות היו מתעניין ומתהלכת לכולהו הנך מתנייתא הא דקתני בראשונות ולא באחרונות הנך ראשונות לאו ראשונות ממש נינהו אלף אמצעיות דאינהו הוו ראשונות לראשונות אבל בשבע אחרונות לא מיתענו דכיון דשבע נינהו לא מלו עוברות ומיניקות למיקם בהו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות הנך אחרונות אמצעיות נינהו והראשונות ראשונות ממש ואין מתעניין בהן דלכא תקיף רוגזא כולי האי ולחות לשון הוא לתנא למיקרי לאמצעיות ראשונות לאחרונות' ו'אחרונות' לראשונות: בשופרות. היו עושין ההתרעות ולשון התרעה כמו תרועה וסתם תרועה פשוטה לפניה ולאחריה במסכת ראש השנה (דף לז.) ואהכי מתריעין בשופרות כדכתיב (במדבר י) ותקעתם בחלוצרות וגו' תוקעין בשופרות כדי שיכניעו לבס לקול השופר והיו נרתעים מחטאתם ואשך ברכות שהיו מוסיפין ביום התענית היו תוקעין על כל ברכה

יבבא אחת שהן י"ח התרעות: רב יהודה אמר. מתריעין עננו בקול רם היו לוועקים עננו אבינו עננו עננו אלהי אברהם עננו עננו אלהי יצחק עננו עננו אלהי יעקב עננו הכל כפי שאומרים בסוף הסליחות אבל עננו תפלת תענית אומר אפי' בראשונות ואפי' יחיד אוקימנא דאומרה בשומע תפלה ותפלה קרי ליה התרעה דאזי בשופרות מריעין מיבעי ליה ומאן דמפרש עננו של תפלת תענית משתבש דהא קתני בסמוך שהן י"ח התרעות וקא פריך מן וסימן לדבר יריחו ואם איתא ליפריך בהדיא י"ח תפלות של שמונה עשרה ברכות מי איכא בשבת תעניות: אין פוחתין מז' תעניות. באחרונות: שמונה עשרה התרעות. שהן מוסיפין ו' ברכות מי"ח עד כ"ד ולכל אחת שלש תרעות: וסימן לדבר. שלא תטעה אם התרעה הזו תרועה או תפלה: יריחו. דכתיב בה שופרות ליסנא אחרינא סימן לדבר כלומר לכך מתריעין כדי שיענו כדרך שנענו ביריחו על ידי שופרות דכתיב (יהושע ו) ויתקעו בשופרות וגו' וכתיב (שם) ותפול החומה תחתיה: אלא בשופרות כולי עלמא וכו'. דהא מתריעין דקתני הכא במתניתין דעבדינן בתעניות בשופרות: כי פליגי בעננו. כי פליגי במתריעין דאמרינן בעלמא על שאר פורעניות מ"ס עננו נמי התרעה והאי דקתני בעלמא מתריעין בעננו ומאן דאמר בשופרות אבל בעננו לא: חגב. ארבה כתרגומו: לירעה. עוקצת את האדם: יחושין. נכנסין בעיניו ובחוטמו: חיכוך. כמו נתחכך בכותל: הא לעקה צפה היא. אלמא לעקת פה לא קרי ליה התרעה: תנאי היא. האי תנא דשאר מיני פורעניות סבר לעקת פה לאו שמה התרעה ואידך סבר כו': גייס. ורצין עליה: נהר. המתפשט ויואל לחוץ לשטוף את השדה ואת הבתים: המטורפת. כמו ביצים טרופות (חולין דף סד.). שהולכת ונדה ועתידה להיטבע במים: לעזרה. לוועקין לבני אדם שיבואו לעזרה: ולא לעקה. תפלה שאין אנו בטוחין כל כך שתועיל תפלתנו לעקו עליהן בשבת אלמא לעקת פה קרי התרעה מפי מורי ל"א לעזרה דקאמר תנא קמא מתריעין דמשמע בקול רם ואמר ליה רבי יוסי לעזרה שיהו מתפללין כל אחד בביתו לעזרה בעלמא: (ד"י)

תוספות לאו שיורא הוא דהא קתני לה באידך פירקא. והוא הדין דהוה מצי לתרוצי כדלעיל מילי דבפרהסיא לא קתני: תני חדא מתענות בראשונות ולא באחרונות ותנא אידך מתענין באחרונות ולא בראשונות ותני אידך לא מתענין לא בראשונות ולא באחרונות נקוט מציעתא בידך. פירש הקונטרס השלש תעניות אמצעיות בידך דבאותן תעניות עוברות ומיניקות מתענות וה"ק מתענות בראשונות פי' בראשונות ר"ל אמצעיות דהם ראשונות לאחרונות שהיו חמורות אבל לא באחרונות דנפיש ואלא מצו עבדי להו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות האי אחרונות היינו אמצעיות וקרי להו אחרונות שהם אחרונות מן הראשונות בתחלה גוזרין שלש תעניות וכן בשניה שלש אבל אין מתענות בראשונות שהם קלות והא דקתני לא בראשונות ולא באחרונות כלומר לא בשלש הראשונות הראשונות ממש ולא בשבע האחרונות האחרונות ממש אלא דווקא באמצעיות: ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר עננו. אומר הר"י והאי עננו לא ר"ל עננו שבתפלת תענית אלא ענינו שאומרים בסליחות וביום הכפורים עננו אבינו עננו אבל עננו דתפלה לא קאמר דהא בשלש ראשונות נמי אמר לה: ובהן י"ח תרעות וסימן לדבר יריחו. פירוש שביריחו עשו כן שהקיפוא ז' ימים והיו תוקעין בכל יום כמו כן תקנו בתעניות ובכל תענית מוסיפין שש ברכות ועל כל ברכה תוקעין מריעין ותוקעין א"כ היינו י"ח תרעות: מתריעין לעזרה. פי' שיבואו לעזור העיר וכו' ומתריעין בפה פירוש והאי תרועה ר"ל מתריעין בפה דאין להתיר תרועה בשופר בשבת: (תוספות)

גזר תלת עשרה תעניות ולא איעני סבר למיגזר טפי אמר ליה ר' אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי אמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי דעבד לגרמיה הוא דעבד אלא הכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתעניין והולכין עד שיענו מן השמים תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתעניין והולכין עד שיענו לימא תיהוי תיובתיה דר' אמי אמר לך רבי אמי תנאי היא דתניא אין גוזרין יותר משלש עשרה תעניות על הצבור לפי שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי דברי רבי רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה שלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אן דאפילו בתקופת תמוז בעינן מיטרא היכי נעביד כיחידים דמינן או כרבים דמינן כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כרבים דמינן ובברכת השנים שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה מיתבי אמר רבי יהודה אימתני בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתן אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן אמר ליה מתניתא רמית עליה דרבי רבי תנא הוא ופליג מאי הוי עלה רב נחמן אמר בברכת השנים רב ששת אמר בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה: בשני מטין עם חשיכה ובחמישי כל היום מפני כבוד השבת: איבעיא להו היכי קתני בב' מטין עם חשיכה ובה' כל היום מפני כבוד השבת או דילמא בשני מטין ובחמישי פותחין כל היום כולו תא שמע דתניא בשני מטין עד הערב ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת היו לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד היה לו אצטבא כנגד פתחו פותח כדרכו ואינו חושש: עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין ובנטיעה: תנא בבנין בנין. של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה אי זה בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו אי זו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע אבוורנקי של מלכים: ובשאלת שלום: תנו רבנן חברים אין שאלת שלום ביניהן עמי הארץ ששואלין מחזירין להם בשפה רפה ובכבוד ראש והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודין כבני אדם הנזופין למקום עד שירחמו עליהם מן השמים אמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון שנאמר [\[יהושע ז-י\]](#) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך ואמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי לחגור שק אלא אם כן נענה כיהורם בן אחאב שנאמר [\[מלכים ב-ו-ל\]](#) ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו וגו' ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה משה ואהרן בנפילה דכתיב [\[במדבר יד-ה\]](#) ויפל משה ואהרן על פניהם יהושע וכלב בקריעה דכתיב [\[במדבר יד-ו/לח\]](#)

לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו ושרים בהשתחויה דכתיב שרים וישתחוו מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני אי הוה כתיב ושרים ישתחוו כדקאמרת השתא דכתיב שרים וישתחוו הא והא עבוד אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה ושרים לשמחה צדיקים לאורה דכתיב [\[תהילים צו-יא\]](#) אור זרוע לצדיק ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה:

רש"י לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים. לישראל הבזים ומתועבים ועבדים מושלין בהן: ולא הכל בקימה. לקראת ישראל לעתיד לבא מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו: ה"ג לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ישרים לשמחה דשרים עדיפי מצדיקים: (הש"י)

תוספות אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. פירוש ואין לומר כדלעיל ולישרים האי והאי שמחה ואורה א"כ דאמרינן דלישרי לב קאי אהא דלעיל כמו כן אמרינן דצדיקים קאי אהא דאבתריה כיון דסמוך צדיק לישרי לב ובודאי יש הפרש בין זה לזה דאם לא כן לערביניהו ולכתוב לצדיקים ולישרי לב אורה ושמחה אבל ההיא דלעיל לא הווי מלכים ושרים כי הדדי אלא יראו וקמו בינייהו וכמו יראו וקמו דהוי קודם שרים קאי על מלכים דלעיל קאי נמי אשרים דכתב אבתריה אבל הכא אין לפרש אלא אור זרוע לצדיקים ולישרי

לב שמחה: (תוספות)

פרק שני - סדר תענית כיצד

מתני' סדר תעניות כיצד מוציאים את התיבה לרחובה של עיר ונותנים אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו הזקן שבהן אומר לפניו דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא **יונה ג-י** וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר **יואל ב-יג** וקרעו לבבכם ואל בגדיכם עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה ואומר לפניו עשרים וארבעה ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות **תהילים קכ-א** אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני **תהילים קכא-א** אשא עיני אל ההרים וגו' **תהילים קל-א** ממעמקים קראתיך ה' **תהילים קכ-ב** תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן **מלכים א-ח** **לז** רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה **ירמיה יד-א** אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות ואומר חותמיהן על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל על השניה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה על הרביעית הוא אומר מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה על הששית הוא אומר מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ: מעשה

רש"י מתני' סדר תעניות כיצד כו': אפר מקלה. אפר ממש ולא אפר אפר סהם הוא עפר דכסם שאפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סהם והיינו דקחני אפר מקלה אפר שריפה אי הוה תני אפר סהם הוה משמע עפר ואפר מקלה גנאי יותר מעפר סהם ובגמרא מפרש מאי טעמא נותנין אורו: כבושין. לשון עזירה כמו מכבד בלע"ז פריש"א שכושין את הלבוש להחזירם למוטב ואלו הן דברי כבושין אחינו כו': ובקבלה. שהנביא מזהיר את ישראל (עמדו בתפלה) והקשה תוספות מאן דהו מאי שנא בהאי קרא דכתיב ביונה וירא האלהים את מעשיהם וגו' ולא קרי ליה דברי קבלה ובהאי קרא דוקרעו לבבכם קרי ליה קבלה ופריק ליהו כל מקום שהנביא מזהיר ומודיע ומזהיר את ישראל קרי ליה קבלה ובכל דוכתא דלא איתפקד נביא כי האי וירא האלהים שהוא כמספר והולך דלויף מיניה אגב אורחיה מילתא לא קרינן ליה קבלה: ברחובה של עיר. בגלוי וכי הך דאמרינן במסכת מגילה (דף כה:) בני העיר שמכרו רחובה של עיר והתם מפרש בהדיא אמר ר' זירא הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות: ורגיל. רגיל להתפלל והפלתו שגורה בפיו ולא יטעה שכל חזן שטועה סימן רע לשולחיו: וביתו ריקם. משמע דהוא עני ואין לו מחיה בביתו ובגמרא מפרש טעמא אחרינא וגופו נקי מעבירות שלא חטא ולא ילא עליו שום שם רע בשום עבירה כו': זכרונות ושופרות. כל הפסוקים שאומרים בראש השנה: אל ה' בצרתה לי כו'. כולן הן מזמורים: ואומר חותמיהן. על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות וכן אחר כולם מעין הפרשה כדמפרש ואזיל: על הראשונה. בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה לאברהם כו' בגואל ישראל היה מתחיל להאריך והולך ואומר לכולן שש ברכות: על השניה. זו היא ברכה ראשונה של שש ברכות כדאמרינן בגמרא והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של שמונה עשרה ואינה מאותן שש אלא שבה היה מתחיל להוסיף ולהאריך על הזכרונות הוא אומר זכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שניה למנינה ועל אל ה' בצרתה לי והיא שלישיית למנין שש שומע לעקה שלישיית וכן כולן: ומי שענה את אבותינו על ים סוף. לפיכך אומרת בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייחסו מן הגאולה וזכרם המקום וגאלם דכתיב (שמות ו) ואזכור את בריתי: ובשופרות היה אומר מי שענה את יהושע בגלגל. לפי שנענה בשופרות ביריחו וזהו בעוד שהיו ישראל בגלגל: ואליהו בהר הכרמל.

כנגד אשף עיני אל ההרים וכן כולן לפי ענין המזמורים אליהו נענה בהר הכרמל מעין אשף עיני אל ההרים ושמאל במצפה דכתיבי קראו ומעין אל ה' בלרתה לוי ממעני הדגה. מעין ממעמקים קראתיך ה' ועונה בעת לרה שכן כתיב ביונה קראתי מלכה לוי (יונה ב) ובשמאל כתיב ויזעק אל ה' (שמאל א ו) ובאליהו כתיב (מלכים א יח) ענני זו הפלה: ועל השביעית. מפרש בגמרא מאי שביעית מי שענה דוד ויהי רעה בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה (שמאל ב כא): ואלמה. כשהכניס הארון לבית הקדש הקדשים אי נמי רעב כי יהיה בארץ וגו' (מלכים א ח) ולפיכך חותם מרחם על הארץ שהן התפללו על ארץ ישראל והפלה לעני כי יעטוף על דוחק גשמים נופל וכתיב ביה (סס) בהעלך שמים: בימי רבי חלפתא בלפורי. אביו של רבי יוסי דלמרינן בסנהדרין (דף לב): אחר רבי יוסי בלפורי

אחר | רבי | חנניא | בן | תרדיון | בסיכני: | (כ"י)

דף טו - ב

בימי רבי חלפתא ור' חנניא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את הברכה כולה ולא ענו אחריו אמן תקעו הכהנים ותקעו מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היינו נוהגין כן אלא בשער מזרח ובהר הבית שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתעניין ולא משלימין ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל שלש שניות אנשי משמר מתעניין ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין שבע אחרונות אלו ואלו מתעניין ומשלימין דברי רבי יהושע וחכמים אומרים שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתעניין כלל שלש שניות אנשי משמר מתעניין ולא משלימין ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל שבע אחרונות אנשי משמר מתעניין ומשלימין ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלכבס ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור דלא שלא להפקיע השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני ושלוש שניות חמישי שני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת: **גמ'** סדר תעניות כיצד מוציאים את התיבה כו' ואפילו בקמייתא ורמינהו שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה ובשבע אחרונות מוציאים את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו רבי נתן אומר אפר מקלה הן מביאים אמר רב פפא כי תנן נמי מתניתין אשבע אחרונות תנן: ובראש הנשיא: והדר תני כל אחד ואחד (נוטל ונותן) בראשו איני (והתנן) רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקלה מתחילין מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר **[ויקרא יג]** ויאמר משה אל אהרן ולא לעזר ולאיתמר ובקלה מתחילין מן הקטן (דאמר מר) בתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקלה חוה ואח"כ נתקלל אדם הא חשיבותא לדידהו דאמרי להו אתון חשיביתו למיבעי עלן רחמי אב'ע: (כל אחד ואחד (נוטל ונותן) בראשו: אמר רב אדא) וכל אחד ואחד (נוטל ונותן) בראשו נשיא ואב בית דין נמי נשקלו אינהו ונינחו בראשיהו מאי שנא דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר רבי אבא דמן קסרי אינו דומה מתבייש מעצמו

כ"י וגומר כל הברכה. כל אותה ברכה ע"ה: ו"ג ולא ענו אחריו אמן תקעו בני אהרן תקעו. חזן הכנסת אומר להן על כל ברכה וברכה והוא השמש ולא שליח כבוד: לא היינו נוהגין. שלא לענות אמן: אלא בשער מזרח ובהר הבית. כלומר בזמן שביית המקדש קיים כשמתפללין בהר הבית נכנסין בדרך שער המזרח לפי שלא היו עונים אמן במקדש כדלמרינן בגמרא (דף טז): ואין לומר לא היו נוהגין כן לתקוע אלא במקדש דולאי תוקעין בגזולים כדמוכח בכולה הך מסכת ומסכת ראש השנה (דף כו: כז:). אנשי משמר. של אותה שבת: ולא משלימין. שעדיין אינן חמורין כל כך ובגמרא (דף יז). מפרש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום ובאים הן לסייעם ואם היו מתענים לא היה להם כח לעמוד בעבודה: אנשי בית אב. המשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות כנגד שבעת ימי השבוע בית אב ליום: אנשי [מעמד]. אחד כהנים ולוים וישראלים הקבועים ועומדין ומתפללין

על קרבן אחיהם שיקבל לראון ועומדים לשם בשעת עבודה היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וכולהו מפרש בפרק אחרון (דף כו.): מותרין לשחות יין. לאו גבי תענית איתמר אלא אגב דמייירי בבני משמר מייתי לה: בלילות. אין לחוש שמא תכבד העבודה שהרי ראו מצערב שפסקו הקרבנות ולא כבדה העבודה שיביאו רוב קרבנות ולא יספיקו בני בית אב של אותו היום וזריכין אלו לסייען והרי אינן ראוין לעבודה משום שכרות: אנשי בית אב אסורין בין ביום ובין בלילה. לפי שהיו מעלין כל הלילה אצרים ופדרים שפקעו מעל המזבח א"נ לא גמרו ביום גומרים בלילה אבל אנשי משמר אינן זריכין לסייע בלילה להפך במזוג דבית אב יכול להספיק לכד היפוך המערכה: אסורים לספר ולכבס. משנכנסו למשמרהם כל אותה שבת אלא מסתפרין קודם לכן וטעמא מפרש בגמרא: ובחמישי. של משמרתן מותרים דרך רוב בני אדם להסתפר בחמישי ולא בערב שבת מפני הטורח: כל הכתוב במגילת תענית ללא למיספד. דאית יומיא ללא להתענאה ומתענאהו דחמיירי טפי ללא למיספד ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד לפניו אסור בהספד דילמא אחי למיעבד ביו"ט גופיה: ולאחריו מותר. דכיון שעבר יום לא חיישינן ואותן שאינן חמורין ליאסר בהספד אלא ללא להתענאה בין לפניו כו': שלא להפקיע את השערים. כשרואין בעלי חניות שקונין למואלאי יום חמישי שתי סעודות גדולות אחת לליל חמישי ואחת לשבת סבורים שבת רעב לעולם ומייקרים ומפקיעים השער אבל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית: בראשי חדשים. דאיקרי מועד: ואם התחילו. שקיבלו תענית מקודם לכן ונכנס בהן ראש חדש אין מפסיקין דאף על גב דאיקרי מועד לא כתיב ביה יום משתה ושמחה: שאין משלימין. להתענות כל היום אלא אוכלין סמוך לערב מגילת תענית נכתבה בימי חכמים אע"פ שלא היו כותבין הלכות והיינו דקתני כל הכתוב במגילת תענית כאלו היה מקרא: גמ' אפילו בקמייתא. מוילאין את התיבה בתמיה: כי קתני נמי מתניתין. סדר תעניות כילד. בסדר תעניות אחרונות קא מייירי: ה"ג בגמרא ונותנין אפר על גבי התיבה ולא גרסינן אפר מקלה אפר שריפה עדיף משום אפרו של יצחק כדלקמן: בגדולה. מלוא בעלמא שלא לפורענות וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר וגו': הא נמי. דיהבינן בראשייהו דנשיא ואב ב"ד ברישא השיבותא הוא דאמרי ליה אהרן השיביתו טפי כו': דשקיל איניש אחרינא כו'. דקתני ונותנין ע"ג התיבה כו' ועל ראש הנשיא כו' דמשמע על ידי אחר וגבי שאר כל אדם לא תני ונותנין אלא כל אחד ואחד (נוטל) כו': (הש"י)

תוספות ואפילו בקמייתא. כלומר ואפי' בג' תעניות הראשונות ובג' שניות קאמר במתני' דמוציאין את התיבה לרחובה של עיר ואומר כ"ד ברכות כו' ורמינהו והתניא ראשונות ושניות נכנסין כו'. פי' ומתפללין בה כדרך כל השנה כולה כלומר שיאמר י"ח ברכות כדרך שמתפללין כל השנה וקשה דהא לעיל בפ"ק (דף יג:) קאמרין אין בין ג' תעניות שניות לשלש ראשונות אלא שבאלו מתפללין ומותרין בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה הא לענין עשרים וארבעה זה וזה שוין דבין בראשונות בין באמצעיות היו אומרים כ"ד ועוד קשה דאמרין לעיל ואיבעית אימא באמצעיות נמי לא מצלו כ"ד ואמאי לא מייתי לה סיועא מהא דהכא וי"ל דהא דקאמר הכא ומתפללין כדרך כל השנה לאו בעשרים וארבע ברכות קאמר אלא קאמר שמתפללין כדרך כל השנה שלא היו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר: ונותנין אפר על גבי כו'. ואותו אפר הוא מעצם אדם שהרי הוא האפר הוי לזכרון העקידה ובעקידה היה עצמות: (תוספות)

א - טז דף

למתבייש מאחרים והיכא מנח להו אמר רבי יצחק במקום תפילין שנאמר [\[ישעיה סא-ג\]](#) לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר: רחוב תיבה ושקים אפר אפר קבורה ומוריה סימן: למה יוצאין לרחוב ר' חייא בר אבא אמר לומר זעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ריש לקיש אמר גלינו גלותינו מכפרת עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא ולמה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר אמר ר' יהושע בן לוי לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעווננו ולמה מתכסין בשקים אמר ר' חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין כבהמה ולמה נותנין אפר מקלה על גבי תיבה אמר רבי יהודה בן פזי כלומר [\[תהילים צא-טו\]](#) עמו אנכי בצרה ריש לקיש אמר [\[ישעיה סג-ט\]](#) בכל צרתם לו צר אמר ר' זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מזדעזע לי כוליה גופאי ולמה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כאפר וחד אמר כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם למה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם מאי [\[דברי הימים ב ג-א\]](#) הר המוריה פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים: הזקן שבהן אומר לפניך דברי כבושין: ת"ר אם יש זקן אומר זקן ואם

לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אטו זקן דקאמרי אף על גב דלאו חכם הוא אמר אביי הכי קאמר אם יש זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא [\[יבנה ג-י\]](#) וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה [\[יבנה ג-ח\]](#) ויתכסו שקים האדם והבהמה מאי הוּו עבדי אסרא הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו [\[יבנה ג-ח\]](#) ויקראו אל אלהים בחזקה מאי אמרו לפניו רבונו של עולם עלוב ושאינו עלוב צדיק ורשע מי נדחה מפני מי [\[יבנה ג-ח\]](#) וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו אמר רב אדא בר אהבה אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר [\[משלי כח-ג\]](#) ומודה ועוזב ירוחם ואומר [\[איכה ג-מא\]](#) נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים: עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן כו': תנו רבנן עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל (איזהו רגיל) ר' יהודה אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן ויהבו ביה רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי

רש"י למתבייש מאחרים. לאיכא עגמת נפש טפי ומשום חשיבותם הם מתביישים מאחרים אבל שאר בני אדם ללא חשיבו לא מתביישי בנתינת אחרים וסגי להו בנתינת עצמן: פאר תחת אפר. ש"מ במקום תפילין דכתיב בהו (יחזקאל כד) פארך חבוש עליו ואמרינו (ברכות דף יא.). אלו תפילין ומתרגמינו נמי טוטפתך הוין עלך והיכא מניחין תפילין במקום שמוחו של תינוק רופף: בליעאל. בבית הכנסת: גלינו. שיאלנו מכניסתנו: גלותינו. תהא מכפרת עלינו: דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא אחרייתא. גלות איכא פרהסיא ליכא: נהבה בעוונתנו. וידוי: ולמה מתכסין. חוגרות שקין תנינן בירושלמי שהיו חוגרות שקין ויואלין לבית הקברות והוקעין בקרנות ועבי ליה מיבעיא שקין למה ובית הקברות למה ותקיעת שופר למה: כבהמה. דמשער בהמה ניהו מנוחה של עזים: עפר סהס. שאינו אפר מקלה זכירת אפרו של יחזקאל ליכא סהס לא גרסינן אלכא איכא בינייהו עפר: קברי עכו"ס. במקום שאין קברי ישראל לבקש רחמים אפי' על עצמן ליכא כל סגן עלינו: מאי הר המוריה וכו'. אידי דאירי פלוגתא דרבי לוי ור"ח תנא נמי הא פלוגתא מאי הר המוריה דאברהם קרא למקום העקידה הר יראה וכתיב (בראשית כב) אל ארץ המוריה: חד אמר הר שיאלא הוראה. חורה לישראל כי מזיון תלך תורה (ישעיה ב) יורו משפטין ליעקב (דברים לג) ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל: מורא לעובדי כוכבים. שמועין גדולות ישראל וירושלים ומתפחדים עליהם שמעתי לישנא אחרינא הר המוריה הר סיני מורא לעובדי כוכבים במתן תורה דכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה: אע"ג דלאו חסם. אלא עם הארץ בתמיהה הא ודאי חסם עדיף: אם יש זקן והוא חכם. אומר זקן והוא חכם: אדם של אורה. בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו להמריך את הלב: מאי אמור. אנשי נינוה דכתיב בחזקה דמשמע ככה וילאוח דין: מי נדחה מפני מי. הוי אומר לדיק מפני רשע: אם אין אתה מרחם כו'. כלומר כסם שאחיה אומר לרחם על אלו דכתיב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו כן תרחם עלינו: מריש. קורה: בירה. מגדל: שיש בידו עבירה. גזל: ואינו חוזר בו. לשלם את הגזל למה הוא דומה וכו': נשא לבבנו אל כפים. עם הכפים לריד לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקלו: מטופל ואין לו. יש לו טפלים ואין לו במה להתפרנס שלבו דואג עליו והוא לריד לקרות מקירות לבו עליהן: ויש לו יגיעה. שמתכוין יותר בתפלת הגשמים: ופרקו נאה. מפרש לקמן: ושפל ברך. עניו: ומרוצה לעם. נוח לבירות ומסכימין לתפלתו: נעימה. בסומי קלא שמושך הלב: ורגיל לקרות כו'. שיהו הפסוקים של תפלה סדורין בפיו: (רש"י)

תוספות במקום תפילין. פירוש לתת האפר במקום הפאר דאילו התפילין נקראו פאר כדכתיב לשום לאבילי ציון לתת להם פאר וגו': איכא בינייהו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא. פירוש למ"ד משום גלות איכא ולמ"ד משום פרהסיא ליכא דהא בי כנישתא הוי כמו בצנעה: אפר מקלה. פירוש אותו אפר הוה מדבר הנשרף מעצמות אדם כדי לזכור עקידת יצחק דאלמלא שלא היה בא אלא כדי לומר שהרי אנו לפניך כאפר כמו כן מהני עפר סתם והיינו פירוש איכא בינייהו עפר סתם: יוצאין לבית הקברות. מכאן נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות בט' באב שהרי ט"ב הוי תענית צבור כמו שהיו עושין מפני הגשמים: הר שיצאה ממנו הוראה לישראל. י"מ דזה ירושלם שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר ה' יראה (בראשית כב) והעיר היה נקרא כבר שלם כדכתיב (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם ונקרא ירושלם על שם יראה ועל שם שלם לכך אין אנו נותנין יו"ד בירושלם בין למ"ד למ"ד על שם שלם וההר נקרא מוריה על שם תורה כדכתיב (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה וכתוב (דברים לג) יורו משפטין ליעקב והוא לשכת הגזית. המוריה זה סיני ונקרא מוריה על שם שממנו יצא מורא לעובדי כוכבים במתן תורה כדכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה אי נמי רצה לומר דירושלם נקרא מוריה על שם שיש מורא לעובדי כוכבים על גדולתה ומתפחדים: אדם שיש לו צורה. פירוש בעל קומה כדי שישמעו דבריו ויקבלו ממנו להמריך הלב ופרקו נאה פירוש כשעמד על פרקו אפילו כשהיה בחור היה בלא שם רע: (תוספות)

היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקם אמר רב חסדא זהו שביתו ריקם מן העבירה: ופרקו נאה: אמר אביי זה שלא יצא (לו) שם רע בילדותו [\[ירמיה יב-ח\]](#) היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה מאי נתנה עלי בקולה אמר ר' זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רבי חמא אמר רבי אלעזר זה שליח צבור (היורד לפני התיבה שאינו הגון): ואומר לפנייהם עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש: הני שש. שבע הוויין כדתנן על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ אמר רב נחמן בר יצחק מאי שביעית שביעית לארוכה כדתניא בגואל ישראל מאריך ובחותמה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם תקעו בני אהרן תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו: במה דברים אמורים בגבולין אבל במקדש אינו כן לפי שאין עונין אמן במקדש ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר [\[נחמיה ט-ה\]](#) קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה ואלא במקדש מהו אומר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר להם תקעו הכהנים בני אהרן תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך ה' אלהי ישראל זוכר הנשכחות והם עונים אחריו בשכמל"ו וחזן הכנסת אומר להם הריעו הכהנים בני אהרן הריעו וכו' וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שגומר את כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית ואית דאמרי כדתניא אומר לפנייהן עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואותן שש היכן אומרן בין גואל לרופא חולי ומאריך בגאולה והן עונין אחריו אמן על כל ברכה וברכה וכך היו נוהגין בגבולין אבל במקדש היו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל ולא היו עונין אחריו אמן וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה: תנו רבנן על הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר תקעו כהנים תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (והן תוקעין ומריעין ותוקעין) ועל השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר הריעו בני אהרן הריעו ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה והם מריעין ותוקעין ומריעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור את הברכות כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית: ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות כו': א"ר אדא דמן יפו מאי טעמא דר' יהודה לפי שאין אומרים זכרונות ושופרות

רש"י היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקם. היינו כמו (איזהו): ביתו ריקם מן העבירה. שאין חמס וגזל בביתו: ופרקו נאה. אפילו כשעמד על בחרותו היה נאה בלי שם רע: זה המעמיד חזן שאינו הגון לפני התיבה. רשע שהקב"ה שונא אותו יותר מכולן והוא נוח בקולו לפניו: שביעית לארוכה. שביעית לארוכה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה אינה מן התוספת לאל מ"ח הברכות היא כדתניא בגואל ישראל הוא מאריך: הוא אומר לפניו. אותו הזקן הרגיל ומאריך בגאולה כדתני מתני: דל"א. דהן עונין אחריו אמן בגבולין: אבל במקדש. אומר אותו הזקן לאחר הפרשיות מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונים אחריו בשכמל"ו וכן בכל ברכות שבמקדש: לפי שאין עונין אמן במקדש. כדיליף לקמן מקרא: מניין שאין עונין אמן במקדש. דכתוב בתפלת עזרא בבית שני קומו וברכו את ה' אלהיכם והיינו ברוך ה' אלהי ישראל כו': ויברכו שם כבודך. היינו שעונין אחריו בשכמל"ו כך הוא הפסוק ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: ה"ג יכול על כל הברכות כולן תהלה אחת ת"ל על כל ברכה על כל ברכה תן לו תהלה: חזן הכנסת. לא אותו זקן ניהו וחזר חזן הכנסת ואומר להן מי שענה כו' אע"פ שאמרו אותו זקן: כשמריעין. תחלה הוא אומר להן הריעו בני אהרן וכשתוקעין תחלה הוא אומר להן תקעו בני אהרן כו': וכך הנהיג. כל מנהג זה רבי חלפתא בצפורי: לא היו נוהגין כך. שיהו עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לאל עונין אמן בגבולין: ואית דאמרי כדתני כו'. כלומר ואיכא דמתני הכי: וכן הנהיג. מנהג זה אמהקדש קאי: (רש"י)

תוספות מאי שביעית שביעית לארוכה. פירוש שמתחילין להאריך ולומר בקשות ותחינות בתוך ברכה של גואל ישראל אבל מ"מ אינה בכלל הנוספות בימי תענית דלא היו מוסיפין רק ששה ועל כל הברכות יש טעם על מה הם תואמות בכך הראשונה של גואל אינה מן המניין ובה אומרים מי שענה לאברהם לפי שהיה ראשון לנצול מניצול ובשניה שהיא ראשונה מן הששה הנוספות אמר מי שענה לאבותנו על ים סוף וחותרם ברוך זוכר הברית ולפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו במצרים ונתייאשו מן הגאולה ועליו נאמר (שמות ו) ואזכור את בריתי וכן בשלישית שהיא שניה מן המנין שומע תרועה ביהושע שנענה ביריחו דהיינו בעוד ישראל בגלגל בשופרות היה אומר מי שענה ליהושע בגלגל לפי שנענה בשופרות על הרביעית והיא שלישית מן המנין מי שענה לשמואל וכו' ובשמואל כתיב צעקה ותפלה וגבי אליהו כתיב תפלה ענני ה' ענני ואמרין בגמרא דצעקה גבי שמואל ותפלה גבי אליהו וי"א תפלה גבי שמואל וצעקה גבי אליהו דהא דכתיב ענני גבי אליהו הוא צעקה שמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי לאליהו בהר הכרמל כנגד אשא עיני אל ההרים וכן כולם: ברוך מרחם על הארץ. דגבי דוד ושלמה שייך לומר על הארץ דודו ושלמה התפללו על הארץ דוד גבי מלאך המות בגורן ארונה ושלמה בתפלה דקאמר רעב כי יהיה בארץ ועוד יש לומר משום דאתקין בהמ"ק בארץ ולא קשיא הא דחשיב יונה מקמי דוד אע"ג שהיה קודם משום דבעי למיחתם על הארץ כדמפרש בגמרא: (תוספות)

א

-

י

דף

אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה: על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו': תנא יש מחליפין צעקה לאליהו ותפלה לשמואל בשלמה גבי שמואל כתיב ביה תפלה וכתוב ביה צעקה אלא גבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב **[מלכים א יח-לז]** ענני ה' ענני לשון צעקה היא: על הששית הוא אומר מי שענה את יונה כו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד כו': מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה מאי טעמא מקדים ליה ברישא משום דבעי למיחתם מרחם על הארץ תנא משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים: שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתעניין ולא משלימין כו': תנו רבנן מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה מכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותו היום במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותה שבת אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל השנה רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו אמר אביי כמאן שתו האידינא כהני חמרא כרבי: אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: מאי טעמא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין ת"ר מלך מסתפר בכל יום כהן גדול מערב שבת לערב שבת כהן הדיוט אחת לשלשים יום מלך מסתפר בכל יום מ"ט אמר רבי אבא בר זבדא אמר קרא **[ישעיה לג-יז]** מלך ביפיו תחזינה עיניך כהן גדול מע"ש לערב שבת מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחת לשלשים יום מנלן אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא **[יחזקאל מד-ב]** וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתוב התם **[במדבר ו-ה]** קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונזיר גופיה מנלן אמר רב מתנה סתם נזירות שלשים יום מנלן אמר קרא יהיה בגימטריא תלתין הוי א"ל רב פפא לאביי ודילמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל אמר ליה אי הוה כתב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע לא ישלחו פרע ליהווי שלוחי הוא דלא לישלחו אי הכי אפילו האידינא נמי דומיא דשתויי יין מה שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף הכא נמי והתניא רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתו האידינא כהני חמרא

רש"י אלא כראש השנה. כדאמרינן בר"ה (דף טז.). אמרו לפני מלכות וזכרונות וכו': וצ"ל. ביום הכפורים של יובל כדתנן התם (דף כו): שנה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות כו': ובשעת מלחמה. דכתיב (במדבר י) וכי תבאו מלחמה כדכתיב על הצר האורר אתכם וגו' ולא ידעין מנא אתיפריש דאומר ברכות ופסוקי מלכות וזכרונות ופסוקי מלחמה: צעקה לאליהו. על מי שענה את אליהו חותם שומע צעקה ובשמואל שומע תפלה דכתיב ביה תפלה (שמואל א ז) קבצו את כל ישראל המצפתה והתפללו בעדכם: צעקה. דכתיב (שם טו) ויתר לשמואל ויצעק אל ה' כל הלילה ואיכא למימר במצפה הוה ההיא צעקה דבחר פרכת קבצו כל ישראל המצפתה כתיב בפרכת נחמתי כי המלכתי את שאול וגו' כך שמעתי: גבי אליהו. במעשה דהר הכרמל כתיב דכתיב ענני ה' ענני דמשמע לשון בקשה ותפלה ולא לשון צעקה ומשני ענני ה' ענני לשון צעקה הוה אף כך שמעתי: יונה בתר דוד ושלמה דהוה בימי אמליהו בסדר עולם דבעי למחתם. בסוף כל ברכות ברוך מרחם על הארץ ולהכי בעי באותה חתימה דוד ושלמה שהן התפללו על ארץ ישראל כך שמעתי אי נמי משום דאינהו תקון בית המקדש דהוה עיקר הארץ כך שמעתי: ברוך משפיל הרמים. היו אומרים

במקום ברוך מרחם שהכניעם במטר שקבו בתשובה: מכאן אמרו. מדקתני הכא דלפיכו אנשי משמר שלא היו עובדין בלוחו היום כלל לפיכך הכי אסורין לשתות יין: כהן. בזמן הזה: המכיר משמרתו. היודע מאיזו משמרת הוא מיהויריב או מידעיה או אחת מכו"ד משמרות שיודע שמות אבותיו ואבות אבותיו עד יהויריב ויודע איזה יום ואיזה שבת היו עובדים: קבועין. שיודע ודאי שבת אב שלו עובד במקדש לפי שהרבה היו מבתי אבות הכהנים שלא הוקבעו שוב אמר לי רבי קבועין שלא נתחלל בית אב שלו להיות מגואל מן הכהונה ויודע שראוי בית אב שלו לעבוד: אסור לשתות יין כל אותו היום. ותו לא שמא יבנה בית המקדש ותכבד העבודה ויהיה זה כריך לעבוד: מכיר משמרתו. שיודע איזה שבת בשנה עובדין: ואינו יודע מאיזה בית אב. דעכשיו אינו מכיר באיזה יום בשבת עובדין ויודע שבת אבותיו קבועין אסור כל אותה שבת מספיקא בכולהו גרסינן ויודע שבת אבותיו קבועין הן לאם אינו יודע שבת אבותיו קבועין לעבוד מותר הוא לשתות יין כל השנה ולא חיישינן שמא יבנה ושמא בית אב שלו יעבדו היום: רבי אומר אומר אני כהן אסור כו'. כלומר אי חיישינן לשמא יבנה יהא אסור לעולם אפי' המכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו דחיישינן שמא ישנתה סדר משמרות ושמא יעבדו כולם לחנוכה הבית צבת אחת ונמצא זה כריך לעבוד אבל מה לעשה שתקנתו קהללתו דהוי כמה שנים שלא חזרה בירה וקלקלה זו תקנתו לשתות יין בהדיא ולשמא יבנה לא חיישינן: כשהן מנוולין. שלא יהו סומכין על יום אחד מימי שבת ואין מסתפרין בשבת שעברה: מסתפר בכל יום. מלוא: מערב שבת לערב שבת. ולא ישהה מלגלח יותר: ומשמרות מתחדשות. בכל שבת ושבת ומשמרה שלא רחטהו עד עכשיו ובלא לרחותו הדבר נאה שתראהו ביופיו: לא לירבו כלל. אלל יסתפרו בכל יום דהכי משמע ופרע דהיינו שלשים לא ישלחו אלל יגלחו: שלוחו לא משלחי. הכי משמע פרע שגדלו אינן ראויין לגדל עוד: אי הכי. כיון דמקרא מפקת לה האידנא נמי לא ליגלחו ומשני כיון דומיא דיון דכתיב בסמוך להאי ופרע לא ישלחו ויון לא ישחו כל כהן: מה יין בזמן ביאה הוא דאסור. דכתיב (יחזקאל מד) בבואם אל החצר וגו' בזמן שבת המקדש קיים שבתו סם לעבוד: שלא בזמן ביאה. כגון האידנא שהבית חרב ולא זמן ביאה היא: והתניא רבי אומר אומר אני כו' ואמר אביי כו'. מכלל דרבנן אסרי דחיישינן לשמא יבנה ומאי נמי מיייתי רישא דברייתא מפני מה אמרו אנשי משמר כו' ואייתי סיפא בלשון קצרה ודייק מינה מכלל דרבנן אסרי: (כ"ט)

תוספות ויודע שבת אבותיו קבועין לשם אסור לשתות יין וכו'. פירוש אסור לשתות יין חוץ לסעודתו אבל בסעודתו מותר דיין שבתוך הסעודה אינו משכר: ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת מאי טעמא. פי' מאי טעמא אין הכהנים מותרין להסתפר אלא דווקא בחמישי בשבת כדי שלא יכנסו למשמר כשהן מנוולין פי' ולא ימתינו עד יום אחד מימי השבוע הבא ויסתפרו קודם שיכנסו למשמרת דאם לא יסתפרו קודם יהיו אסורין כל השבוע הבא עד יום החמישי ומתוך זה שאסרו לספר כל השבוע הבא יסתפרו קודם שיכנסו למשמרתם ולא יהיו מנוולים: כהן גדול מסתפר מע"ש לערב שבת וכהן הדיוט אחד לשלשים יום. פירוש שאינו יכול להשהות יותר והאי דקאמר בסמוך השתא דכתיב פרע לא ישלחו פרע ליהוי פי' פרע ליהוי עד שלשים יום אם ירצה: לא לירבו כלל. פירוש ואפילו עד ל' יום וקשה דאם כן ג"ש דפרע למה לי וי"ל דשמא ר"ל לא לירבו עד ל' יום אלא יגלח בכ"ט: שלוחי לא משלחו. יותר משלשים יום: (תוספות)

דף   **יז**   **ב**

כרבי מכלל דרבנן אסרי מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא הכא אפשר דמספר ועייל אי הכי שתוי יין נמי אפשר דגני פורתא ועייל כדרמי בר אבא דאמר רמי בר אבא דרך מיל ושינה כל שהוא מפגיגין את היין לאו מי איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב לא שנו אלא כששתה שיעור רביעית אבל שתי יותר מרביעית כל שכן שדרך מטרידתו ושינה משכרתו רב אשי אמר שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתבי ואלו שהן במיתה שתויי יין ופרועי ראש בשלמא שתויי יין בהדיא כתיב בהו **[ויקרא י-ט]** יין ושכר אל תשת אלא פרועי ראש מנלן דכתיב **[יחזקאל מד-ב]** וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה ויין לא ישתו כל כהן בבאם אל החצר הפנימית ואיתקוש פרועי ראש לשתויי יין מה. שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה אי מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש דמחלי עבודה (לא כי איתקוש למיתה הוא דאיתקוש אבל לאחולי עבודה לא איתקוש) א"ל רבינא לרב אשי הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה א"ל וליטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה לא למדנו ומדברי קבלה למדנו **[יחזקאל מד-ט]** כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי (לשרתני) הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמיר לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכא נמי גמרא גמיר לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (כי גמירי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי): כל הכתוב במגילת

תענית דלא למיספד לפניו אסור לאחריו מותר: תנו רבנן אליו יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד בהון מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבויעא דלא למיספד בהון אמר מר מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד למה לי מריש ירחא לימא מתרי בניסן ור"ח גופיה יו"ט הוא ואסור אמר רב לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו ושלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ראש חדש ר"ח דאורייתא הוא ודאוריית' לא בעי חיזוק דתניא הימים האלה הכתובין במגילת תענית לפנייהם ולאחרייהם אסורין שבתות וימים טובים הן אסורין לפנייהן ולאחרייהן מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה ודברי תורה אין צריכין חיזוק הללו דברי סופרים ודברי סופרים צריכין חיזוק אמר מר מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבויעא דלא למיספד למה לי עד סוף מועד לימא עד המועד ומועד גופיה יום טוב הוא ואסור אמר רב פפא כדאמר רב לא נצרכא

רש"י כרבי הא רבנן מיסר אסרי. אפילו שלא בזמן ביאה: ומשני מאי טעמא כו' והכא כו'. מאי טעמא הירואה הוא כלומר לטעמא מאי גזר רבנן ביין שמא יבנה כו' אבל גבי פרועי ראש לא גזרו לאפשר דמספר מיד והדר עייל לבית המקדש לעבודה: דרך מיל ושינה כל שהו כו': ושינה משכרתו. והאי שינוי איכא בהך מיהא: שתי יין דמחלי עבודה. דכתיב יין ושכר אל תשת וסמך ליה ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין עבודה קדושה למחול' דאי עביד עבודה שתי יין חילל: פרועי ראש. ללא כתיב ביה חלל ללא נראה חילול: ואילו שבמיתה. בידי שמים במסכת סנהדרין באלו הן הנשפין (דף פג.). שתי יין. במיתה דכתיב יין ושכר אל תשת בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו דהיינו מיתה בידי שמים מדלל כתיב יומת ואמר בשלמא כו': ה"ג וימנה מה שתי יין מחלי עבודה אף פרועי ראש מחלי עבודה. קשיא לא גרס: כי גמירי הלכה למיתה. לאחולי עבודה לא גמירי: מחלי עבודה. חולין היא כל עבודתו שעבד: אף פרועי ראש. עבודתו מחוללת לכל מיני איתקוש והיובתחא דרב אשי דאמר פרועי ראש לא מחלי עבודה: דרב חסדא. בפרק שני דזבחים והא בעי התם כהן ערל שמתו אחיו מחמת מיכה מהו ואמר רב חסדא כו' ערל לב וערל בשר: הלכתא גמירי לה. מסיני: מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה. דכל שמונה ימים נשאו ונתנו בדבר עד שנלכו את האדוקין ועשו אותם יום טוב ודבר זה מפורש במנחות בפרק רבי ישמעאל ובמגילת תענית המצויה אלכנו: ללא להתענאה בהון. שכוון אסורין בתענית ומקנתהון שיש בהן קלת חמורין כ"כ שבהספד נמי אסורין: איתוקם תמידא ואיתותב חגא דשבויעא. בעניינים רבים חלקו בייתוסין עם חכמים ומפורשין במנחות ובמגילת תענית [פ"א] וה"ג התם בפ' ר' ישמעאל [ס"ה]. ת"ר אליו יומיא ללא להתענאה בהון ומקנתהון ללא למיספד בהון מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא ללא למיספד ומתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבויעא ללא למיספד: מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא ללא למיספד. שהיו האדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש אחד העשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים מאי אהדרו להו את קרבני לחמי לאשי השמרו להקריב לשון רבים הוא שיהו כולן באין מתרומת הלשכה: מתמניא ביה כו' עד ללא למיספד. שהיו בייתוסים אומרים ערלת אחר השבת הוא שהעומר מתחיל אחד בשבת שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת ניטפל להן רבן יוחנן בן זכאי וא"ל שוטים מניין לכם ולא היה אדם שהחזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר משה רבינו אהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא עמד ותיקנה אחר שבת כדי שיהיו מתענגים שני ימים וכו' ודחו אותן והלכו להן בייתוסים מכת הפסוקין על כרחן וחזרו בהן (ע"כ ג') איתוקם תמידא ללא למיספד גרסינן ולא גרסינן להתענאה כדמוכח בסמוך דקתני לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו ואי גרסינן להתענאה א"כ היינו רבי יוסי דאמר לפניו אסור והא ליכא למימר דרבי יוסי היא דקא פריך כמאן כרבי יוסי בתמיהה מכלל דכרבנן פסיקא ליה: עד סוף מועדא. פסח: חגא דשבויעא ללא למיספד. במגילת תענית [פ"א] מפרש מאי איתוקם. ור"ח יו"ט הוא. דכתיב קרא עלי מועד והוי ראש חודש אב בהאי מסכתא לקמן (דף כט.). (רש"י)

תוספות מכלל דרבנן אסרי. פי' מכלל דרבנן אסרי לשתות יין משום דשמא יבנה ביהמ"ק ובעינן כהן ראוי לעבוד וליכא ומשני אפשר דמספר ועייל: בעינן כהנים הראויים לעבודה וליכא. וא"ת והלא בלא יין נמי אסורין בעבודה דטמאי מתים נינהו וצריכין הזאה ג' [זו'] ואמאי אסרי להו יין וי"ל דמ"מ מותרין בעבודת צבור דטומאה הותרה בצבור: פרועי ראש דלא מחלי עבודה. פי' דלא כתיב בסמוך ולהבדיל וגו': (דבר תורה): דבר זה מתורת משה לא למדנו. וחי'ת נילף מק"ו ומה בעל מוס שמותר באכילת קדשים כדרשינן במסכת קדושין פרק האיש מקדש (דף נג.). וכל מנחת מחבת וכל מרחשת לכהנים יהיה איש כאחיו ואפ"ה בעל מוס אסור לעבוד עבודה ערל שאסור באכילת קדשים דרשינן פרק הערל (יבמות דף ע.). בג"ש תושב ושכיר מפסח דערל אסור בו אינו דין שאסור לעבודה וי"ל דחלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים ואפ"ה כשר לעבודה וכדאמר פרק האומר (קדושין דף סו.): מדכתיב בריך ה' חילו ופועל ידיו תרצה דמשמע אפילו [חולין שבו] הוא רוצה בעבודתו אי נמי מבעל מוס לא מצי יליף דאיכא למיפרך מה לבעל מוס שכן עשו בו קריבין כמקריבים שכל הקריבין פסולים שהם בעלי מומים כמו המקריב תאמר בערל שלא עשה בו קריבין כמקריבין דמה ערלות שייך בבהמה: שתי יין דמחללי עבודה. פי' דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' ולהבדיל בין הקודש ובין החול: מריש ירחא דניסן ועד תמניא (דהא) [ביה] איתוקם תמידא. פי' כדמפרש במגילת תענית [פ"א] שהיו הבייתוסים אומרים שיחיד מתנדב תמיד משום דכתיב תעשה את הכבש אחד תעשה בבקר תעשה משמע יחיד והדרי להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו להקריב לשון

אלא לאסור יום שלפניו ה"נ לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו כמאן כרבי יוסי דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור אי הכי בעשרים ותשעה נמי מאי איריא דהוי יומא דמקמי יומא דמיתוקם תמידא תיפוק ליה דה"ל יומא דבתר עשרין ותמניא ביה דתניא בעשרים ותמני' ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא שפעם אחת נגזרה גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם עמדו והפגינו בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחים אנחנו לא בני אב אחד אנחנו לא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות רעות ובטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט אמר אביי לא נצרכה אלא לחדש מעובר רב אשי אמר אפילו תימא לחדש חסר כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין שני ימים טובים עשאוהו כיו"ט עצמו ואפילו בהספד נמי אסור אמר מר מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבויעא דלא למיספד למה לי למימר מתמניא ביה לימא מתשעה ביה ותמניא גופיה אסור דה"ל יומא דאיתוקם ביה תמידא כיון דאילו מקלע (ליה) מילתא ובטליניה לשבעה תמניא גופיה אסור דה"ל יומא קמא דאיתותב ביה חגא דשבויעא השתא דאתית להכי עשרים ותשעה נמי כיון דאילו מיקלע מילתא ובטליניה לעשרים ותמניא עשרין ותשעה גופיה אסור דה"ל יומא דמקמי יומא דאיתוקם תמידא איתמר ר' חייא בר אסי אמר רב הלכה כר' יוסי ושמואל אמר הלכה כר' מאיר ומי אמר שמואל הכי והתניא רשב"ג אומר ומה תלמוד לומר בהון בהון שתי פעמים לומר לך שהן אסורין לפנין ולאחריהן מותרין ואמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל מעיקרא סבר כיון דליכא תנא דמיקל כרבי מאיר אמר הלכה כרבי מאיר כיון דשמעיה לרבן שמעון דמיקל טפי אמר הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכן אמר באלי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה כרבי יוסי א"ל רבי חייא לבאלי אסברא לך כי אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יוסי אדלא להתענאה ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין

רש"י לאסור את שלפניו. להכי נקט מריש ירחא דניסן לאסור את יום שלפני ר"ח בתענית כדחגיגה בסמוך לפנין אסורין דאי משום ר"ח לא היה נאסר כדמפרש דדברי תורה אין כריכין חיזוק: כמאן כר' יוסי. דמתני' דאמר אף לאחריו בתמניה ושבתא רבנן אי הכי דלחב"ב דר' יוסי מוקמת לה למגילת תענית כ"ט בחדר נמי דתהלת לעיל דלדכתי נקט ריש ירחא דניסן דהיינו יום שלשים דלחד הסמוך לניסן לעולם חסר מכ"ט יום הוא משום דקא בעי למיסר יום כ"ט תיפוק ליה דבלאו הכי הוי אסור יום כ"ט דה"ל יום דבתר כ"ח שהוא י"ט כו' ואסור יום שלאחריו כר' יוסי ואמאי נקט ריש ירחא לאסור את שלפניו: דלא יעידון. שלא יהו כריכין ליבטל מתלמוד תורה שנגזר עליהן שלא יעסקו בתורה: הפגינו. אעקו כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה וקעה לשון פגניה: אי שמים גרסינן אהה ה' להקב"ה היו לו עוקים על אותם שגזרו עליהם גזרות קשות והיו אומרים להם לפני הקב"ה וכי לא אחיכם וכו': לא נצרכה אלא לחדש מעובר. בשנה מעוברת שיש בה שני אדר והאחד חסר דהשתא כי הוה אדר שני מלא הוה יום שלשים לפני ר"ח ניסן א"נ דעבריה לחדר כגון שלא נראה החדש יום ל' דמשום יו"ט דכ"ח לא מיתסר אלא כ"ט: רבא אמר אפילו תימא חדש חסר. ואהכי נקט מריש ירחא דאי הוה אדר ליה ליום כ"ט משום בחר כ"ח לא הוה אדר ליה אלא בתענית לחודיה: דכל שלאחריו כו'. כלומר כל שאסור משום אחר י"ט בתענית הוא דאסור הא בהספד מותר ואהכי נקט מריש ירחא דלהוי האי כ"ט דנקט מוטל בין שני ימים משום דאי מיתסר משום דלפני יו"ט אימור לא איתסר בהספד דהאי דנקט כל שלאחריו כו' לאו משום דלפניו נמי אסור בהספד אלא אידי דפריך ליהסר יום כ"ט משום בחר כ"ח הוא דמיהדר ליה כל שלאחריו כו': לימא מתשעה ותמניא גופיה. י"ט הוא דהא הוה ליה מהגך ימים טובים דאיתוקם בהו תמידא כדכתיב ביה מריש ירחא עד תמניא: ה"ג דאי איקלע מילתא ובטליני' לשבעה תמניא גופיה אסור דהוה ליה יומא דאיתותב חגי דשבויעא. דאי איקלע מילתא שאם נגזר גזירה וריכין להתענות תוך אלו ימים טובים דתמיד ובטלו אותן להתענות ככולן שאין לבטלה לחלאין: אכתי יומא תמניא אסור משום חגא דשבויעא. ואי קשיא אכתי לימא תשעה ואפילו אם חירע מילתא דבטלי אכתי הוא אסור תמניא גופיה משום קמא יומא דחג שבויעא דהוה יום שלפניו לאו פירכא הוא דהא יו"ט גופיה בטיל ואנא ליקום וליגזור קמיה יומא דאיתותב חגא דשבויעא וכה"ג מתרץ לקמן ביום טוריינוס: כ"ט נמי. דתהלת לה לעיל לא נצרכה כו' להכי נקט בריש ירחא דאי מיקלע כו': כרבי יוסי. דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור: כר"מ. סתם מתניתין דקתני לאחריו מותר: מה ת"ל בהון בהון. דלא להתענאה בהון ומקתהון דלא למספד בהון וקא דריש לה כדדייק לקמן בהון משמע מיעוט: ואמר שמואל גרס: הלכה כרבן שמעון דמדברנן ניהור ולא מחמירין כולי האי: באלו. שם חכם: ה"ג כי אמר רבי יוחנן הלכה אדלכא להתענאה. דימים הכתובים במגילת תענית דלא להתענאה לפנין אסורים ולאחריו מותרין כרבי יוסי ולא כר"מ דאמר אף לפנייהם מותר אבל אדלכא למספד דאין הלכה כרבי יוסי [דאמר] לפניו ולאחריו

אסור אלף כ"מ דאמר לפניו אסור ולאחריו מותר: ומי א"ר יוחנן הכי. דלפניו מיהא אסור כרבי יוסי: מקדימין. שקראו קודם זמנה: (רש"י)

תוספות הלכו והפגינו. הפיגו לשון נהי וצעה. אי שמים גרסינן פירוש שמים להקב"ה היו צועקין למה יאמרו הגוים איה אלהיכם ולהם אמרו וכי לאו אחיכם אנחנו וכו': לא נצרכה אלא לחדש מעובר. פירוש דעברוה לאדר שלא נראה הלבנה עד יום ל' והוי ר"ח ניסן יום ל"א פירוש וא"כ האי כ"ט לא מצינו לאוסרו משום יום שלפני ר"ח ניסן דיום ל' מפסיק. בינתים משום הכי איצטריך לאוסרו משום יום שלאחר עשרים ותמניא: דאילו אי איקלע וכו'. שום גזרה מריש ירחא וכו' תמניא גופיה אסור דה"ל וכו' והקשה הקונטרס אכתי לימא תשעה ואפילו אי מיקלע שום גזרה ובטלינא לז' ימים וכו' אכתי אסור תמניא גופיה משום דהוי יומא דמקמי יומא דאיתותב חגא דשבועיא ותירץ הקונטרס הא לאו פירכא דהא מיו"ט גופיה דתמיד מבטלינן ליה ואנא ניקום ונגזור משום קמי יומא דאיתותב חגא דשבועיא וכי האי מתרצינן לקמן ביום טוריינוס: רב אמר הלכה כר' יוסי דאמר לפניו אסור אבל לאחריו מותר. וא"ת כיון דאמר הלכה כר' יוסי היאך אנו מתענין לפני הפורים דאי משום דבטלה מגילת תענית מ"מ אחנוכה ואפורים לא בטלו וי"ל דהא דאמר חנוכה ופורים לא בטלו ר"ל הדינין שלהם לעשותן י"ט ודלא להתענאה בהון אבל בדינים דלפניהם בטלו עוד י"ל דכיון דיום שלפני הפורים שנתבטל מיו"ט דידיהו שהיו רגילין לעשות בהון ונתבטלו יו"ט שלהם ה"נ יש לנו לומר שיבטלו משום טעם לפני הפורים דה"נ אמרינן בסמוך גבי יום שלפני נקנור וכו' וכן גבי יו"ט טוריינוס דכיון דבטלו מיום שלהם לא יאסרו משום יו"ט הבא אחריהם דאסורים משום יום שלפניהם כמו כן ה"נ דכיון דיום שלפני הפורים נתבטל משום עצמו ומותר להתענות לא יאסר

יאסר משום יום שלפני הפורים: (תוספות)

ב - **יח** **דף**

מותרין בהספד ותענית אימת אילימא בני חמיסר וקא קרו ליה בארביסר ומי שרי והכתוב במגילת תענית יום ארבעה עשר בו ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למסיפד בהון ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתליסר יום ניקנור הוא ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר יום טוריינוס הוא אלא לאו דקא קרו ליה בחדיסר וקתני מותר בהספד ובתענית לא בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר ודקאמרת יום טוריינוס הוא יום טוריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ניקנור אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוהו משום יום ניקנור ניקום ונגזר מאי ניקנור ומאי טוריינוס דתניא ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה וידיים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה מאי טוריינוס אמרו כשבקש טוריינוס להרוג את לוליינוס ופפוס אחיו בלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין היו ליעשות להם נס ונבוכדנצר מלך הגון היה וראוי ליעשות נס על ידו ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות נס על ידו ואנו נתחייבנו כליה למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך אעפ"כ הרגן מיד אמרו לא זזו משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין: אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו' אין גוזרין תענית בראשי חדשים כו': וכמה הויא התחלה רב אחא אמר שלש רבי אסי אמר אחת אמר רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן (שמעון בן) גמליאל אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים:

רש"י מותרין בהספד ובתענית. בני ט"ז קריאת המגילה דכרכין קודם זמנה כדמפרש התם ב"א ב"ב ב"ג ב"ד ב"ה ב"ו ב"ז ב"ח ב"ט א"ה סהכפריס מקדימין ליום הכניסה מותרין אותן ימים שקראוהו קודם זמנה בהספד ותענית: בני חמיסר. דהיינו כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון וקא קרי בארביסר כגון שהלך לכפר וקרא עממה דפרוז בן יומו נקרא פרוז כדלמרינן במגילה (דף יטו). מי שרי. י"ד אפילו לכני ט"ז בהספד ותענית: ואמר רבא לא נצרכה. לכתוב במגילת תענית לגזור ההספד ותענית לכני י"ד ב"ז ולכני ט"ז ב"ט דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים את ימי הפורים האלה וגו': אלף לאסור את של זה בזה. כגון בני ט"ו (דקרו) ב"ז ובני י"ד ב"ט: בני ארביסר. נינהו כפריס ועיירות: וקא קרי ב"ג. כגון שחל י"ד בג' בשבת ומקדימין ליום הכניסה: יום ניקנור הוא.

לקמן מפרש ואסור בהספד ותענית: אלף בני י"ד וקרו בי"ב. שחל י"ד ברביעי בשבת והקדימו ליום הכניסה דהיינו י"ב: טוריינום. בסמוך מפרשה: בחדיסר. שחל להיות י"ד באחד בשבת וכפרים מקדימין ליום הכניסה דהו י"א ושמע מינה דאע"ג שהו"א יום שלפני טוריינום שרי בהספד ותענית: שמעיה ואחיה. חסידים היו ולא פירש מי הם דאותו שאלכו האריה עידו היה ולא שמעיה: איפרכי. דוכוס: לוליינום ופפוס אחיו. לדיקים גמורים היו: בלודקי'. היא לוד והיינו דאמרין בכל דוכתא (ב"ב דף י:) הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחילתן בגן עדן ויש אומרין שנהרגו על פתו של מלך שנמאלת הרוגה ואמרו היהודים הרגה וגזרו גזרה על שונאיהן של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אנו הרגנוה והרג המלך לאלו בלבד: אם מעמו כו': נתחייבנו הריגה. על הטא חייבי מיתות בית דין: דיופלוין. שני שרים וכן מטרופולין של מלכים לשון שרים: בגזירין. מקלות כמו גזירי ענים: שלש. תעניות שני וחמישי ושני: וכמה הו"א התחלה. שאינו מפסיק לאחר מלאן: רבי אחא ורבי יוסי. אמוראי נינהו דלאו אורחא דתנאי לאשתעויי בגמרא כי האי גוונא: זו דברי ר"מ. ואדברי ר"מ דמתני' קאי דקתני אין משלימין: מתענה ומשלים. עד השיכה: מתני' (רש"י)

תוספות הלכה מתענה ומשלים. פי' הא דקפסק הלכה מתענה ומשלים אר"ח קאי דאי אהנוכה ואפורים אינו יכול להתענות דיום משתה **ושמחה** **כתוב:** **(תוספות)**

פרק שלישי - סדר תעניות אלו

מתני' סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהן מיד וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן לאילן ולא לצמחין לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות מתריעין עליהן מיד וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים דכתב [\[עמוס ד-י\]](#) והמטריה על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגו'

רש"י מתני' סדר תעניות אלו. האמור בפ' ראשון (דף י.). שבתחילה יחידים מתענין סדר תעניות ואחר כך כבור הולכין ומתענין עד י"ג אם לא נענו: ברביעה ראשונה. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחים ששנו. שנסתנו ממנהגן תחת חטה יאל חוה תחת שעורה באשה שלא היו חטים בשבולים או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפילו ברשונות שכל חומר האחרונות נהג בהן: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשניה סימן בצורת היא: ירדו לצמחים אבל לא לאילן. מפרש בגמ': לבורות שיחין ומערות. בבבא בתרא מפרש מאי בור ומאי שיה ומאי מערה וכולן בית כניסיות מי גשמים לשתיה: שלא ירדו עליה גשמים דכתב והמטריה על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר וגו'. כגון שהמטיר בעיר זו ובחצירה לא המטיר דקללה היא: (רש"י)

תוספות מתני' מתריעין עליהם מיד ומתענין כמו כן. ואפילו בראשונות שחומר האחרונות נהגין בו ואם תאמר הא דמתריעין משמע דמתריעין ומתענין אמאי צריך לפרש במתני' בסמוך אותה העיר מתענה ומתערע כיון דסתם מתריעות משמע תרוייהו ויש לומר משום דבעי לאפלוגי ר' עקיבא בסיפא דקאמר מתריעות ולא מתענות: **(תוספות)**

א

-

יט

דף

אותה העיר מתענה ומתערע וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתערע וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות רבי עקיבא אומר מתריעות

ולא מתענות איזהו דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל החיה רעה ועל החרב מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן רבי יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו: על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר ועל הספינה המיטרפת בים ר' יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים: על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו התפלל ולא ירדו גשמים מה עשה עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות התחילו לירד בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטועין שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר [משלי כג-כה] ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: (מתני') היו מתעניין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו ר"א אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם ר' טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול: **גמ'** סדר תעניות האלו האמור ברביעה ראשונה ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב יהודה ה"ק סדר תעניות האמור אימתי בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושניה ושלישית ולא ירדו גשמים אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וזרעו ולא צמחו אי נמי צמחו וחזרו ונשתנו מתריעין עליהן מיד אמר רב נחמן דוקא נשתנו אבל יבשו לא פשיטא נשתנו תנן לא צריכא דאקון מהו דתימא אקנתא מילתא היא קמשמע לן: וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם כו': מאי מכת בצורת אמר רב יהודה אמר רב מכה המביאה לידי בצורת אמר רב נחמן נהרא אנהרא

רפ"י ה"ג אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. ולפיכך מתענות שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תוך לקנות התבואה באותה העיר ויהיה זה רעב: או מפולת. שחומותיה והבתים נופלין ברוח: מתריעים בכ"מ. אם יראו באספמיה מתריעין בצבל בצבל מתריעין באספמיה כדקתני טעמא בסיפא מפני שהיא מכה מהלכת אם במקום אחד היא מתריעין עליה כל השומעין כדי שלא תבא עליהן: שדפון. תבואות: ירקון. חולי: חיה רעה. משכלת בני אדם: חרב. חילות ההולכין להרוג ולהשחית בכל מקום: מלך תנור. מפרש בגמרא: לעריהם. בא"י: באשקלון. בארץ פלשתיים: ועל שאכלו זאבים. שהיא חיה רעה ומכה מהלכת היא: שנראו. ובאו בעיר: מתריעין. בענגו: המטרופת. מלשון טרף אבבא (בבבא דף כח). ומלשון ביאה טרופה (עדיות פ"ב מ"ד) כו' כדמפרש בפרק שלמעלה (דף יד.). שמעון התימני. מתמנה היה: שלא תבא. ליטנא מעליא נקט: מרוב גשמים. לאו כגון שירדה על עיר אחת ועל עיר אחת לא ירדה ששם ולאוי שהיו להקלה כדאמר רב יהודה (לעיל ו:): תמטר מקום מטר שמקלקל תבואה אלא כבר ירדו וטורח הם לבני אדם אבל אינו מקלקל תבואות וטעמא מפרש בגמרא למה אין מתריעין: תנורי פסחים. שהם בחצרות ושל חרם הן ומטלטלין אותן שלא ימוקו בגשמים: גשמי בורות. שיפוע גשמים למלחות בורות: ונדבות. רלון ועין יפה: אבן הטועין. אבן טועין היתה בירושלים וכל מי שאבדה לו אבידה כו' בצבא מזיעא (דף כח): נדבות. על כבוד הרב: מתחטא. פורפיי"ש בלע"ז ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: גמ' רביעה ראשונה ושניה לשאול. שאף על פי שלא ירדו גשמים לא בראשונה ולא בשניה לא היו מתעניין אלא שואלין וקשיין מתני' דקתני סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה ובתימא אהדי: הכי קאמר כו'. וכגון רביעה ראשונה שניה ושלשית דכולי יורה הרי ליה רביעה כך שמעתי: דוקא נשתנו. למה נשתנו ולאוי הוא דמתריעין מיד לרביך להתפלל עליה שיחזיר ציופי חתקון: אבל יבשו. לא רביך דמכאן ואילך לא יועיל והוא תפלת שוא אפילו יבשו כשהן חטין עדיין דקין אפילו הכי לא מתריעין: הכי גרסינן פשיטא שנו תנן לא צריכא דאקון מהו דתימא כו': דאקון. שעלו בקנה שנתקנו מעט לאחר שנתייבשו: מהו דתימא: אקנתא מילתא היא. דהואיל ונתקנו מעט אם יתפלל מועיל להם קא משמע לן רב נחמן דאקנתא לאו מילתא ל"א אבל יבשו לא דממילא חוזרין: לא צריכא דאקון. שעלו בקנה מהו דתימא אקנתא מילתא היא לכוין שעלו בקנה ועדיין לא בשלו כל כרכן ולאוי אי לא מתריעין תו לא גדלי קמשמע לן דלאו מילתא היא דאף על גב דאקון אכתי גדלי טפי: נהרא אנהרא בלורתא. בשאין תבואה בעיר אחת ויש בעיירות אחרות ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר בספינה: (רפ"י)

תוספות לא צריכא דאקון. פי' לאחר שעלו בקנה נתייבשו מהו דתימא אקנתא מילתא היא פי' דהואיל ועלו בקנה ולא נתבשלו כל צורכם ליבעי התרעה קמ"ל דלאו מילתא היא: נהרא אנהרא בצורתא. פי' (. הכי) בשאין תבואה בעיר ויש הרבה בשאר עיירות ויכולין להביא מזו לזו היינו מקרי בצורת ולא מקרי רעב ומאחר שיכולין להביא ע"י הנהר דליכא אלא טרחא זעירא ומהאי כלומר מדבר מועט כזה אין מתריעין אמדינתא פירוש שצריך להוציא ממדינה למדינה אחרת ע"י חמורים וסוסים ואז מתריעין דאי אפשר להביא בשפע כ"כ כמו בספינות ל"א נהרא אנהרא כלומר אם יבש הנהר זה וצריך להסב נהר אחר לכאן אי נמי צריך להמתין עד שיגדל הנהר האחר ויבא בכאן זה בצורת ולא מתריעין אמדינתא אלא יבשו כל הנהרות שבזו העיר וצריכין להביא

מים מעיר אחרת כפנא וקשה דבמתני' משמע דאבצורת מתענין דקתני מתריעין עליהן מפני שהיא מכת בצורת ויש לומר דמכת בצורת דמתני' הוי כמו דכפנא כאשר פירשתי שתחת חטה יצא חוח ומשום הכי מתריעין אע"ג דעדיין אינו רק בצורת הואיל וסופו רעב מתריעין אע"ג דאכתי לא הוה כפנא אבל לעולם אין מתריעין על מכת בצורת אי לא מצי לבא לידי רעב ולהכי קאמר הכא דנהרא אנהרא דלא הוי אלא כי בצורתא ולא מתריעין: (תוספות)

דף יט - ב

בצורתא מדינתא אמדינתא כפנא וא"ר חנינא סאה בסלע ושכיחא בצורתא ארבעה ולא שכיחא כפנא א"ר יוחנן לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר ופירות בזול מתריעין עליה מיד דא"ר יוחנן נהירנא כד הוה קיימי ד' סאין בסלע והוה נפיש נפיש כפן בטבריא מדלית איסור: ירדו לצמחין אבל לא לאילן: בשלמא לצמחים ולא לאילן משכחת לה דאתא ניחא ולא אתיא רזיא לאילן ולא לצמחין דאתיא רזיא ולא אתיא ניחא לזה וזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ומערות משכחת לה דאתיא רזיא וניחא מיהו טובא לא אתיא אלא הא דתניא ירדו לבורות לשיחין ולמערות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה דאתיא בשפיכותא ת"ר מתריעין על האילנות בפרוס הפסח על הבורות ושיחין ומערות אפילו בפרוס החג ועל כולן אם אין להן מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן שני וחמישי ושני ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא באפרכיא שלהן ואסכרא בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על החגב ת"ר מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רשב"ג אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא אידך מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות על השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא א"ר אלעזר בן פרטא מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים צימוקין לעולם יש שנה שגשמיה מרובין ויש שנה שגשמיה מועטין יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן ויש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן שנה שגשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בא' בשבת נמצאת עיסה נאפית כתיקנה ונאכלת כתיקנה שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בע"ש נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה ונאכלת שלא כתיקנה שנה שגשמיה מרובין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת נמצאו ריחים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב ונמצאת עיסה אוכלת מן הכור כמו אוכל מן הקב שנה שגשמיה מועטין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט נמצאו ריחים מה שטוחנות מן הכור טוחנות מן הקב נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור אוכלת מן הקב ד"א בזמן שגשמיה מרובין למה הוא דומה לאדם שמגבל את הטיט אם יש לו מים רבים מים אינן כלין והטיט מגובל יפה אם יש לו מים מועטין מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד אמר לו הלויני שתיים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתיים עשרה עינות מים ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתיים עשרה ככר כסף וקבע לו זמן כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא בצהרים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום לגלג עליו אותו אדון אמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים

רש"י בצורתא. בצורת היא זו ולא רעב הואיל ויכולין לישא' כספיות: מדינתא אמדינתא. וכריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים: כפנא. רעב ורעב השה מצורת לפי שאי אפשר להביא בשופי מ"ר לשון אחר נהרא אנהרא אם יבש מעיין זה וכריך להסב מעיין אחר בכאן אי נמי להמתין עד שיגדל נהר אחרת ויבא כאן בצורת הוא זה: מדינתא אמדינתא. אם יבשו כל הנהרות שבתוך העיר וכריכין להביא מים מעיר אחרת כפנא רעב הוא זה תקיפא מצורתא: סאה בסלע ושכיחא. כי זבני סאה סל חיתין כסלע דהיינו יוקר ומנויה לקנות בכל עת בצורתא: מעות ביוקר. אין מעות מנויות להן: נהירנא. אני זוכר: מדלית איסור. מאין מעות: דאתיא ניחא. ואמרין בפירקא דלעיל (דף ג:) מיטרא ניחא לפירי ולתבואה ומיטרא רזיא לאילני דאתיא ניחא לפירי ואתיא רזא לאילנות: בשפיכותא. ככה גדול יותר מדאי דאינה טובה לא לזה ולא לזה שוב אמר רבי שפיכותא מטר דק ועבה יותר מדאי לאילני לא מנהיגא ללא רזיא היא לכמחים נמי לא שהגשמים מרובין באין ושופין אותן: בפרוס הפסח. בימי הפסח על בורות שיחין ומערות אם לא ירדו להן גשמים: אפילו בפרוס החג. להסקות זרעים ואת בהמתם: אם אין להם לשתות מתריעין וכו'. אפילו בפרוס

החג דימות החמה ניהו אפילו הכי מתרעין משום דכולן לריות לשתות: וכולן. כל אלו: בהיפרכיא שלהן. באותו מלכות שכלו סם מי בורות שיחין ומערות: ואסכרא. בולמל"ע בלע"ז פעמים שנקבע בתוך פיו של אדם ומת לשון כי יסכר פי דוברי שקר (תהלים סג) והיא סרוכנה מיתה משונה: בזמן שיך בה מיתה. שהיא משולחת מהלכת ומתים בה: על הגובאלי. שמכלה את התבואה כל שהיא אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שעתידין לבוא לרוב אבל חגב כל שהיא מלוי הוא ואינו מכלה כל כך כרבה: בשאר שני שבוע. דשמיטה אבל בשמיטה לא דהפקר ניהו: אפילו בשביעית. כל שעה לריכין לשחיה ואע"פ שהגשמים מועילין לקרקע בשביעית: רבן שמעון בן גמליאל אומר. מתרעין על האילנות ואף על הספיחין של שביעית שאינו חשובין כל כך: כמוקין. שזרדין בקושי מלשון ודיים אומקים (הושע ט): למה הוא דומה. פרנסתו של כל השבת כולה: נאפת כהקנה. שיך לו פנאי לאפותה: פרנסתו בבת אחת. פרנסת כל השנה וטוחן אותה ביחד: נמלאת רחיים במה שאוכלת מן הכור כו'. שכן דרך שמשתייר מן הקמה ברחיים וכן כשהגשמים יורדין מרובים ומרביעין את הארץ ומה שהיו טרשים בולעים מן הרוב בולעין מן המיעוט ומה שהרוח מנשבת וכולעת מן הרוב בולעת מן המיעוט: נמלאת עיסה. עריבה שלשין בה את הכלה שמשתייר בשוליה מן העיסה אף גשמים כשזרדין מעט מעט נבלעין בטרשי' ואין מרביעין את הארץ: ה"ג מימיו מרובין אינן כלין וטיט מתגבל יפה מימיו מועטין הטיט אינו מתגבל יפה. מים אינן כלין ויוכלו לגבל טיט הרבה כמה שיראה: נקדימון בן גוריון. עשיר גדול היה: ואני אתן לך י"ב מעיינות מים. כלומר שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים אותן מעיינות לא היו נובעין מים כל כך ואינן מתמלאין מאיליהן כשאר מעיינות: (פ"א)

תוספות | נהירנא. פירוש (זכור) אני: בהפרכיא שלהן פי' באותו. מלכות: רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהם פרנסה לעניים. פי' הם הספיחים היוצאין מהן וצ"ל דסבר כמ"ד (פסחים דף נא:): ספיחי זרעים אסור דהיינו ר' עקיבא מדקאמר על האילנות ולא קאמר על הספיחים: (תוספות)

דף   **כ**   **א**

ועכשיו ירדו גשמים נכנס לבית המרחץ בשמחה עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב נתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהו מים מצויין לעולי רגלים מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שמים עשרה מעיינות מים והותירו עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותיי שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם הודע שיש לך אהובים בעולמך מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון שנקדרה חמה בעבורו תנו רבנן שלשה נקדמה להם חמה בעבורן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון בשלמא נקדימון בן גוריון גמרא יהושע נמי קרא דכתיב [\[יהושע י-יג\]](#) וידם השמש וירח עמד וגו' אלא משה מנלן אמר רבי אלעזר אתיא אחל אחל כתיב הכא [\[דברים ב-כה\]](#) אחל תת פחדך וכתוב התם [\[יהושע ג-ז\]](#) אחל גדלך רבי שמואל בר נחמני אמר אתיא תת תת כתיב הכא אחל תת פחדך וכתוב התם [\[יהושע י-יב\]](#) ביום תת ה' את האמרי רבי יוחנן אמר אתיא מגופיה דקרא [\[דברים ב-כה\]](#) אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שנקדמה לו חמה למשה: וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו': אמר רב יהודה אמר רב ושתייהן לקללה [\[איכה א-ז\]](#) היתה ירושלם לנדה ביניהם אמר רב יהודה אמר רב לברכה כנדה מה נדה יש לה היתר אף ירושלים יש לה תקנה [\[איכה א-א\]](#) היתה כאלמנה אמר רב יהודה לברכה כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשר שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה [\[מלאכי ב-ט\]](#) וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים אמר רב יהודה לברכה דלא מוקמי מינן לא רישי נהרי ולא גזיריפטי [\[מלאכי א-יז-טו\]](#) והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים אמר רב יהודה אמר רב לברכה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב [\[משלי כז-1\]](#) נאמנים פצעי אוהב ונעדרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע אחיה השילוני קללן בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו אבל בלעם הרשע בירכן בארז שנאמר [\[במדבר כד-1\]](#) כארזים (עלי מים) מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין

אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז מעשה שבא רבי אלעזר (בן ר') שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה

רש"י ועכשיו ירדו גשמים. בתמיהה: בוני שמו: נקדרה. זרחה לשון מקדיר שהיתה חמה קודרת ברהיע וזרחת פירוטול"ר בלע"ז: הכי גרסינו. נקדימונו בן גריון הא דאמרן: אחיך אהל אהל. כתיב במלחמת יהושע (יהושע ג) אהל גלך ובמלחמת משה כתיב (דברים ב) אהל תה פחדך מה יהושע נקדמה לו חמה במלחמתו כדכתיב בהדיא אף משה כן שכן דרך הכתובין למד סתום מן המפורש ברמז בדיבור דומה לחבירו וגזירה שיהא אחת מן י"ג מדות שניתנו לו למשה מסיני ובתחילת סיפרא מפורש: שתינו לקללה. אהרן קאי האי דכתיב על עיר אחת אמטיר ועל עיר אחת לא אמטיר שניהם לקללה אותה שימטיר עליה רוב גשמים שמהלקין את ההבואה ואת שלא ימטיר אין גשמים ואין תבואה גדילה אשר לא תמטיר עליה מוסב הדבר על העב שהעב בלשון נקיבה דכתיב (מלכים א ית) הנה עב קטנה ככף איש עולה מים: ולא אלמנה גמורה. דהא לא כתיב אלמנה אלא היתה כאלמנה כאשר העומדת באלמנות חיות על בעלה שהלך ועתיד לחזור: דלא מוקמי מינו רישי נהרי. מוכסין: גזיריפטי. סרדיוטין מרוב בזיון: ונערתות נשיקות שונא. נערתות לשון הפך כדאמרין במסכת סוכה (דף יד.) ויעתר לו מה עתר זה מהפך את התבואה פורקא בלע"ז אי נמי נערתות לשון רבוי וייתור אינקרי"ש בלע"ז כמו העתרתם עלי דכריס (יחזקאל לה): בירכן בארז. בארזים עלי מים (במדבר כד): ארז זה אינו עומד. במקום מים כו'. ואע"ג דכתיב בקרא בארזים עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה דבלעם אמר בארזים והמלאך השיבו עלי מים וכן כולו דבלעם אמר כנחלים דזימנין מתייבשין וקאמר ליה המלאך נטיו דאין יבישין לעולם והיינו דכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לכרחה על ידי מלאך שהושיבו על ידי מלאך: ואפילו כל הרוחות. שאין קשות: רוח דרומית. היא קשה כדאמרין (ב"ב ד' כה): אילמלא בן נץ שמעמידה אין כל בריה יכולה לעמוד מפניה שחומר המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לחימו: ומטייל. לשמוח: (רש"י)

תוספות נקדרה. כמו מקדר בהרים (עירובין נח.) כלומר שמנקב הרקיע: גזיריפטי. פירוש סרדיוטין ושוטרי העם במקל: ונערתות נשיקות שונא. פירוש כלומר נאמנים פצעי אוהב וחילופיהן בשונא ונערתות לשון הפוך בעת פורק"א בלע"ז שמהפכין בה את התבואה והכי פשטיה דקרא פצעי אוהב נאמנים שהוא עושה לטובה אפילו כשמכה חבירו מתכוין לטובה ונשיקות שונא הם להיפך שעושה הכל לרעה וי"מ פשטיה דקרא הכי נאמנים פצעי אוהב ונערתות נשיקות שונא כלומר ונערתות לשון ריבוי כלומר נשיקות שונא דומים הם למשא כלומר הם מרובות ולמשא לעולם וי"מ הכי כשאוהבים עושים מריבה ושונאים זה את זה השנאה נאמנה והכי פירוש נאמנים פצעי אוהב הפצעים זהו השנאה שבין אוהבים הם נאמנות ונערתות נשיקות שונא פי' דכששונאים עושים שלום זה לזה השלום והפשרה שביניהן אמנה וקיימת והיינו נערתות נשיקות שונא כלומר נשיקות שונא נערתות: מה ארז זה. פירוש דאע"ג דכתיב ביה בקרא עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה אלא מלאך וכן כולו בלעם אמר כנחלים ומלאך אמר נטיו דאין מתייבשים וכן עלי נהר: (תוספות)

ב - כ דף

נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו נענית לך מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי מורי מורי אמר להם למי אתם קורין רבי רבי אמרו לו לזה שמטייל אחרך אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל אמרו לו מפני מה אמר להם כך וכך עשה לי אמרו לו אעפ"כ מחול לו שאדם גדול בתורה הוא אמר להם בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות: וכן עיר שיש בה דבר או מפולת כו': תנו רבנן מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאין ראויות ליפול ולא הראויות ליפול הי ניהו בריאות הי ניהו רעועות הי ניהו רעועות ליפול לא צריכא דנפלו מחמת גובהיהו אי נמי דקיימן אגודא דנהרא כי ההיא אשיתא רעועה דהואי בנהרדעא דלא הוה חליף רב ושמואל

תותה אע"ג דקיימא באתרה תליסר שנין יומא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם אמר ליה שמואל לרב ניתי מר נקיף אמר ליה לא צריכנא האיזנא דאיכא רב אדא בר אהבה בהדן דנפיש זכותיה ולא מסתפינא רב הונא הוה ליה ההוא חמרא בההוא ביתא רעיעא ובעי לפנוייה עייליה לרב אדא בר אהבה להתם משכי' בשמעתא עד דפנייה בתר דנפק נפל ביתא ארגיש רב אדא בר אהבה איקפד סבר לה כי הא דאמר רבי ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס שמא אין עושין לו נס ואם תימצא לומר עושין לו נס מנכין לו מזכותיו אמר רב חנן מאי קרא דכתיב בראשית לב- יא' קטנתי מכל החסדים ומכל האמת מאי הוה עובדיה דרב אדא בר אהבה כי הא דאתמר שאלו תלמידיו (את רבי זירא ואמרי לה) לרב אדא בר אהבה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחבירי בהכינתו ואמרי לה בחניכתו אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא אמר ליה בינקותיה לא דכירנא בסיבותיה דכירנא דכל יומא דעיבא הוה מפקין ליה בגוהרקא דדהבא וסייר לה לכולה מתא וכל אשיתא דהוות רעיעתא הוה סתר לה אי אפשר למרה בני לה ואי לא אפשר בני לה איהו מדידיה וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה ושדי ליה לנהרא וליתביה לעניינים זמנין דסמכא דעתייהו ולא אתו למיזבן ולשדייה לבהמה קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה ולא ליזבניה כלל נמצאת מכשילן לעתיד לבא כי הוה ליה מילתא דאסותא הוי מלי כוזא דמיא ותלי ליה בסיפא דביתא ואמר כל דבעי ליתי ולישקול ואיכא דאמרי מילתא דשיבתא הוה גמיר והוה מנח כוזא דמיא ודלי ליה ואמר כל דצריך ליתי וליעול דלא לסתכן כי הוה כרך ריפתא הוה פתח לבביה ואמר כל מאן דצריך ליתי וליכול אמר רבא כולהו מצינא מקיימנא

רש"י נזדמן לו אדם. יש ספרים שכתוב בהן אליו זכור לטוב והוא נתכוון להוכיחו שלא ירגיל בדבך: ה"ג מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינו ראויות ליפול ולא שראויות ליפול הי ניהו בריאות והי ניהו שאינו ראויות ליפול הי ניהו רעועות והי ניהו ראויות ליפול לא כריכא דקיימן אגודא דנהרא. מפולת שיש סם רוח חזק שמפיל החומות מפולת שאמרו מתריעין עליהן דבריאות קאמרינן שיהו החומות בריאות ואף על פי כן נופלות מכה נשיבת הרוח אבל אם היו החומות הנופלות רעועות אין מתריעין עליהן וכשאנו ראויות ליפול מתריעין עליהן ולא בראויות ליפול: לא כריכא. הא דקתני שאינו רעועות וראויות ליפול אלף כגון דקאי אגודא דנהרא על שפת הנהר שאע"פ שהיא בריאה ראויה היא ליפול שהמים מפילין אותה שמקלקלין את הקרקע ופוקין את היסוד: כי היא אשיתא רעועה כו': באתרה. במקומה אף על גב דאינה ראויה ליפול דהא קמה באתרה כולי האי אפילו הכי כיון דרעועה היא לא הוה חלפי תותה אלף היה מקיף סביבותיה: מנכין. ממעטין: ה"ג לא הקפדתי בתוך ביתי ולא הלכתי בלא תורה. דכל שעתא הוה גרים: בהכינתו. שמכניס לו בני אדם כגון שם לווי: חניכתו. כמו חניכת אבות בניטין עד י' דורות (גיטין דף פח.). זיומא דעיבא. יום המעונן דהוי רוח מנשבת ומסתפי דלא תפיל חומות: בגוהרקא. תיבה תלויה בעגלה ופרות וצבאות בהן: וסייר. בודק תרגום פוקד (שמות לד) מסער כמו האי טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם: כי הוה ליה מילתא דאסותא רמי ליה אכוזא דמיא כו' לא גרסינן: זבין ליה ופדי ליה בנהרא. להכי זבין להו דאי הוה משתייר מידי לגננין אזלא לאיבוד דמכמשא בשבת ונמלא מכשילן לעתיד לבא דלא מיייתי ירקי לסעודה שבת: דסמכא דעתייהו. שנסמכין עניינים לאותו ירק ואומרים אין לנו כריכין לקנות ושמא ישתיייר שם כלום ואין להם מה לאכול בשבת: אין מאכילין אותן לבהמה. משום ביזוי אוכלין ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם אי נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל וזרק לנהר והולכין למקום אחר ומואלין אותם בני אדם ואוכלין אותן כך שמעתי: מילתא דשיבתא. מנהג שדים שמזיקין למי שיאכל ואינו נוטל ידיו דשיבתא כהן דגרסינן במסכת יומא (דף עז:). אמר רבי אבי משום שיבתא והוה חלי ליה לההוא כוזא דמיא כי היכי דלימשו ידיהו מינה: בר מהא. חוץ מזו דכל מאן דבעי הוה עייל ואכל: (רש"י)

תוספות נזדמן לו אדם אחד שהוא מכוון ביותר. במסכת דרך ארץ מפרש דאותו אדם היינו אליהו ולטוב נתכוין כדי שלא ירגיל בדבר: לא צריכא דנפלי מחמת גובהיהו. פי' דהוה בריאות ולא היו ראויות ליפול אלא מחמת גובהן: אמר ליה דאיכא רב אדא בהדן דנפיש זכותיה. וצ"ל דתרי רב אדא הוה דהא רב אדא בר אהבה הוה בימי רבא דמצינו בכמה מקומות אמר רב אדא בר אהבה אמר רבא והא רב אדא בר אהבה דהכא משמע דהוה חבר לרב ולשמואל מדקאמר ליה שמואל לרב וקאמר ליה הא איכא רב אדא בהדן ואנן ידענא דרב יהודה היה תלמיד דרב ושמואל ורבא הוה נולד ביום שמת רב יהודה ורב אדא היה תלמיד דרבא א"כ ע"כ צ"ל דתרי רב אדא הוה: בהכינתו. פירוש בכינוי שמכנין אותו בן אדם לגנאי בחניכתו פי' כינוי שם משפחתו שם לווי כמו שם חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות (גיטין דף פח.). כגון רבי אברהם אבן עזרא שכל בני משפחתו היו נקראים כך ודוקא לגנאי אבל לשבח מותר: (תוספות)

לבר מהא דלא מצינא למעיבד משום דנפישו בני חילא דמחוזא אילפא ור' יוחנן הוה גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבד עיסקא ונקיים בנפשינן [דברים טו-ד] אפס כי לא יהיה בך אביון אזלו אותבי תותי גודא רעיעא הוה קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר ליה אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא לי שעתא אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשי [דברים טו-יא] כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מליך רבי יוחנן אמרו לו אי אתיב מר וגריס לא הוה מליך מר אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא אמר אי איכא דשאל לי במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא ולא פשטינא ליה ממתני' נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא אתא ההוא סבא תנא ליה האומר תנו שקל לבניי בשבת והן ראויין לתת להם סלע נותנין להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל אם אמר מתו ירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל א"ל הא מני ר"מ היא דאמר מצוה לקיים דברי המת אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידי לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי שמובטח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל פיננו את הכלים ואחר כך פיננו את מטתו ונפל הבית אמרו לו תלמידי רבי וכי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו הלכתי ונפלתו על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שחין אמרו לו אי לנו שראינוך בכך אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך ואמא. קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן ייזיל ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא שדרו בידיה מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות אזל בת בההוא דירה בליליא קמו הנך דירוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלוניהו עפרא (למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה) כי מטא התם [שרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא] בעא מלכא למקטלינהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה] אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו א"ל דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוה סייפיה גילי הוה גירי דכתיב [ישעיה מא-ב] יתן כעפר חרבו קקש נדף קשתו הויה חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה כי אתו ביתו בההוא דירורא אמרו ליה מאי אייתית בהדך דעבדי לך יקרא כולי האי אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטי להתם סתרו לדירייהו ואמטינהו לבי מלכא אמרו ליה האי עפרא דאייתי הכא מדידן הוא בדקוה ולא אשכחוה וקטלינהו להנך דירוראי: אי זו היא דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי כו': ת"ר עיר המוציאה חמש מאות ואלף רגלי כגון כפר עכו ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר ועיר המוציאה חמש מאות רגלי כגון כפר עמיקו ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר

ר"י משום דנפישו בני מחוזא. דאיכא עניי טפי וקא מיכלי קרנא: דחיקא להו. עניות: כי לא יהיה בך אביון. כך בעצמך: חיי העולם הבא. תורה: חיי שעה. עולם הזה זה סחורה: קיימא ליה שעתא. עתיד להתגדל ואין זמנו למות: שמע מינה. מדלנא שמעתיא איהדר איזיל לתורתא: עד דאתא אילפא. ממקום שהלך שם לסחורה: מלך רבי יוחנן. מינוהו ראש ישיבה עליהן מנהג הוא מי שהוה ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן ומעשירין אותו כדלמרינן לגבי כהן גדול כסיפרא וביומא (דף יח). והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו: אמרו לו. חנשי המקום לאילפא: אי אהיב מר וגריס. אם היית יושב ועוסק בתורה היינו ממליכין אותך כמו שעשינו לר' יוחנן דאילפא הוי גמיר טפי מר' יוחנן: תלך נפשיה באסקריא. כלונס עץ ארוך תקוע בלב הספינה שמניחין עליה מכסה וילון בלע"ז: דשאל ל' כו'. כלומר אף על גב דעבדי עיסקא גריסנא אנא טפי מיניה: דבי ר' חייא ודבי ר' אושעיא. דהוה מסדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש שהיה רבם: ולא פשיטנא ליה ממתני'. דאשכחנא משנה כותיה דההיא ברייתא: תנא ליה. שנה לפניו כלומר בעא מיניה: האומר תנו שקל לבניי. מי שמת והניח ממונו ביד איש נאמן ואמר תנו שקל חצי סלע לבניי להוראה בשבוע: וראויין לתת להן סלע. איש לו בנים הרבה ואין מסתפקין לשבת פחות מסלע: נותנין להם סלע. דאי הוה דדעתיה דלא למיתן להו אלא שקל היה מורה אל תתנו להן אלא שקל והאי דקאמר תנו להן שקל ולא אמר תנו סלע משום דבעי לזרוזינהו כדלמרון בכתובות (דף ע). כדי לזרזן בשמא ובמתן כדי שיטרחו וילמדו דרך ארץ וירחיו: אם מתו ירשו אחרים תחתיהן. אע"ג דלמך תנו שקל ולא אמר אל תתנו אלא שקל גלי דדעתיה דלא בעי למיתב להו אלא שקל בשבת כי היכי דאי מתו ירשו אחרים תחתיהן: אמר ליה. אילפא: הא מני. דקתני אע"ג דלא ספקי בצביר מסלע לא יהבינן להו אלא שקל ר"מ היא דלמך בכתובות במתני' (דף סט): מורה לקיים דברי המת דאי לאו מורה מן הדין נותנין להן כל הראוי להן שהרי כל הממון שלהן הוא ואין בו לאותן אחרים כלום אלא

סיני מכוזב ומקודש: אל מול ההר ההוא. מדכתיב ההוא משמע כל זמן שהוא בגדולתו שהשכינה עליו נסתלקה השכינה במשך היובל וגו' ואע"פ דלאי קרא בלוחות הראשונות כתיב לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכפורים וגם כל ימות החורף שעסקו במלחכת המשכן שהתה שכינה בהר ומשם ניתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים ביום קבלת עשרת הדברות עד אחד בניסן שהוקם המשכן ונסעה וזה שכינה מן ההר וישנה לה על הכפורת וסם בראהל מועד נשנית התורה כלליתה ופרטותיה ועל אותה שעה היה מהיר להם בלוחות הראשונות לעלות כדאמרין במסכת ביצה (דף ה.) כל דבר שבמנין כריד מנין אחר להתירו ובכאש קונטרס רומי אתה מולא תשובת רביס בכך: במשך היובל. בסיוס השופר כשתחלק השכינה דרך הוא להאריך ולמשך התקיעה בשעת סיוס: הוגללו הפרוכת. שהיו נגללין בשעת נסיעתו היו נוסעין כולן ובאין זבים ומאורעים ונכסין במחנה: פרס. חלי מנה ולשון פרסה כמו פרס פריסת מלכותך (דניאל ה) שאביו של רב נחמן בר רב חסדל גדול מילחק אביו של רב נחמן מדמיתקרי בר רב חסדל ואידך רב נחמן בר יצחק מכלל שלא נסמך: דברא. דבר: בשיבבותיה. בשכונתו: איתחזי להו בחילמא. להנך אינשי דסברי משום זכותיה דרב הוא: הא זוטרי ליה לרב. נס זה קטן הוא לפי גדולת רב: מרא. פושי"ר בלע"ז: זבילי. פלי"א בלע"ז: לקבורה. ומשום זכותיה דקבורה מדדו בו מדה כנגד מדה: ומשיילא לשיבבותיה. ומשאילתו לשכנותיה לאחר שהסיקתו משלה לפיכך נמדדת השכר בה במדה: קמאל. ארבה שמכלה את התבואה: לא קא מפסדל. לא בעינן למיגזר תעניתא: זודל איתו בהדייהו. בתמיה וכי לידה הביאו עמם שלא יפסידו את התבואה: מעייהו. בני מעיין שלהן שאין להן כרס הפנימי כשאר בהמה וסימן רע הוא: כי חזאי. מקום במלכות בכל: גזר תעניתא. בעירו: הא מרחק. ואין לחוש שמא יבא עד כאן: אמר להו וכי מעברא פסיק להו. וכי מעברות ושאר מחילות מפסיקין לפני הדבר שלא יבא: שפחה לא כל שכן ויש לחוש שמא ישחלח עד כאן: הא שפחה ושפחה. שתי עיירות של חולה לארץ כגון כי חזאי ונהרדעא דאתריה דשמואל: שירתא. דאזלי מבי חזאי לנהרדעא: דלוי. מהלוח ובא עמה: שלמא מרקייעא. בת קול אומרת לו שום עליך: אבא אומנא. מקיז דס: כי הוה עביד מילתא. כשהיה מקיז דס לבני אדם: ודנשים לחודייהו. ללניעותא: דאית ביה קרנא. וינטוש"א שהיה תוקע בו הקרן שהוא מקיז בו ולנשים הוי מלביש לה: ולא מכסוף. דלאחר שהכה לא הוה ידע מאן רמי (בכסילתיה) פשיטי להתם ומאן דלא רמי: בריא נפשך. תבירא עמך. למיבדקה. לבדקו במעשיו: ומך להו בסתראי. קיפל תחתיהן תכשיטי אמר טפיד"ז בלע"ז לישן בהו: (הש"י)

תוספות יבא מנה בן פרס. כלומר מוטב שיבא גדול בן הדיוט דפרס לא הוה אלא חצי מנה ואל יבא מנה בן מנה דהיינו רב חסדא דהיה מנה כלומר שהיה חשוב ופרס היינו יצחק אבוב דרב נחמן דלא מיקרי רב יצחק: אמר ליה זודא אייתי בהדייהו. פירוש וכי צידה הביאו עמהם שיהו אוכלות כלומר אי אפשר שלא יאכלו התבואה והזרעים: אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא וכו' עד שאני חזירי דדמו מעייהו לבני אינשי. פירוש שבני מעיו של חזיר דומין למעים של בני אדם ויש לחוש שיהא על בני אדם מכאן נראה שאם יהיה דבר על עובדי כוכבים שיש לחוש ויש להתענות דהא הכא חזינן דגזר תעניתא מדבר שהיה בחזירין משום דדמו מעייהו לבני אדם וכל שכן דנכרים דדמו לישראל: גבירה לוקה. פי' זו ארץ ישראל: (תוספות)

א - כב דף

לצפרא כרכינהו ושקלינהו וקמו ונפקו להו לשוקא ואשכחינהו א"ל לשיימיה מר היכי שוו א"ל הכי והכי א"ל ודלמא שוו טפי א"ל בהכי שקלינהו אמרו ליה דידך ניהו ושקלינהו מינך אמרו ליה במטותא מינך במאי חשדתינן א"ל אמינא פדיון שבויים איקלע להו לרבנן ואכסיפו למימר לי אמרו ליה השתא נשקלינהו מר אמר להו מההוא שעתא אסתתינהו מדעתא לצדקה הוה קא חלשא דעתיה דרבא משום דאביי אמרו ליה מסתייך דקא מגנית אכולה כרכא ר' ברוקא חוואה הוה שכיח בשוקא דבי לפט הוה שכיח אליהו גביה א"ל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי א"ל לא אדהכי והכי חזא לההוא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה א"ל האי בר עלמא דאתי הוא רהט בתריה א"ל מאי עובדך א"ל זיל האידנא ותא למחר למחר א"ל מאי עובדך א"ל זנדוקנא אנא ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד ורמינא פוריאי בין הני להני כי היכי דלא ליתו לידי איסורא כי חזינא בת ישראל דיהבי נכרים עלה עינייהו מסרנא נפשי ומצילנא לה יומא חד הוות נערה מאורסה גבן דיהבו בה נכרים עינייהו שקלי דורדייא דחמרא ושדאי לה בשיפולה ואמרי דיסתנא היא א"ל מאי טעמא לית לך חוטי ורמית מסאני אוכמי א"ל עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי היכי דלא לידעו דיהודאה אנא כי הו גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן ובעו רחמי ומבטלי לגזירתייהו ומאי טעמא כי אמינא לך אנא מאי עובדך ואמרת לי זיל האידנא ותא למחר א"ל בההיא שעתא גזרי גזירתא ואמינא ברישא איזיל

ואשמע להו לרבנן דלבעי רחמי עלה דמילתא אדהכי והכי אתו הנך תרי אתי א"ל הנך נמי בני עלמא דאתי נינהו אזל לגביהו אמר להו מאי עובדיכו אמרו ליה אינשי בדוחי אנן מבדחינן עציבי אי נמי כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדיהו טרחינן ועבדינן להו שלמא: על אלו מתריעין בכל מקום כו': ת"ר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל ארבה וחסיל ועל חיה רעה ר' עקיבא אומר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד מתריעין עליהן: ועל חיה וכו': ת"ר חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה אינה משולחת אין מתריעין עליה אי זו היא משולחת ואי זו היא שאינה משולחת נראית בעיר משולחת בשדה אינה משולחת ביום משולחת בלילה אינה משולחת ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת נחבאת מפניהן אינה משולחת טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהן משולחת אכלה שניהן אינה משולחת עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת הא גופה קשיא אמרת נראתה בעיר משולחת לא שנא ביום ולא שנא בלילה והדר אמרת ביום משולחת בלילה אינה משולחת לא קשיא הכי קאמר נראתה בעיר ביום משולחת בעיר בלילה אינה משולחת אי נמי בשדה [אפילו] ביום [אינה] משולחת (בשדה בלילה אינה משולחת) ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת הא עומדת אינה משולחת והדר אמרת נחבאת מפניהן אינה משולחת הא עומדת אינה משולחת לא קשיא כאן בשדה הסמוכה לאגס כאן בשדה שאינה סמוכה לאגס טרפה שני בני אדם כאחד ואכלה אחד מהן משולחת שניהם אינה משולחת והא אמרת אפילו רצתה אמר רב פפא כי תני ההיא באגמא: גופא עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת פשיטא אמר רב פפא ככוכבי דצידי: על החרב וכו': ת"ר חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום אלא אפילו חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה המלך יאשיהו שנאמר

רש"י ללפרא כרכינהו. רבנן לביסחוקי דלכא אומנא ואייתניהו לשוקא לזבניהו: אמרו ליה. ללכא אומנא לשיימינהו מר והב לן דמיייהו והיו בודקין אותו אם יחשדם כגזלנין או אם יהא קם אותם פחות מכדי דמיהם: במאי חשדתינו. כשלקחנוס: וכסיפא. לכו מילתא למימר לי לללכא ליתן אותם וזה הכי אתו למיגני גבאי למיעבד כולי האי: לשקלינהו מר. שלח היינו רזין חלל לנסותך: הלשא דעתיה דרבא דלכאביי. דלרבא לא אתי שלמא אלא ממעלי יומא דכיפורי למעלי יומא דכיפורי ולכאביי כל מעלי שבתא: אכולא כרכא. על כל בני עירך: רב ברקא חזאיה. שהיה מבי חזאי: דבי לפט. מקום: א"ל. רב ברקא ללחיהו מי אוכא? בהאי שוקא כו': מסאני אוכמי. מנעלים שחורים שלח כמנהג היהודים: ולא רמי חוטא. לא הטיל ציצית בטליתו: אמר ליה. אליהו לרב ברקא האי בר עלמא דלתי הוה: קרא ליה. רב ברקא לההוא גברא: זנדוקנא. שומר בית האסורין: רמינא פוריאי כו'. מטייל אני מטתי בין אנשים לנשים: דיהבי נכרים עינייהו עלה. בעלי בית האסורים: איתרמי נערה כו'. דהויא בבית הסוהר: דורדיא דחמרא. שמרים של יין האדומים כדס: בשיפולה. בשולי בגדיה: דיסתנא. דרך נשים לה ומאוסה היא והוא לשון פרסי: אמר ליה. אליהו לרב ברקא הני נמי בני עלמא דלתי נינהו: בדוחי. שמחים ומשמחים בני אדם: טרחינו. במילי דדחיותא בינייהו: עד דעבדי שלמא. שהן דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת וכו' הבאת שלום בין אדם לחבירו: שדפון וירקון. כיון שנראה כל שהוא מתריעין ומלא תנור דמתניתין להתענות אי נמי מעשה היה כך: כנף אחד. עוף אחד של אותו מין כעין שפור כל כנף (בראשית ז): משולחת. מן השמים: בשדה אינה משולחת. דהיינו אורחה: טרפה שני בני אדם. ולא אכלה אלא אחד מהם ודאי משולחת דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד מאי טעמא קטלה ליה לאידך: שניהן אינה משולחת. שמפני הרעב אכלתם: עלתה לגג. רגילין היו להשתמש כל השמישין בגגות שלח היו משופעים אלא חלקים ושון והוא הדין לבית שתחתיו: עריסה. ברא"ל בלע"ז: הכי קאמר. האי דקתני נראתה בעיר כו' הכי קאמר נראתה בעיר כגון שנראתה ביום דסתם נראתה ביום משמע אבל בלילה אינה משולחת והאי דקתני נראתה ביום אשדה קאי דאם נראתה בשדה ביום אינה משולחת: הא עמדה. בשדה דלא ראתה ולא נחבאת: בשדה הסמוכה לאגס. עמדה אינה משולחת דכיון דסמוכה לאגס היינו רביהו ולא ברחא סברה אי אתי בתראי עריקנא לאגס מיד: בשדה שאינה סמוכה לאגס. עמדה משולחת דכיון דלאו מקום רביהו הוא וקיימא ודאי משולחת גזירה היא: אגס. מרשי"ק בלע"ז הסמוך לעיר והוא מלא קוים: כי תניא ההיא. דלכלה אין ראתה לא באגס דכיון דהיינו דוכתה סמכה אדעתה ורהטא אבתרייהו: ככוכב דליידי. כוך קטן של ליידין שיחפרו למארכ העופות ואף על גב דלאו בנין קבוע הוא ולא הוה כיישוב הויא משולחת: אין צריך לומר חרב שאינו של שלום שמתריעין עליה אלא אפילו חרב של שלום. העוברת דרך אותו מלכות לילך להלחם במקום אחרת: (רש"י)

תוספות טרפה שני בני אדם אכלה אחד מהן משולחת. והוא הדין לא אכלה אחד מהם משולחת שהרי אם אכלה שניהם אינה משולחת דהא דאכלה שניהם לא הוי מטעם משולחת אלא מטעם דהיא רעיבה והא דנקט אכלה אחד מהם רבותא הוי דאע"ג דאכלה אחד מהן הוי משולחת: **אחד** מהן **הוי** משולחת: **משולחת**: (תוספות)

[דברי הימים ב לה-כא] וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך מאי אלהים אשר עמי אמר רב יהודה אמר רב זו ע"ז אמר הואיל וקא בטח בע"ז יכילנא ליה [דברי הימים ב לה-כג] ויורו היורים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד מאי כי החליתי מאד אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשו כל גופו ככברה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי (יוחנן) מפני מה נענש יאשיהו מפני שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך מאי דרש [ויקרא כו-ו] וחרב לא תעבור בארצכם מאי חרב אילימא חרב שאינה של שלום והכתיב ונתתי שלום בארץ אלא אפילו של שלום והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה כי הוה ניחא נפשיה חזא ירמיהו שפוותיה דקא מרחשן אמר שמא ח"ו מילתא דלא מהגנא אמר אגב צעריה גחין ושמעיה דקא מצדיק עליה דינא אנפשיה אמר [איכה א-יח] צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי פתח עליה היא שעתא [איכה ד-ב] רוח אפינו משיח ה': מעשה וירדו זקנים מירושלים לעריהם כו': איבעיא להו כמלא תנור תבואה או דלמא כמלא תנור פת תא שמע כמלא פי תנור ועדיין תיבעי להו ככיסויא דתנורא או דלמא כי דרא דריפתא דהדר ליה לפומא דתנורא תיקו: ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים כו': אמר עולא משום ר' שמעון בן יהוצדק מעשה ובלעו זאבים שני תינוקות והקיאום דרך בית הרעי ובא מעשה לפני חכמים וטיהרו את הבשר וטמאו את העצמות: על אלו מתריעין בשבת כו': תנו רבנן עיר שהקיפוה נכרים או נהר ואחד ספינה המיטרפת בים ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים או מפני לסטין ומפני רוח רעה על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו אמר רב יהודה אמר רב מ"ט דרבי יוסי דכתיב [בראשית ב-ז] ויהי האדם לנפש חיה נשמה שנתתי בך החייה: שמעון התימני אומר אף על הדבר כו': איבעיא להו לא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו או דלמא לא הודו לו כלל ת"ש דתניא מתריעין על הדבר בשבת ואצ"ל בחול ר' חנן בן פיטום תלמידו של ר' עקיבא משום רבי עקיבא אומר אין מתריעין על הדבר כל עיקר: על כל צרה שלא תבא על הצבור כו': ת"ר על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים מ"ט אמר ר' יוחנן לפי שאין מתפללין על רוב הטובה ואמר רבי יוחנן מניין שאין מתפללין על רוב הטובה שנאמר [מלאכי ג-ו] הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' מאי עד בלי די אמר רמי בר רב (יוד) עד שיבלו שפתותיכם מלומר די אמר רמי בר רב יוד ובגולה מתריעין עליה תניא נמי הכי שנה שגשמה מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהא בתייהם קבריהם שאלו את ר' אליעזר עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו אמר להם כדי שיעמוד אדם בקרן אפל וישכך רגליו במים והתניא ידיו רגליו כידיו קאמינא אמר רבה בר בר חנה לדידי חזיא לי קרן אפל דקם ההוא טייעא כי רכיב גמלא ונקיט רומחא בידיה מתחזי איניבא ת"ר [ויקרא כו-ד] ונתתי גשמיכם בעתם לא שכורה ולא צמאה אלא בינונית שכל זמן שהגשמים מרובין מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות דבר אחר

רש"י וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי וגו' לא עליך אני הולך היום. יאשיהו יאץ לקראתו למלחמה ולא נתנו לעבור בארצו ושלח לו פרעה נכה מלאכים לאמר כו': מאן אלהים. קהאמר ליה פרעה נכה חדל לך מאלהים אשר עמי: מלמד. מדכתיב ויורו המורים דמשמע יריות רבות יורו המורים: אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשו כל גופו ככברה: הא כתיב ונתתי שלום בארץ. ולמאי הלכתא כתיבה רחמנא לאידך קרא וחרב לא תעבור בארצכם אלא אפי' חרב של שלום: שאין דורו דומה יפה. בעיני המקום: איבעיא להו כמלא תנור תבואה. דהיינו שיעור גדול יותר ממלא תנור פת דשיעור קטן הוא שאין דרך למלאות כל חלל התנור פת אלא בדפנות מדביקין אותו: ת"ש. דקתני חדל כי האי לישנא כמלא פי התנור דהיינו פת דאילו תבואה לא מאי קיימא על פי התנור: או דלמא כי דרא דריפתא. שורה של לחם הדבוקין זה אצל זה כפי התנור אי נמי שמדביקין זה למעלה מזה עד פי התנור: ובלעו. כשהן שלימים: וטהרו את הבשר. שאינו מטמא טומאת מת דנתעכל ונתבטל תוך מעיו וכגון ששהו ימי עיכול ופירשא בעלמא הוא: וטימאו את העצמות. דלא מתעכלו: מפני רוח רעה. שנקנס בו רוח שדה ורץ והולך ושמה יטבע בנהר או יפול וימות: לסגף. לענות נפש מתרגמין לסגפא נפש (במדבר ל): יצטרך לבריות. כי אין בו כח להרויח ולהתפרנס מיוגעו: דכתיב לנפש חיה. החייה: חנו בן פטום אומר אין מתריעין על הדבר. אפי' בחול דגזירה היא: רמי בר רב יוד. חכם ששמו יוד. ובגולה. בכל שהיא במלכות: מתריעין על רוב גשמים. שלא ירדו: שלא יהו בתייהם קבריהן. שעמוקה היא ונטבעים בתייהם במים: אנשי משמר ואנשי מעמד. מפרש בשלשה פרקים לקמן (דף כו): תנו עיניכם. התבוננו בתפלתכם בעניות עליהם שלא ירדו רוב גשמים: קרן אפל. שן סלע גבוה וכן שמו: וישכך רגליו במים. כלומר לעולם אין מתפללין: והתניא ידו. עד שישכך ידו: רגלו כידו. וכיון דיכול לשכך ברגלו אי שוחה יכול לשכך בידו נמי: טייעא. סוחר ישמעאל: ומיתחזי. האי טייעא וגמליה ורומחא לרבה בר בר חנה דהוה על קרן אפל: איניבא. תולעת ל"א כי אנבא ליניבא ל"א בלע"ז: לא שכורה. לא שתויה יותר מדאי שמטשטשין את הארץ: (רש"י)

תוספות כמלא תנור תבואה או דלמא כמלא תנור פת. כמלא תנור תבואה הוי פי' כמלא חלל התנור תבואה דהיינו יותר ממלא תנור פת תא שמע כמלא פי תנור פת ואם כן מיירי בפת: ועדיין תבעי לך כמלא פי תנור כמלא עגול פי תנור. דהיינו שורה של לחם סביבות פי התנור או דלמא כי דרא דריפתא ואהדר ליה לפומיה דתנורא שורות שורות של לחם זו למעלה מזו עד פי התנור: וטהרו את

הבשר. פירוש לפי שנתעכלו במעי הזאבים וטמאו את העצמות דלא מיעכלו: ועל כולן רשאי לסגף עצמו בתענית. פי' לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפש: ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף. ונ"ל דהני תנאי ל"פ בהא דמיירי הני אמוראי בפרקין דלעיל (דף יא:): אם נקרא חוטא או נקרא קדוש וכו' דהאמוראי פליגי במצי לצעורי נפשיה והני תנאי פליגי בדלא מצי לצעורי נפשיה: לאנשי משמר. פי' דהיינו אנשי מעמד דיש בישראל שהיו נחלקים למעמדות להתפלל שיתפללו על אחיהם שבגולה פי' לפי שגגותיהם שוים ונימוקים מחמת גשמים: קרן אפל. פי' שם מקום: אינבא. פירוש לנד"א בלע"ז מחמת גובהה של הר: בלילי רביעיות ובלילי שבתות. פי' שלא היו בני אדם הולכין בדרכים באותן לילות מפני. אגרת בת מחלת כדמפרש במסכת פסחים (דף קיב:): (תוספות)

א

-

כג

דף

בעתם בלילי רביעיות ובלילי שבתות שכן מצינו בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב וצררו מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם שנאמר [\[ירמיה ה-כה\]](#) עונותיכם הטו אלה וחסאתיכם מנעו הטוב מכם וכן מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין בהמ"ק והיו יורדין גשמים בלילה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם: מעשה ששלחו לחוני המעגל וכו': ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל התפלל וירדו גשמים התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר [\[חבקוק ב-א\]](#) על משמרתי אעמדה ואתיצבה על מצור וגו' אמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף עד שכל טפה וטפה כמלא פי חבית ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם אמר לפניו לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים אמרו לו רבי כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם אמר להם כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה אעפ"כ הביאו לי פר הודאה הביאו לו פר הודאה סמך שתי ידיו עליו ואמר לפניו רבש"ע עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות כעסת עליהם אינן יכולין לעמוד השפעת עליהם טובה אינן יכולין לעמוד יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטירות שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידו של אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו ואומר לו אבא הולכני לרחצני בחמין שטפני בצונן תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ונותן לו ועליך הכתוב אומר [\[משלי כג-כה\]](#) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך תנו רבנן מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל [\[איוב כב-כח\]](#) ותגורו אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור ותגורו אומר אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה ועל דרכיך נגה אור דור שהיה אפל הארת בתפלתך כי השפילו ותאמר גוה דור שהיה שפל הגבהתו בתפלתך ושח עינים יושיע דור ששח בעונו הושעתו בתפלתך ימלט אי נקי דור שלא היה נקי מלסתו בתפלתך ונמלט בבור כפיך מלסתו במעשה ידיך הברורין אמר ר' יוחנן כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה [\[תהילים קכו-א\]](#) שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים אמר מי איכא דניים שבעין שנין בחלמא יומא חד הוה אזל באורחא חזייה להווא גברא דהוה נטע חרובא אמר ליה האי עד כמה שנין טעין אמר ליה עד שבעין שנין אמר ליה פשיטא לך דחיית שבעין שנין אמר ליה האי [גברא] עלמא בחרובא אשכחתיא כי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי יתיב קא כריך ריפתא אתא ליה שינתא נים אהדרא ליה משוניתא איכסי מעינא ונים שבעין שנין כי קם חזייה להווא גברא דהוה קא מלקט מינייהו אמר ליה אתה הוא דשתלתיה א'ל בר בריה אנא אמר ליה שמע מינה דניימי שבעין שנין חזא לחמריה דאתייליא ליה רמכי רמכי אזל לביתיה אמר להו בריה דחוני המעגל מי קיים אמרו ליה בריה ליתא בר בריה איתא אמר להו אנא חוני המעגל לא הימנוהו אזל לבית המדרש שמעינהו לרבנן דקאמרי נהירן שמעתתין כבשני חוני המעגל דכי הו עייל לבית מדרשא כל קושיא דהו להו לרבנן הוה מפרק להו אמר להו אנא ניהו לא הימנוהו ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה חלש דעתיה בעי רחמי ומית אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברותא או מיתותא אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל הוה וכי מצטריך עלמא למיטרא הוה משדרי רבנן לגביה ובעי רחמי ואתי מיטרא זימנא חדא איצטריך עלמא למיטרא שדור רבנן זוגא דרבנן לגביה למבעי רחמי דניתי מיטרא אזול לביתיה ולא אשכחוהו אזול בדברא ואשכחוהו דהוה קא רפיק יהבו ליה שלמא

רס"ו לכתוב בעתם. זהו כלילי רביעיות וכלילי שבתות לאין טורח לבני אדם לאינס הולכין ללרכים כלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת בפסחים (דף קיב:); שכן מצינו. כלומר ושמא חאמר אין סיפק בגשמים של ב' לילות בשבת מצינו דימי שמעון בן שטח כו': וזכרו. קשרו ואלכרו: הורדום. סתר בנין דעזרא ובנה בנין יפה ממנו בב"ב (דף טז:). עוגה. שורה עגולה כמו עוגה שהיא עגולה: כדרך שעשה חזקיהו. כדמפרש בתרגום של הפלת חזקיהו על משמרתו לעמדה כמין בית האסורים עשה וישב: ראינוך ולא נמות. נראה אותך ולא נמות בניחותא השתדל שלא נמות ברעב מפני עזירת גשמים: פר הודאה. להחזות עליו ועשה לו סמיכה והביאו שלמים חוני בזמן הבית היה: כמהין ופטרויות. בוליי"ץ בלע"ז שילאו מלחוח הגשמים וידעו כי של ברכה היו: אלמלא חוני אתה. ואדם גדול: לנדות. שמנדין על כבוד הרב שהטיח דברים ואמר לא כך שלתי: אלמלא היו שנים כשני אליהו. גזירת עזירת גשמים ומפתח של גשמים בידו של אליהו גרסינו: לא נמלא שם שמים מהחלל. בתמיהה שלחיהו נשבע חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי (מלכים א' י') ואתה נשבע שאין אתה זו עד שירדו גשמים: נמלא שם שמים מהחלל על על ידך. דזה או זה בא לידי שבעת שוא: מתחטא. לשון חטא כלומר הו הולך וחוטא: לשכת הגזית. סנהדרין: דור שהיה אפל. מרוב לער שלא ירדו גשמים: הושעת בתפלתך. מן המיתה שהבאת עליהם שובע: של אותו לדיק. חוני המעגל היה מצטער על המקרא הזה: שיר המעלות. לשון עילוי: היינו כחולמים. כחלום נדמה גלות בכל שהיה שבעים שנה: שבעין שני בחלמא. בתמיהה מי איתא דנייש שבעין שנין בחלמיה ויש אדם ישן שבעים שנה בשינה אחת: עד שבעין שנין. לא טעין פירא בטעינא קמייחא: יתיב. חוני המעגל וקא כריך רפתא: הכי גרסי' אנא עלמא בחרובא אשכחתייה כי היכי דשתלי לי אבהתי אנא נמי אישתיל לבדאי: אהדרא ליה משוניחא. עלתה סביבותיו שן סלע: ואיכסי מעינא דאינשי. ולא אשכחוהו התם: רמכי רמכי. וולדי וולדות באלו השנים דנייש מעוברת זכר איתה וחזר ובה עליה והולידו: אמר להו. שאל להון בנו של חוני המעגל קיים הוא: נהירנא לן הנך שמעתתא. מוגתה לנו שמועה זו כאילו למדנוה בחייו של חוני המעגל שהיה מפרקה לנו ומגיה לנו יפה יפה: או חברתא או מיתותא. ולא גרסינו הכא כחברי דלויב אלכא בדבא בתרא (דף טז:); גבי מעשה דלויב אם אין חביריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה נוח לו שימות אי. נמי משום הנך בריוני לא כתוב בספרינו: רפיא בדברא. עורר בשדה: (רס"ו)

תוספות אין פירוש לקטע זה תוספות

דף כג - ב

ולא אסבר להו אפיה בפניא כי הוה מנקט ציבי דרא ציבי ומרא בחד כתפא וגלימא בחד כתפא כולה אורחא לא סיים מסאני כי מטי למיא סיים מסאניה כי מטא להיזמי והיגי דלינהו למניה כי מטא למתא נפקא דביתהו לאפיה כי מיקשטא כי מטא לביתהו עלת דביתהו ברישא והדר עייל איהו והדר עיילי רבנן יתיב וכריך ריפתא ולא אמר להו לרבנן תו כרוכו פלג ריפתא לינוקי לקשישא חדא ולזוטרא תרי אמר להו לדביתהו ידענא דרבנן משום מיטרא קא אתו ניסק לאיגרא וניבעי רחמי אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא וייתי מיטרא ולא נחזיק טיבותא לנפשין סקו לאיגרא קם איהו בחדא זיתא ואיהו בחדא זיתא קדים סלוק ענני מהך זיתא דדביתהו כי נחית אמר להו אמאי אתו רבנן אמרו ליה שדרי לן רבנן לגבי דמר למיבעי רחמי אמייטרא אמר להו ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה אמרו ליה ידעין דמיטרא מחמת מר הוא דאתא אלא לימא לן מר הני מיילי דתמיהא לן מאי טעמא כי יהיבנא למר שלמא לא אסבר לן מר אפיה אמר להו שכיר יום הואי ואמינא לא איפגר ומאי טעמא דרא מר ציבי אחד כתפיה וגלימא אחד כתפיה אמר להו טלית שאולה היתה להכי שאלי ולהכי לא שאלי מאי טעמא כולה אורחא לא סיים מר מסאניה וכי מטי למיא סיים מסאניה אמר להו כולה אורחא חזינא במיא לא קא חזינא מ"ט כי מטא מר להיזמי והיגי דלינהו למניה אמר להו זה מעלה ארוכה זה אינה מעלה ארוכה מאי טעמא עיילא היא ברישא והדר עייל מר אבתרה והדר עיילין אנן אמר להו משום דלא בדקיתו לי מאי טעמא כי כריך מר ריפתא לא אמר לן איתו כרוכו משום דלא נפישא ריפתא ואמינא לא אחזיק בהו ברבנן טיבותא בחנם מאי טעמא יהיב מר לינוקא קשישא חדא ריפתא ולזוטרא תרי אמר להו האי קאי בביתא והאי יתיב בבי כנישתא ומאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זיתא דהוות קיימא דביתהו דמר לעננא דידיה משום דאיתתא שכחא בביתא ויהבא ריפתא לעני ומקרבא הנייתה [ואנא יהיבנא] זוזא ולא מקרבא הנייתה אי נמי הנהו ביריוני דהוו בשיבותן [אנא] בעי רחמי דלימותו והיא בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא [ואהדרן] חנן הנחבא בר

ברתיה דחוני המעגל הוה כי מצטריך עלמא למיטרא הוה משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה ונקטי ליה בשיפולי גלימיה ואמרו ליה אבא אבא אבא הב לן מיטרא אמר לפני הקב"ה רבש"ע עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא לאבא דלא יהיב מיטרא ואמאי קרי ליה חנן הנחבא מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא תא חזי [מה] בין תקיפי דארעא דישאל לחסידי דבבל חסידי דבבל רב הונא ורב חסדא כי הוה מצטריך עלמא למיטרא אמרי ניכניף הדדי וניבעי רחמי אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דייתי מיטרא תקיפי דארעא דישאל כגון ר' יונה אבוב דרבי מני כי הוה מצטריך עלמא למיטרא הוה עייל לביתיה ואמר להו הבו לי גואלקי ואיזיל ואייתי לי בזוזא עיבורא כי הוה נפיק לברא אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא דכתיב [תהילים קל-א] ממעמקים קראתיך ה' וקאי בדוכתא צניעא ומכסי בשקא ובעי רחמי ואתי מיטרא כי הוה אתי לביתיה אמרי ליה אייתי מר עיבורא אמר להו אמינא הוואיל ואתא מיטרא השתא רווח עלמא ותו רבי מני בריה הוה קא מצערי ליה דבי נשיאה אישתתח על קברא דאבובא אמר ליה אבא אבא הני מצערו לי יומא חד הוה קא חלפי התם אינקוט כרעא דסוסווייהו עד דקבילו עליהו דלא קא מצערו ליה ותו רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמר ליה עתירי דבי חמי קא מצערו לי אמר לייענו ואיענו אמר קא דחקו לי אמר לייעתרו ואיעתרו אמר לא מיקבלי עלי אינשי ביתי א"ל מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת אמר ליה קא מגנדרא עלי א"ל אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה הנהו תרי תלמידי דהוה קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמרו ליה ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא אמר להו עמי היתה ושלחתיה רבי יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה דר' יוסי דמן יוקרת שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי

רש"י לא חסבר להו אפיה. לא החזיר להם פניו: בפניא. לפנות ערב כשהלך לביתו: לדינהו למניה. הגביה בגדיו אחר כתיפו כדי שלא יקראו: כי מיקשטא. כהכשיון: לאיגרא. עלייה: זותא. זותא. מזותא דלביהו. מאוחו הרוח שאשתו שם עלו העבים החלה שהיא נענית תחלה: לא אפגרי. לא התבטל ממלאכתו כמו יומא דמיפגרי רבנן (שבת דף קכט:); מ"ט דרה. מדוע נשאת הטלית על כתף אחת ולא נחת ככתף המשאוי: להכי שאלה לי. להתעטף בה: ולהכי לא שאלה לי. להטייל עליה קולין לקרעה: במיא לא חזינו. מה דלית בה ושמא ישכנו דג או נחש: ללא דקיתו לי. אם כשרים אם פריצים דאמר מר (במס' דרך ארץ רבה פ"ה) כל אדם יהי צעניך כלסטים: טובת הנאה חנם. דאינהו לא הוה קא אכלי דליכא ריפתא וקא מחזקין בהו טובה חנם: ינוקא קאי דבי כנישתא. קמי רביה ולא אחי כולי יומא: דאיתתא שקיחא דביהא. כל יומא וכי מיצטריך ענייא מינדי אזילה ויהבה: ועוד דמקרבא הגייתה. שדבר אכילה היא נותנת לעני והוא בלא טורח ממה שהיתה נותנת מעות ויטריח העני עד שיקנה: אי נמי. אהכי קדים ענני יודה: משום ביריוני. בורים עמי הארץ: ינוקי דבי רב. להמרין לבו ויתכוין בתפלתו: בשיפולי. בשולי בגדיו: אבא אבא. כך רגילים לקרותו כיתום שאמר אבי אבי: שאין מכירין. בין. חוני לאבא כסבורין עלי שאני אביהן: ה"נ שהיה מחבא. ולא גרסי' שהיה מחבא בבית הכסא כי הוה בעי רחמי אמיא היה מחבא עצמו מרוב ענוה ומאן דגרס בית הכסא כלומר מחבא בגדיו כשהוא נכנס להסך את רגליו מרוב כניעות: רב הונא ורב חסדא. הסידי דבבל מפרסמין את הדבר ושל ארץ ישראל לנועין ולא מודיעין שבא המטר בשבילם: תא ליכניף אהדדי. אלמא משום חד מינייהו לא אחי מיטרא: תקיפי דארץ ישראל רבי יונה. וקא חזינו דמחמתיה אחי מיטרא: גואלקא. טשא"א בלע"ז: ואייתי בזוזא עיבורא. דגן משום כפנא שאפילו לבני ביתו לא היה מודיע: אייתי לן מר מעיבורא. דבעית למיזבן: רווחא עלמא. דליהו שובע ואהכי לא זבני ביוקרא דהשתא: הוה קא חלפי. דבי נשיאה: התם. עלויה מערתא דרבי יונה: אינקוט. נדבקו בקרקע שעל גבי מערה ולא היו יכולין לזוז ממקומן: עתירי דבי חמי. עשירים של בית חמי: לייענו. יהיו עניים: קא דחקו לי ליתן להו פרנסה: לא מקבלי עלי אינשי ביתי. אין אשתי מקובלת עלי שאינה יפה: מגנדרא. מתגדלת עלי מתוך גבהות יופיה. מגנדרא מלשון מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו (חולין דף ז). עמי היתה ושלחתיה. דבר זה היה בידי שכל מה שאני מבקש היו נותנין לי ועכשיו אין תפילתי מקובלת כל כך: דמן דיוקרת. מקום: (רש"י)

תוספות אין פירוש לקטע זה (תוספות)

יומא חד שמעיה דקא גריס אמר שמואל השולה דג מן הים בשבת כיון שיבש בו כסלע חייב א"ל ולימא מר ובין סנפיריו אמר ליה ולא סבר לה מר דההיא רבי יוסי בן רבי אבין אמרה אמר ליה אנא ניהו א"ל ולאן קמיה דר' יוסי דמן יוקרת

הוא שכיח מר א"ל (הין) א"ל ומ"ט שבקיה מר ואתא הכא אמר ליה גברא דעל בריה ועל ברתיא לא חס עלי דידי היכי חייס בריה מאי היא יומא חד הוה אגרי ליה אגרי בדברא נגה להו ולא אייתי להו ריפתא אמרו ליה לבריה כפינן הוה יתבי תותי תאינתא אמר תאנה תאנה הוציא פירותיך ויאכלו פועלי אבא אפיקו ואכלו אדהכי והכי אתא אבוה אמר להו לא תינקטו בדעתייכו דהאי דנגהנא אמצוה טרחנא ועד השתא הוא דסגאי אמרו ליה רחמנא לישבעך כי היכי דאשבען ברך אמר להו מהיכא . אמרו הכי והכי הוה מעשה אמר לו בני אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה יאסף שלא בזמנו ברתיא מאי היא הוה ליה ברתיא בעלת יופי יומא חד חזיא לההוא גברא דהוה כריא בהוצא וקא חזי לה אמר לו מאי האי אמר ליה רבי אם ללוקחה לא זכיתי לראותה לא אזכה אמר לה בתי קא מצערת להו לברייתא שובי לעפריך ואל יכשלו ביך בני אדם הוה ליה ההוא חמרא כדהוה אגרי לה כל יומא לאורתא הוה משדרי לה אגרה אגבה ואתיא לבי מרה ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא יומא חד אינשו זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד דשקלונהו מינה והדר אזלה אלעזר איש בירתא כד הוה חזו ליה גבאי צדקה הוה טשו מיניה דכל מאי דהוה גביה יהיב להו יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיא חזיוהו גבאי צדקה טשו מיניה אזל ורהט בתרייהו אמר להו אשבעתיכו במאי עסקיתו אמרו ליה ביתום ויתומה אמר להן העבודה שהן קודמין לבתי שקל כל דהוה בהדיה ויהיב להו פש ליה חד זוגא זבן ליה חיטי ואסיק שדייה באכלבא אתא דביתהו אמרה לה לברתיא מאי אייתי אבוך אמרה לה כל מה דאייתי באכלבא שדיתיא אתיא למיפתח בבא דאכלבא חזת באכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצניורא דדשא ולא מיפתח בבא מחיטי אזלא ברתיא לבי מדרשא אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אוהבך אמר לה העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמר כמה איכא משמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל אוי לו לדור שכן נתקע אוי לו למי שעלתה בימיו כך חלש דעתיה ואתא מיטרא דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לרבי יוחנן ולריש לקיש לצפרא אודעינהו אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן הא לא קבילנא עלן מאורתא אמר ליה אנן בתרייהו גררינן דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אתא מיטרא תנא להו אושעיא זעירא דמן חברייא [\[במדבר טו-כד\]](#) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה משל לכלה שהיא בבית אביה כל זמן שענייה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה עיניה טרוטות כל גופה צריכה בדיקה אתו עבדיה ורמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אמרו (ליה) בני מאתיה שבקיה דהא נמי מצער לן כיון דחזינן דכל מיליה לשום שמים לא אמרי ליה מידי ושבקין ליה אתון נמי שבקוהו רבי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה אילפא ואמרי לה רבי אילפי אמר משיב הרוח ונשא זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך אמר ליה דיירנא בקוסטא דחיקא דלית ביה חמרא לקידושא ואבדלתא טרחנא ואתינא חמרא לקידושא ואבדלתא ומפיקנא להו ידי חובתייהו רב איקלע לההוא אתרא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה שליחא דצבורא אמר משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך אמר ליה מיקרי דרדקי אנא ומקרינא לבני עניי כבני עתירי וכל דלא אפשר ליה לא שקלינא מיניה מידי ואית לי פירא דכוורי וכל מאן דפשע משחדינא ליה מינייהו ומסדרינן ליה ומפייסין ליה עד דאתי וקרי רב נחמן גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מיטרא אמר שקלוה לנחמן חבוטו מן גודא לארעא חלש דעתיה ואתא מיטרא רבה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רב יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מיטרא אמר להו מאי אעביד אי משום תנווי אנן עדיפינן מינייהו דבשני דרב יהודה כל תנווי

רש"י יומא חד שמעיה. רב אשי לרבי יוסי בר אבין ל"א יומא חד שמעיה רבי יוסי בר אבין לרב אשי דקא גרים אמר שמואל השולה דג מן הים בשבת כיון דיבש בו כסלע אע"פ שהוא מפרנסם לאחר כן ובעוד שהוא מפרנסם השליכו במים חייב משום גטילת נשמה שהיא רב מלככה דתנן (שבת דף עג.) השחטו כו' אמר ליה רבי יוסי ובין סנפיריו דודאי לא חי וכשאין מחוסר אידה עסקינן כגון שגדו בתוך הסל והניחו במים לחיות כדרך שעושין הדייגין; א"ל. רב אשי ולא סבר לה מר דהאי ובין סנפיריו רבי יוסי בר אבין אמרה כלומר מ"ט לא אמרת ליה משמיה שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם; סנפיריו. שפורח בהן; לא תנקטו לי בדעתייכו. אל תחשדוני שלא הבאתי לכם מזונות עד עכשיו; דסגאי. שטרחתו ואיחרתי; דהוה כריא בהואל. סותר גדר העצים כדי להסתכל דרך הנקב; אמר ליה רבי יוסי מאי האי. מה אתה מעיין כאן; אינשו. שכחו; טשו מפניו. היו מתחבאים; העבודה. שבועה; ביתום ויתומה. לזוג זה לזוג; אכלבא. אוצר של חטים; אוהבך. הקב"ה; אלא כאחד מעניי ישראל. משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם להנות ממעשה נסים כדאמר לעיל (דף כ:); ואם עושין לו נס מנכין לו מזכותיו; רבי יהודה נשיאה. היה בנו של רבן גמליאל בר רבי; לשמואל הרמתי. שירדין גשמים בשבילך דכתיב הלך קציר חטים היום ועכשיו באין כל ישראל והטילו על ר' יהודה בן גמליאל לזווג ולכבא דמשגח ביה; שנתקע. תקוע; והא לא קבלינן מאתמו. בהדייהו; גריין. גרוינן ומשוכין אנו אחריהן וכמי שקבלנו עלינו; זעירא דמן חברייא. לעיר שבישיבה והאי דקרי ליה הכי משום דאושעיא אחרינא הוה התם; מעיני העדה. זקנים מאירי עיני העם; בזמן שענייה יפות אין כל גופה וכו'. דודאי כל גופה יפה; אין עיניה יפות כו'. הואיל והגהו דבי נשיאה דהוה עיני העדה רשעים לזה העם אין כריכין לבדוק מה מעשיהם לכך לא משגחו בהו מן שמים; אתו עבדי דריש גלותא וקא מצערו ליה. לאושעיא; אמרו ליה בני מתא. לעבדי דבי נשיאה; מלער לן. מחחר ומגדף אותנו; נחית קמיה. לפני התיבה; נשא. כמו נשב; בקוסטא דחיקא. ככפר דחוק שיש בו עניות ביותר; פירא דכוורי. מחילות של דגים; כל מאן דפשע. ללא בעי מיקרי משחדינא ליה כו'; ומסדרינא ליה ומפייסנא ליה. מתקנן כסדר; (רש"י)

תוספות השולה דג מן היס. שולה כמו מגביה כיון שיבש בו כסלע שעדיין הוא מפרכס ובשעה שמפרכס חזר והשליכו לים חייב משום נטילת נשמה. שהיא אב מלאכה דתנן (שבת דף עג.) השוחטו והמפשיטו גבי אבות מלאכות: (תוספות)

ב

-

כד

דף

בזיקין הוה ואנן קא מתנינן בשיתא סדרין וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין אמר הויי' דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאנא אתי מיטרא ואנן קא צווחינן כולי יומא וליכא דאשגח בן אי משום עובדא אי איכא דחזא מידי לימא אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה רב יהודה חזא הנהו בי תרי דהוו קא פראצי בריפתא אמר שמע מינה איכא שבעא בעלמא יהיב עיניה הוה כפנא אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא שמעיה מר דשכיח קמיה ניעשייה דליפוק בפתחא דסמוך לשוקא עשייה ונפק לשוקא חזא כנופיא אמר להו מאי האי אמרו ליה אכוספא דתמרי קיימי דקא מזדבן אמר שמע מינה כפנא בעלמא אמר ליה לשמעיה שלוף לי מסאניי שלף ליה חד מסאנא ואתא מיטרא כי מטא למישלף אחרינא אתא אליהו ואמר ליה אמר הקדוש ברוך הוא אי שלפת אחרינא מחריבנא לעלמא אמר רב מרי ברה דבת שמואל אנא הוה קאימנא אגודא דנהר פפא חזאי למלאכי דאימדו למלחי דקא מיייתי חלא ומלונוהו לארבי והוה קמחא דסמידא אתו כולי עלמא למיזבן אמר להו מהא לא תיזבנון דמעשה נסים הוא למחר אתיין ארבי דחייטי דפרינא רבא איקלע להגרונאי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמר להו ביתו כולי עלמא בתעניתייכו למחר אמר להו מי איכא דחזא חילמא לימא אמר להו ר' אלעזר מהגרונאי לדידי אקריון בחלמי שלם טב לרב טב מריבון טב דמטוביה מטיב לעמיה אמר שמע מינה עת רצון היא מבעי רחמי בעי רחמי ואתי מיטרא ההוא גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל כותית נגדיה רבא ומית אשתמע מילתא בי שבור מלכא בעא לצעורי לרבא אמרה ליה איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא לברה לא ליהווי לך עסק דברים בהדי יהודאי דכל מאן דבעיין ממרייהו יהיב להו אמר לה מאי היא בעין רחמי ואתי מיטרא אמר לה ההוא משום דזימנא דמיטרא הוא אלא לבעו רחמי האידינא בתקופת תמוז וליתי מיטרא שלחה ליה לרבא כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא בעי רחמי ולא אתי מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם [\[תהילים מז-ב/ו/ח/ט/י\]](#)

א

-

כה

דף

משום כוספא הוה לה הך שיבתא בישתא אמרה מכדי ידענא דלית להו ולא מידי מאי כולי האי אזלא וטרפא אבבא איכספא ועיילא לאינדורא איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא ואגנא מלא לישא אמרה לה פלגיתא פלגיתא אייתי מסא דקא חריך לחמיך אמרה לה אף אנא להכי עיילי תנא אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים אמרה ליה דביתהו עד אימת נזייל ונצטער כולי האי אמר לה מאי נעביד בעי רחמי דניתבו לך מידי בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא (חזאי) בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי (ואת) אוכלת אפתורא דתרי כרעי (אמרה ליה) ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר אמרה ליה ומאי נעביד בעי רחמי דנשקלינוהו מינדן בעי רחמי ושקלוהו תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי חד בי שמישי חזייה לברתיה דהוות עציבא אמר לה בתי למאי עציבת אמרה ליה כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת אמר לה בתי מאי איכפת לך מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה ר' חנינא בן דוסא הוה ליה הנך עיזי אמרו ליה קא מפסדן אמר אי קא מפסדן ניכלינהו דובי ואי לא כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו הוה ליה ההיא שיבתא דקא בניא ביתא ולא מטו כשורי אתיא לקמיה אמרה ליה בניתי ביתי ולא קמטו כשוראי אמר לה מה שמך אמרה ליה איכו אמר איכו נימטו כשורייך תנא הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרין סניפין עשאום תניא פלימו אומר אני ראיתי אותו הבית והיו קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן ואמרו לי בית זה שקירה ר' חנינא בן דוסא בתפלתו ר' חנינא בן דוסא מהיכן הוה ליה עזים והא עני הוה ועוד אמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בא"י אמר רב פנחס מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין ומצאתן אשתו של ר' חנינא בן דוסא ואמר לה אל תאכלי מביציהן והרבו ביצים ותרנגולין והיו מצעירין אותם ומכרן וקנה בדמיהן עזים פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין ואמר לחבירי בכאן הנחתי התרנגולין שלי שמע ר' חנינא אמר לו יש לך בהן סימן אמר לו הן נתן לו סימן ונטל את העזין והן הן עיזי דאייתו דובי בקרנייהו רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא עבד מלתא ולא הוה ליה מידי למטעם שקל ברא דתומא ושדייה בפומיה חלש לביה וניס אזול רבנן לשיולי ביה חזייהו דקא בכי וחייך ונפק צוציתא דנורא מאפותיה כי אתער אמרו ליה מ"ט קבכית וחיייתא אמר להו דהוה יתיב עמי הקב"ה ואמרי ליה עד מתי אצטער בהאי עלמא ואמר לי אלעזר בני ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא אפשר דמתילדת בשעתא דמוזני אמרי לקמיה כולי האי ואפשר אמרי ליה דחיי טפי או דחיינא א"ל דחייית אמרי לקמיה א"כ לא בעינא אמר לי בהאי אגרא דאמרת לא בעינא יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסרי נהרוותא דמשחא אפרסמון דכין כפרת ודיגלת דמענגת בהו אמרי לקמיה האי ותו לא אמר לי ולחברך מאי יהיבנא אמרי ליה ואנא מגברא דלית ליה בעינא מחיין באסקוטלא אפותאי ואמר לי אלעזר ברי גירי בך גירי ר' חמא בר חנינא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רבי יהושע בן לוי

גזר תעניתא ואתי מיטרא אמר להו הא אנא הא בר ליואי אמרו ליה דניתי וניכוין דעתין איפשר דתברי ציבורא לבייה דאתי מיטרא בעון רחמי ולא אתי מיטרא אמר להו ניחא לנו שיבא מטר בשבילנו אמרו ליה הן אמר רקיע רקיע כסי פניך לא איכסי אמר כמה עזין פני רקיע איכסי ואתא מיטרא לוי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך אתא מיטרא ואיטלע אמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי והא גרמא ליה והא לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע הא והא גרמא ליה רבי חייה בר לולייני שמעניהו להנך ענני דקאמרי ניתו וניתבי מיא בעמון ומואב אמר לפניו רבונו של עולם כשנתת תורה לעמך ישראל חזרת על כל אומות העולם ויש קיבלוה ועכשיו אתה נותן להם מטר שדו הכא שדיוה אדוכתייהו דרש רבי חייה בר לולייני מאי דכתיב [\[תהילים צב-ג\]](#) צדיק כתמר יפרח כארוז בלבנון וישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארוז ואם נאמר ארוז למה נאמר תמר אילו נאמר תמר ולא נאמר ארוז הייתי אומר מה תמר

רש"י משום כיסופא. שהיו שכינותיה ארופות עיפה לכבוד שבת והיא אינה עושה כלום: אגנא. עבידה: מסא. עקר שמוציאין בו הלחם מרדה פאל"ח בלע"ז ומרדה ומסא חדא מילתא היא: תנא אף היא להביא מרדה נכנסה. פל"ח בלע"ז על שם שרודין בה פה מן החנור שלא היה שאלת מפני שרגילה בניסיון: חזיא. דביהוה בחלמא: מישקל לא שקלי. בטר דיהבי: כל היכא דתני בי שמשי היינו ערב שבת לא שמעתי טעם: במנא דחלא. בכלי שיס בו החומץ ושמי החומץ בנר ויכבה הנר: עד שנטלו ממנו אור להבדלה. הדלתי ממנו נר אחר ליהנות בו ונר של מעשה נסים כיבה כי היכי דעבד רב יהודה (לעיל דף כז) בחלא דהוא סמיהל: קא מפסדי לו. שדות: דוביס. וזאבים בשדות: ולא מטו כשורי. אין הקורות מגיעות מכותל לכותל: איכו נימטו כשורין. יחירוהו הקורות: סניפין היו. הקורות של הליות היו במעשה נס נדבחו להן החיות קטנות לאורכן: ר"ח בן פדת. אמורא היה והוא הנקרא מנא דלרעה דל"ז במסכת נדה (דף כז) בעל הוראות היה והוא שישם רבי יוחנן אחרי מות ריש לקיש והיה דחוק ועני: עבד מילתא. הקיז דם: ברא דחומא. בן השום ללע של שום: הלך לבייה. נתעלפה: לוליה. ניוץ: מאפותיה. ממנחו: כולי האי ופסד. בחמיה כולי האי עבדת ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיהרמינא בשעתא דמוזי: דחוי נפישא או דחיינא. ימי חיי שחייתו כבר הם רבים ממה שאני עמיה לחיות: אמר דחייא. מה שכבר חיית מרובים ממה שאתה עמיה לחיות והיינו דקא בכי כי אמר שכניה הכי והאי דחייך משום י"ג נהרוחא לרחוץ בהן ולטויל בהן מזה לזה: אי הכי לא בעינא. דמחריביה לנעלמא: ותו לא. וכי אין אתה נותן לי דברים אחרים: א"ל ולחבדך מאי קא יבינא. אנא מנדבא דלית ליה בעינא לא גרים כספר רבי ובספר שלי כתוב: באסקטולא אפוחאי. היינו לוליה דנפק מיניה שמדביק אלבע כרדל עם הגודל ומכה בלפורן האלבע: איגרו כך גירי. כלומר הכתיי לחוזה בעלמא אמר כן: הא אנא הוא בר ליואי. הוא איש אחד ואני איש אחד הוא עדיף מניא: דהברי. שוכרים: שיבא מטר בשבילנו. מקבלים אתם עלבים ומסכימין לדעת אחד: כמה עזין. ללא כסין מלכודא: לוי אחוי קידה. נועץ שני גדולים בארץ ושוחה ונושא את הרגפה: הא והא גרמא ליה. החטא גרם לו שנללע בקידה: (רש"י)

תוספות הא והא גרמו ליה. פי' הראב"ד הא כדעבד דאחוי הקידה קמי רבי איטלע והא דהטיח דברים כלפי מעלה גרמא ליה דאיטלע: (תוספות)

ב - כה דף

אין גזעו מחליף אף צדיק ח"ו אין גזעו מחליף לכך נאמר ארוז אילו נאמר ארוז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארוז אין עושה פירות אף צדיק ח"ו אין עושה פירות לכך נאמר תמר ונאמר ארוז וארוז גזעו מחליף והתניא הלוקח אילן מחבירו לקוץ מגביהו מן הקרקע טפח וקוצץ בסדן השקמה שני טפחים בבתולת השקמה שלשה טפחים בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה בדקלים ובארוזים חופר למטה ומשריש לפי שאין גזעו מחליף הכא במאי עסקינן בשאר מיני ארוזים כדבר בר הונא דאמר רבה בר הונא עשרה מיני ארוזים הן שנאמר [\[ישעיה מא-ט\]](#) אתן במדבר ארוז שיטה והדס וגו' ת"ר מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים באחרונה התחילו הצבור לצאת אמר להם תקנתם קברים לעצמכם געו כל העם בבכיה וירדו גשמים שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נעה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים הוורני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם כמלא ברך המחרישה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה שלשה טפחים תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים והא תניא טפחיים לא קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה א"ר אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימך קול שני ריעים אני שומע שנאמר [\[תהילים מב-ח\]](#) תהום אל תהום קורא לקול צנורין וגו' אמר רבה לדידי חזי לי האי רידיא דמי לעיגלא (תלתא) ופירסא שפוחתיה וקיימא בין תהומא תתאה לתהומא עילאה לתהומא עילאה א"ל חשור מימך לתהומא תתאה א"ל אבע מימך שניא [\[שיר השירים ב-ב\]](#) הנצנים נראו בארץ וגו': היו מתענין וירדו גשמים קודם הנץ החמה כו': ת"ר היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו רבי יוסי אומר קודם ט' שעות לא ישלימו לאחר ט' שעות ישלימו שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה שנאמר [\[מלכים א כא-כט\]](#) הראית כי כנע אחאב וגו' ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה סבר לאשלומינהו א"ל רבי אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם שמואל לא שבח של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואמר להם המתינו לו עד שיתמקמק ויצטרע ואחר כך תנו לו ולשמואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי אמר משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא: מעשה וגזרו תענית בלוד כו': ונימא הלל מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרווייהו לפי שאין אומרים הלל

רש"י ואין גזעו מחליף. אם נפק: אף נדיה. אין לו זכר נדיה אין גזעו מחליף אינו בתחיית המתים: נדיה אינו עושה פירות. אין לו שכר לעתיד: בתולת השקמה. נטיעה שלא נקלעה מעולם: סדן. שכבר הזקין טרוני"ק בלע"ז שנקלץ וחוזר ומתעבה והוא מלשון סדנא כסדניה יחיב (פסחים דף כח): שני טפחים. שכבר גזעו מחליף: מן הפקק. קשר התחתון: מיני ארוזים. שנאמר אתן במדבר ארוז שיטה והדס וגו'. וזכור לכו תלת וברלא השנה (דף כג). מפרש הוסיפו עליהם אלוניים אלמוניים: מעשה כרבי אליעזר בן הורקנוס. י"ג תעניות שהתענו והלכו עד שגמרו י"ג כהנן (לעיל דף יב) עבדו אלו ולא נענו כו': התחילו הצבור לללח. מנית הנכנסה: קברים קהנס. בחמיה אין לכם חלא לכו הכדו עצמכם מפני הרעב: געו. לעקו כמו אם יגעה שור על בלילו (איוב ו) הלךו וגעו (שמואל א ח) ויהי הצבור פוסקין מתעניתם. דתנו (ס) עבדו אלו ולא נענו כו' גזרו עוד כו' חבל נענו שוב אין כריכוין להתענות והני מיילי כבור חבל יחיד שהיה מתענה על החולה ומתפאר או על לרה ועברה הרי מתענה ומשלים כדלמך לעיל (דף י) כך שמעתי: כמלא בדר המחרישה. אם שטטשו הגשמים בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה: בדר. הוא הכלי

שחורשין בו ומצריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו כלומר מיכלא התלם שיראו המים בהלם מחרישהו שקורין קולטרי"א: בהרבה. הקרקע יבישה טפה כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפה ולחי רוב גשמים ירדו: בעבודה. חרושה כגון עדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה ג' טפחים דלפי' בגשמים מועטין נכנסין בה בטפה או בטפחיים: און כך כל טפה. כגנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפה תהום עולה ומתגבר ג' טפחים ואע"ג דסומכא דארעא אלפא גרמידי בפרק החליל (סוכה דף נג): אפי"ה לטיבותא מהנייא: והניחא. תהום יולא לקראתו ב' טפחים: הא דקתני טפחיים ותו לא בעבודה. דלע"ג נכנסו טפה בקרקע פורתא הוא דנחית וזהו לא נפיק זהו לקבליה שגשה טפחים אלף פורתא טפחיים: בשאינה עבודה. דכי נכנסו בה טפה טפי הוא דנחית ונפיק תהום לקיבליה ג' טפחים: אבע. לאון נחל טבע: קול שני ריעים. ניסוך המים וניסוך היין: תהום אל תהום קורא. מים עליונים ומים תחתונים: לגורין. אותן שני ספלים: האי רידיא. מלאך הממונה על הגשמים כך שמו: דמי לעיגלא. וכו"ג תלתא: בין תהומא עילאה לתתאה. בין הקייע לאוקיינוס היכא דנשקי ארעא ורקיע: תהומא עלאה. מים העליונים: תהום מימין. אבע מימין. למטה בקרקע: הנגנים נראו בארץ. כלומר כשנכנסו מים בחג שהניסוכין נראו בארץ שאין באין אלף משנה להבירה כגון זה שאינו יולא אלף משנה לשנה ועת הזמיר הגיע זמירות החג אז קול התור מלאך דומה לשור תרגום שור תור שבשעה שנסוכין מים בחג הוא אומר כן לאון אחר כמשמעו הנגנים נראו והזמיר הגיע בשעה שקול התור נשמע: קודם הגן החמה לא ישלימו. דלכתי לא חל עלייהו תענית כי נהתי גשמים: קודם חות. דחלות זמן אכילה היא מחלות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בשעת סעודה: ועשו יו"ט. מתוך שמחה: הלל הגדול. הדוד לאלהי האלהים כי לעולם חסדו ומשני שנאמר בו ותן לחם לכל בשר כדלמרינן בשיהי פסחים (דף קה): שכן מלינו כו'. כלומר שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מט' שעות ואילך אפי' בני מלכים שדרוך לאכול בט' שעות שער ג' שעות הן יאנים במטותיהן וזוהין שקה שעות ואוכלין וכדלמרינן בפסחים (דף קז): אפי' אגריפס המלך שגיל לאכול בט' שעות ביום לא יאכל עד שתהשך שנאמר הראית כי נכנס אחרב מפני ואחרב לא חלה תעניתו עליו אלף מט' שעות ואילך ועד ט' שעות היה יכול לאכול שלא גמר דעתו להתענות אלף שבת אלויה אותו היום שנכנס בכרס נבות הזרעאל ואלמר ליה תלחח וגם ירשת וגו' (מלכים א' כח) ילקו הכלבים וגו' (סס) וכתיב וילום שהתענה אותו היום: הכי גרסינן שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו גשמים קודם הגן החמה: שכן נכור הוא. שעדיין לא קראו ונענו: למה הדבר דומה וכו': (כ"י")

תוספות אין פירוש לקטע זה (תוספות)

דף כו - א

אלא על נפש שבעה וקרא מלאה איני והא רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וגזר תענית וירדו להם גשמים עד חצות ואמר הלל ואחר כך אכלו ושתו שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות:

רש"י אלא בנפש שבעה. מתוך שכתוב בו ותן לחם לכל בשר (תהלים קלו) נאה להאמר על השבעה: דלפי גובר. שם אדם או מקום: דשכיח בהו. יין ושכרות ופשעי ולא ילמרו הלל: (כ"י")

תוספות שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות. ולהכי היו אומרים הלל הגדול קודם שיאכלו וישתו ובפסוקי דזמרה נוהגין לומר שחרית ודווקא בפסוקי דזמרה קודם התפלה אביל בשעת תפלה אין אומרים אותו אלא בנפש שבעה ובכרס מלאה: (תוספות)

פרק רביעי - בשלשה פרקים

מתני' בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שיערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים אלו הן מעמדות לפי שנאמר [במדבר כח-ב] צו את בני ישראל את קרבני לחמי וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים שיערים וארבעה משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לויים ושל ישראלים הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולויים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית (ואנשי המעמד היו מתעניין ארבעה ימים בשבוע מיום ב' ועד יום חמישי ולא היו מתעניין ערב שבת מפני כבוד השבת ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג לייגיעה ותענית וימותו) ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקו המים בשלישי יקו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ בששי ותוצא הארץ ויכלו השמים פרשה גדולה קורין אותה בשנים והקטנה ביחיד בשחרית במוסף ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע ערב שבת במנחה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת כל יום שיש בו הלל אין מעמד בשחרית קרבן מוסף אין בנעילה קרבן עצים אין במנחה דברי ר' עקיבא אמר לו בן עזאי כך היה רבי יהושע שונה קרבן מוסף אין במנחה קרבן עצים אין בנעילה חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי זמן עצי כהנים והעם תשעה באחד בניסן בני ארץ בן יהודה בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בשבעה בו בני יונדב בן רכב בעשרה בו בני סנאה בן בנימן בחמשה עשר בו בני זתוא בן יהודה ועמם כהנים ולויים וכל מי שטעה בשבט ובני גונבי עלי ובני קוציע קציעות בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה בעשרים באלול בני עדין בן יהודה באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה באחד בטבת לא היה בו מעמד שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז

רש"י מחנ'י בשלשה פרקים במוסף. מפרש בגמרא נעילה שערים. מפורש בצרכות ירושלמי בפרק הפלת הקחר אימתי נעילה יש אומרים נעילה שערי מקדש וי"א נעילה שערי שמים שנועלים אותן למה ערב בגמרא הפלה וניהגין היו להפלת הפלת נעילה בכל העניות כדרך שמתפללין ביוה"כ: פ' אלו הן מעמדות. המתענין מתפללין בעריהם שיהקבל בראון קרבן אחיהם כדלקמן: לפי שגמרא לא ר' אח בני ישראל וגו'. שהתמיד כל מן הקהלים של כל ישראל ואי אפשר שיהיו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומם: נביאים הראשונים. שמואל ודוד בגמרא מפרש: על כל משמר. ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד חיקטום ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועין ועומדין בעיר ועומדין על הקרבן אחיהם ולכד אלו הדמים בירושלים היו מעמדות בכל עיר ישראל לחקרו לכ"ד מעמדות כנגד ארבעה ועשרים משמרות כלהניא בכרייתא של מ"ט מדות והיינו דתנו היה מעמד בירושלים כהנים לוי וישראלים: כהנים ולויים. של משמר היו עולים בירושלים כהנים לעבודה ולויים לשיי ומכלל המעמדות היו קבועין בירושלים לעמוד על הקרבן אחיהם: והשאר היו מתנספין לעריהם. ומתפללין על הקרבן אחיהם שיהקבל בראון ומחננין ומולאין ספר תורה ביום הענייה: וקורין במעשה בראשית. ובגמרא מפרש טעמה: ביום הראשון. של שבעה: קורין בראשית כו'. פרשה ראשונה ופרשת יהי רקיע לפי שאין בפרשת בראשית למה תשעה פסוקים כדי הריאת כהן לוי ישראל וכן כוון: בשש ויחולל הארץ עד ויכולו. לפי שפרשת תולא הארץ אין בה אלא שמונה פסוקים לפיכך אומרי ויכולו: פרשה גדולה. שפרשיות הללו קורין אותה בשנים כגון פרשה ראשונה של בראשית יש בה חמשה פסוקים היו קורין אותה בשנים כדלמרינן בגמרא יהי רקיע בחד ביום השני יהי רקיע בחד יהיו בשנים שיש בה ה' פסוקים ביום השלישי יהיו בחד שאין בה אלא ה' פסוקים והיא מאורות בשנים שיש בה ו' פסוקים: וקורין אותה על פיה. כל אחד בפני עצמו ובעי בגמרא מאי קאמר מעיקרא קתני פרשה קטנה כו' דמשמע דבספר תורה קורין והדר תנא על פיהם. פרשה נעילה לילה: כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחיות. אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על הקרבן אחיהם שיש בו הלל לפי שאין להן פנאי לעשות מעמדם שקורין את הלל ומפני ההלל היו דוחין את המעמד: קרבן מוסף. יום שיש בו קרבן מוסף בירושלים אין מעמד נעילה בירושלים וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף לפי שהיו טרודין במוסף שיש בו להקריב בהמות ויהי מתמיד שהיא אחד און כך מוסף בלל שמי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהן היו טרודים לחשוב עמים ולקצוב מים ודוחה אפי' מעמד נעילה: קרבן עמים. בגמרא מפרש כגון אחד מט' זמנים ואותו יום שהיה בו קרבן עמים אפילו לא היה בו מוסף היה נדחה מעמד של מנחה מפני קרבן עמים מפני שקרבן עמים קודם למנחה ודוחה מעמד הסמוך לו וללא של נעילה: כך היה רבי יהושע דורש קרבן מוסף אין במנחה. וטעמא מפרש בגמרא: זמן עלי כהנים והעם. שמתנדבים עמים: תשעה. באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להניח עמים והיו מקריבין קרבן אותו היום ואפילו היו עמים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשעה זמנים: בני ארח בן יהודה. שכשעלו בני הגולה הם התנדבו תחילה בחד בנין ואספק להם עמים עד כ' בתמוז שהתנדבו בני דוד ארח שמואל ומשבע יהודה היה: בני דוד. ממשפחת דוד המלך: סנהל בן בנימין זחור בן יהודה בני גונבי עלי ובני קולעי קיעות משפחה אחת הן ובגמ' מפרש אמאי מיקרו הכי: בני עדון בחד בטבת שבו בני פרעוש שניה. ובגמרא מפרש אמאי קבעו להן אלו הזמנים: בחד בטבת. שהיה ר"ח (אחונכה) לא היה בו מעמד כו' (רש"י)

תוספות מחנ'י בכל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחיות. פי' דהיינו חנוכה דבשאר יום טוב לא משכחת לה בלא קרבן מוסף: קרבן מוסף אין בו נעילה. פירוש יום שקרבין בו מוסף אין בו נעילה לפי שטרודין הם במוסף ואין להם פנאי לומר נעילה: קרבן עמים אין בו מנחה. משום דעד המנחה היו טרודים בקרבן העצים אבל יש בו נעילה דכל כך לא היו מאחרים עד שעת נעילה דאמר בן עזאי כך היה וכו': (תוספות)

ב כו דף

נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר משוכנס אב ממעטין בשמחה שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל חמשה עשר באב וכיו"ב שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו כל הכלים טעונין טבילה ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בניו תן עיניך במשפחה [משלי לא-ל] שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ואומר [משלי לא-לא] תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשה וכן הוא אומר [שיר השירים ג-יא] צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה ששטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו זה מתן

תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו: **גמ'** בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהם כו': תעניות ומעמדות מי איכא

מוסף חסורי מיחסרה והכי קתני בשלשה פרקים כהנים נושאים את כפיהן כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף מנחה ונעילה שערים ואלו הן שלשה פרקים תעניות ומעמדות ויום הכפורים א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפים מאן חכמים ר' יהודה היא דתניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה כולן יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ ר"י אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים מנחה אין בה נשיאת כפים במאי קמיפלגי רבי מאיר סבר כל יומא טעמא מאי לא פרשי כהני ידייהו במנחתא משום שכרות האידנא ליכא שכרות רבי יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכוח שכרות לא גזרו בהו רבנן מנחה ונעילה דכל יומא שכוחא שכרות גזרו בהו רבנן רבי יוסי סבר מנחה דאיתה בכל יומא גזרו בה רבנן עילה דליתה בכל יומא לא גזרו בה רבנן אמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי מאיר ורבי יוחנן אמר נהגו העם כרבי מאיר ורבא אמר מנהג כרבי מאיר מאן דאמר הלכה כרבי מאיר דרשינן לא בהפיקא מאן דאמר מנהג מידרש לא דרשינן אורויי מורינו ומאן דאמר נהגו אורויי לא מורינו ואי עביד עביד ולא מהדרין ליה ורב נחמן אמר הלכה כרבי יוסי והלכה כרבי יוסי והאידנא מ"ט פרשי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא כיון דבסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמאי דכולי עלמא מיהת שכור אסור בנשיאת כפים מנהגי מילי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביינ מתקיף לה אבוה דרבי זירא ואמרי לה אושעיא בר זבדאי אי מה נזיר אסור בחרצן אף כהן מברך אסור בחרצן א"ר יצחק אמר קרא לשרתו ולברך בשמו מה משרת מותר בחרצן אף כהן מברך מותר בחרצן

רש"י נשתברו הלוחות. בגמ' מפרש: ובטל התמיד. לפי שגזרה המלכות גזרה מלהקריב עוד: והועמד אלם בהיכל. שהעמידו מנשה כדמפורש בתרגום ירושלמי בפרשת השמים כסאי וגו' (ישעיהו סו): על אבותינו. דוד המדבר אם יראה איש בלשונם האלה הדור הרע הזה את הארץ וגו' (דברים א): ביתר. עיר גדולה והיו ישראל דרין בה

במסכת גיטין פרק הניזקין (דף נז.) אשקא דריספא חרב ביתא: שבת שחל תשעה באב כו'. שבו: בחמישי מותרין. אם חל תשעה באב בערב שבת מותרין לכבס בחמישי ובשבת ט' באב כו' בשבת לא איעריך למהני דמותרין דמותרין בגמרא לא שנו אלא לפניו כו': שני תשלין. בשר ודגים או בשר ודגים עליו או דג וזיתא עליו כדלמי בפרק ערבי פסחים (דף קי"ז): יקנה. בגמרא מפרש: כפיית המטה. על פניה ולא יפון עליה: שאלוין. שטובן שאלות ז' מזו אפילו עשויות כדי שלא לבייש כו': טעונון טבילה. קודם שלבשום לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה שמה נדה היתה: וחולות. כמו לחובל במחולות (שופטים כ"א): במלך שלמה. במלך שהשבוש שלו: אמו. כנסת ישראל: זה מתן תורה. יום הכפורים שניהנו בו לחות האחרונות: גמ' כל זמן שמהפללו. דהיינו שחריה ומנחה ועליה: יא מהן ארבעה פעמים ביום. יום הכפורים יש בו מוסף: כל יומא מאזי טעמא לא פרסי כהני ידויהו במנחה. דכל יומא שכיחא ביה שכרות שכבר בעד וזימנין דמשכא סעודה ומשכאכ ופרסי ידויה כהדי חמיה וכהן שהו יין אסור לישא את כפיו שנאמר יין ושכר אל תשת בראשכם וכו' (ויקרא י') ונשיאת כפים מעין עבודה כדלקמן: האידנא. בתעניות ובמעמדות לא שכיחא שכרות ובמעמדות נמי מתענין כדלקמן (דף כ"ז): גזרינן. תענית אטו שאר ימים: נעילה לילה בכל יומא. אלא ביום התענית: דדרישין בפיקרא. הלכה כרבי מאיר דבענין דליקוט כותיה עלמא: ארווי אוריין. כרבי מאיר אי אתו לקמן אבל בפיקרא לא דרישין דלא פטיאל ליה כולי האי דהיהו הלכה כר"מ ומ"ד נהגו משמע הן נהגו מחליין אבל חינו עיקר ומנהג משמע תורת מנהג יש בדבר ומנהג כשר הוא: ורב נחמן אמר הלכה כרבי יוסי והלכה כרבי יוסי. גמרא קא פסיק ומהדר סתמא ומוקי לה הלכה כרבי יוסי וזהו קא פריך ואלא האידנא כו': כיון דסמוך לשקיעת החמה וכו'. שמהחרין עד שקיעת החמה ומתפללין כל שעה ואינן הולכין לבית הכנסת משש שעות ומנחה ולמעלה כמו שהיו עושין לאותו הימים: תפלת נעילה דמיל. דהשתא ליכא למיגזר משום מנחה דכל יומא דמנחתא כי הא ליחא בכל יומא: שבור מיהא אסור שנשיאת כפים. דלפירו ר"מ לא קאמר אלא משום דהאידנא לאו שכרות הוא: פרכת כהן מבדך. כה תכרו את בני ישראל אמור להם (במדבר י'): מה משרת כו'. עובד עבודה דלא מיתבא אלא שהו יין ממש דכתוב יין ושכר אל תשת וגו' הא בחלק מותר: (רש"י)

הוספות מנחה ונעילה דכל יומא שכיח בהו שכרות גזרו רבנן אפילו ביומא דתענית דלית בהו שכרות וקשיא דהכא משמע דבמנחה שייכא שכרות ובפ"ק דשבת (דף י. ושם) קאמר בהדיא דבמנחה לא שייכא שכרות וי"ל. דהא דקאמר התם דבמנחה לא שייכא שכרות ר"ל לגבי ערבית שכרות דמנחה לאו כלום (לגבי שבת) דיותר שכיח שכרות בערבית (יותר) מבמנחה אבל לעולם במנחה שייך שכרות לגבי שחרית ומוסף: ומאן דאמר נהגו ארוויי נמי לא מורינן. פירשנו בפ"ק דראש השנה (דף טו: ד"ה וכו'): והאידנא נהגו עלמא דפרסי כהני ידויהו במנחה סמוך לשקיעת החמה. ולכך לא נהגו העם לומר נשיאת כפים במנחה ביום הכפורים לפי שמתפללין מנחה בעוד היום גדול אבל במנחה בשאר תעניות יש נשיאת כפים אבל מכל מקום בנעילה ביום הכפורים יש נשיאת כפים: (תוספות)

א - כז דף

אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא הא איתקש לנוזר ומאי חזית דמקשת לקולא אקיש לחומרא אסמכתא ניהו מדרבנן ולקולא: אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל כו': מאי קאמר ה"ק אלו הן מעמדות ומה טעם תיקנו מעמדות לפי שנאמר **[במדבר כח-ב]** צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי והיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהני' ושל לויים ושל ישראלים הגיע זמן משמר לעלות כהנים ולויים עולין לירושלים ת"ר עשרים וארבעה משמרות בארץ ישראל ושתים עשרה ביריחו שתיים עשרה ביריחו נפישן להו טובא אלא שתיים עשרה מהן ביריחו הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים וחצי המשמר היה עולה מיריחו כדי שישפכו מים ומזון לאחיהם שבירושלים אמר רב יהודה אמר שמואל כהנים ולויים וישראלים מעכבין את הקרבן במתינתא תנא ר"ב בן אלעזר כהנים ולויים וכלי שיר מעכבין את הקרבן במאי קמיפליגי מר סבר עיקר שירה בפה ומר סבר עיקר שירה בכלי אמר רב חמא בר גוריא אמר רב משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ארבעה מאלעזר וד' מאיתמר בא שמואל והעמידן על שש עשרה בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה שנאמר **[דברי הימים א כו-לא]** בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו וימצא בהם גבורי החיל ביעזר גלעד מיתביי משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר בא דוד ושמואל והעמידן על עשרים וארבע שנאמר **[דברי הימים א ט-כב]** המה יסד דוד ושמואל הוראה באמונתם הכי קאמר מיסודו של דוד ושמואל הרמתי העמידום על עשרים וארבע תניא אידך משה תיקן להם לישראל שש עשרה משמרות שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר חלקום והעמידום על עשרים וארבע שנאמר **[דברי הימים א כד-ד]** וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה ואומר **[דברי הימים א כד-ו]** בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר מאי ואומר וכי תימא כי היכי דנפיש בני אלעזר הכא נמי דנפיש בני איתמר שמונה מעיקרא ארבעה הו' ת"ש בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר תיובתא דרב חמא בר גוריא אמר רב רב חמא בר גוריא תנאי היא ואנא דאמרי כי האי תנא דאמר שמונה ת"ר ארבעה משמרות עלו מן הגולה ואלו הן ידעיה [חריים] פשחור ואימר עמדו נביאים שביניהם

רש"י מאי קאמר. דקא בעי מאי ניהו מעמדות ומייתא קרא את קרבני לחמי לאשי וגו': הכי קאמר אלו הן מעמדות. דלקמן וטעמא מאי הקון מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו': ה"ג תנו רבנן כ"ד משמרות היו בל"ו וי"ב ביריחו וי"ב ביריחו בתמיה נפשי להו טובא אלא אימא וי"ב מהן ביריחו. כר"ש משמע לבד הכ"ד שבעיירות א"י היו י"ב ביריחו דהו' להו ל"ו וי"ב מהן משמע שמתוון הכ"ד היו י"ב ביריחו: ה"ג הגיע זמן המשמר חלי המשמר עולה לירושלים והאי המשמר עולה ליריחו כדי שישפכו מים ומזון לאחיהם שבירושלים. כלומר כיצד היו י"ב ביריחו כשהגיע זמן המשמר לעלות לירושלים בשבת מתחלקים ראשי המשמר חזיון הולכין לירושלים לעבודה וחזיון הולכין ליריחו הסמוכה לירושלים ומתקנין שם מים ומזון לאחיהם וכך עושין כל הכ"ד משמרות נמצא י"ב ביריחו לשון אחר נהיכא לי: מעכבין את הקרבן. אם און מעמד מוכון בירושלים כדתן (לעיל דף כו.) על כל משמר היה מעמד בירושלים של כהנים ולויים וישראלים כיון דכולהו עבליים בעינן ליהוי כמותו על גבי עבודה: וכלי שיר מעכבין את הקרבן. פלוגתא בשילהי מסכת סוכה (דף נ.) ובעריכין (דף יא.) מפורשת: עיקר שירה בפה. וכלי לכסומי קלא בעלמא וכיון דלייכא לויים לא מעכב משום כלי שיר: עיקר שירה בכלי. אכזב וכן פסק החילול (סם): ארבעה מאלעזר. מצונו של אלעזר שעשה מהן ד' משמרות וגמרא גמרא ליה: המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. ותיובתא דרב חמא דלמי שמואל העמידם על י"ו ודוד העמידן על כ"ד דהא שמעי' מינה דתרווייהו כהדי הדדי תקנינהו: מיסודו של שמואל הרמתי. שהעמידן על י"ו בא דוד והעמידן על כ"ד אית ספרים שכחו ביה מיסודו של שמואל ודוד העמידום על כ"ד כלומר שניהם הועילו בדבר ושמואל העמידם על י"ו ודוד על כ"ד: וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר ויחלקו בני אלעזר לראשים לבית אבותם עשה עשר ולבני איתמר לראשים לבית אבותם שמונה ואומר בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לראשי הגברים כדלמי רשאי הגברים של בני אלעזר היו רבים מאיתמר והאי ומאלו משמע דקודם לכן היו תבועים ועכשיו הוסיפו עליהן ויחלקום לי"ו בית אב אחד אחוז שהיה מתחילה לאלעזר דהיינו ח' אחוז

אחד בגורל דהיינו נמי ח' והו' לכו י"ו: ואחוז אחוז לאיתמר. מה שהיה מתחילה אחוז לאיתמר אחוזים עתה ככתחילה שלל הרבו עליהם שום בית אב: מאי ואומר. וכי תימא מעיקרא הו' ד' לאלעזר וד' לאיתמר: וכי היכי דנפיש בני אלעזר הכי נמי נפיש בני איתמר. ומיהו בני אלעזר נפיש עפי דהא לאיתמר לא אוקמינהו לאלעזר על ח' והאלעזר על י"ו: תא שמע ואחוז אחוז לאיתמר. אלמא דקיימי קיימי ושמע מינה דמשה תיקן להם י"ו ח' מזה וח' מזה וקשיל לרב חמא דאמר ד' וד' והא דכתב לעיל ובשנת הארבעים ג' המה יסד כמה שהוספו עליהן עד כ"ד משתעו ואלכל משתעו תיקן להם י"ו משמרות: תנאי היא. דהא איכא תנא דלעיל דקתני משתעו תיקן להן ח' משמרות משניהן והא לא קאימנא כותיה: עלו מן הגולה. בבית שני והשאר לא עלו שהרבה מוקראל נשתיירו ולא רטו לעלות: פשחור ואומר. ומבעיא לי דפשחור לא קתיב גבי כ"ד משמרות (ד"ה ט"ז): (כ"ט)

תוספות אי מה משרת בעל מוס לא אף מברך בעל מוס לא אף מברך וכי ומשני הא איתקש לנויר וכי מכאן נראה דבעל מוס מברך ברכת כהנים מדקא חזינן דהש"ס רוצה ללמוד מברך ממשרת ובעל מוס ודחינן ליה אם כן נראה דלענין נשיאת כפים כהן בעל מוס נושא כפיו ומכאן יש להוכיח דכהן שהמיר דתו נושא כפיו וכשר לישא כפיו ולקרות בתורה כמו שלא המיר וראיה. מהא דכהנים ששימשו בבית חוניו לא ימשו במקדש אבל נוטלים חלק עם אחיהם כמו בעלי מומין משמע דכל עבודה שבעל מוס ראוי לעשות יעשו וכהן בעל מוס נושא כפיו: ומאי חזית דאקשת לקולא אקיש לחומר. פי' מאי חזית דמקשת כהן לנויר להקל ולומר כמו שנויר הוי בעל מוס כמו כן כהן בעל מוס כשר ואקשת למשרת מה משרת מותר בחרצן אף כהן מברך מותר בחרצן אקשה לחומר אפילו שנויר אסור בחרצן אף כהן אסור בחרצן וכמו כהן משרת אסור בעל מוס אף כהן מברך בעל מוס אסור ומשני אסמכתא וכי: מר סבר עיקר שירה בפה. ולכך הכל כשרים אפילו פסולים אפילו ממזרים לומר שירה דלא הוי אלא בפה ולמאן דאמר עיקר שירה בכלי אם כן צריך שיהו כהנים או לא לויים דהא הכלי זמר היא קדוש: (תוספות)

דף ב - כז

וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה בבלום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש בא [חריס] ונטל חלקו וחלק חבריו שש וכן פשחור וכן אימר וכן התנו נביאים שביניהם שאפי' (יהוידב) ראש משמרת עולה לא ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר (ויהוידב) טפל לו: וישראל שבאותו משמר מתכנסין בעירן וקורין ובעשה בראשית: מנהגי מילי א"ר יעקב בר אחא אמר רב אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר [\[בראשית טו-טז\]](#)

דף כח - א

דאית ליה רווחא: פרשה גדולה קורין אותה בשנים בשחרית ובמוסף ובמנחה קורין על פיהן כו': איבעיא להו היכי קאמר בשחרית ובמוסף קורין אותה בספר ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע או דלמא הכי קתני בשחרית קורין אותה בספר ובמוסף ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע תורה דתניא בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא אותה על פה אמר ר' יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בצבור אלא כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע: כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד כו': מה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה והללו דברי סופרים: זמן עצי כהנים והעם כו': ת"ר למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם אמרו כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן שאפי' לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן שנאמר [\[נחמיה י-לה\]](#) והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלויים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה: ועמהם כהנים ולויים וכל מי כו': תנו רבנן מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושללא יביאו בכורים לירושלים והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו כשרין (שבאותו הדור ויראי חטא) הביאו סלי בכורים וחייפום בקציעות ונטלו ועלי על כתפיהן וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות אמרו להם להיכן אתם הולכין אומרין להם לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת שלפנינו ובעלי שעל כתפיו כיון שעברו מהן עיטרום בסלים והביאום לירושלים תנא הן בני סלמאי הנתופתי ת"ר מה הן בני סלמאי הנתופתי אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו ויראי חטא שבאותו הדור הביאו גזיריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהם והלכו להם כיון שהגיעו אצלן אמרו להם להיכן אתם הולכין אמרו להם להביא גזלות משובך שלפנינו ובסולמות שעל כתפיו כיון שעברו מהן פירקום והביאום והעלום לירושלים ועליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר [\[משלי י-ז\]](#) זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחבריו נאמר ושמ רשעים ירקב: בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה: תנא בני פחת מואב בן יהודה הן בני דוד בן יהודה דברי ר' מאיר רבי יוסי אומר הן בני יואב בן צרויה: בעשרים באלול בני עדין בן יהודה וכי: תנו רבנן בני עדין בן יהודה הן בני דוד בן יהודה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר הן בני יואב בן צרויה: באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה כו': מני מתני' לא ר' מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי יוסי אי ר' מ' ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי רבי יהודה ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי רבי יוסי ליתני שבו בני יואב בן צרויה שניה לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי: באחד בטבת לא היה בו מעמד כו': אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי

רש"י דאית ליה רווחא. שיכול לקרות מפסקה אחרת אבל הכא לית ליה רווחא דהא לא מני למוקרי לאלא בראשית ויהי רקיע: מה הפרש בין זה לזה. מאי שנא דקרבן עצים דחי מעמד דנעילה ומעמד דמנחה לא דחי: הללו דברי תורה. מנחה כדאמרי' בכרכות (דף כו.) יתכן ליתני תיקן הפלת מנחה שנאמר ויאל יתכן לשון בקעה לפנות ערב ודנעילה מדברי סופרים. ואיכין חיזוק לא גרסינן הכא: עמדו אלו. זמן דקתני במתני' אהכי הוצרכו למנות משום הדיא תקנה דעבדו לכו הנך נביאים כי היכי דלא לידחינהו מאתרייהו: פרוזדאות. סופרים. אדם נכנס לתוך שדה ורואה אשכול שביכר תאנה שביכרה קושר עליה גמי ועושה אותה בכורים: בקציעות. תאנים יבשים כותשין אותן ועושין מהן עגולין: ה"ג והעלי על כתפיהן. (בוכיאל): במכתשת שלפנינו. שהיא במקום אחר לפני בסומך וזה גונבי עלי על שם שמתגנבין מן

אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באר דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה **[ירמיה כט-יא]** לתת לכם אחרית ותקוה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אלו דקלים וכלי פשתן **[בראשית כז-כז]** ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כריח שדה של תפוחים: שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס: אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור אמר רב ששת תדע דבטלי קצרי דבי רב מתיב רב המנונא בחמישי מותרים מפני כבוד השבת למאי אילימא לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא אלא להניח ובחמישי הוא דשרי אבל השבת כולה אסור לעולם לכבס וללבוש וכשאין לו אלא חלוק אחד דאמר רב אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד איתמר נמי אמר רבי בנימין אמר ר' אלעזר לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל להניח מותר מיתבי אסור לכבס לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב וגיהוץ שלנו ככיוסו שלהן וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ תיובתא שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אבל אסור ללבושן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אמר רב לא שנו אלא לפניו אבל לאחריו מותר ושמואל אמר אפילו לאחריו נמי אסור מיתבי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כיצד חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה בשני בשלישי ברביעי ובחמישי לפניו אסור לאחריו מותר חל להיות בערב שבת מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת ואם לא כבס בחמישי בשבת מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא חל להיות בשני ובחמישי קורין שלשה ומפטייר אחד בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטייר אחד רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטייר אחד תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא דתניא תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד ותניא אידך ונוהג אבל מראש חדש ועד התענית דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתיב **[הושע ב-ג]** והשבת ימי מושעה חנה חדשה ושבתה מאן דאמר מר"ח ועד התענית

רש"י ניזיל בהדיה. בערבאות שלהן: ונתתי לכם אחרית ותקוה. אידי דאיירי רב יהודה לעיל נקוט ואזיל: דקלים. להפטרם מהן קיש מהן כבבל הרבה כדאמרין בפ"ק (דף טז) עולא איקלע לכבס חזא מלא גאח דתמרי כו': כלי פשתן. ללבוש: לא שנו. במתני' שכל השבוע אסור לכבס: אפילו לכבס ולהניח. כדי שילבושן לאחר זמן לאחר ט' בלב אסור דנראה כמסית דעוהו שפוסק ככיוסו כגדיה: אמר רב ששת תדע. דאפי' לכבס ולהניח אסור: קצרי. כך שמש בלשון יאמערמל וסם כובסין שמעתי לומרם על קם שמקצרין מגדי למר כשדורסין אותן כנגליהן כמים שקורין פורל"ו"ד והיינו דמתרגמינן עין רונל (שמואל ב' יז) עינא דקצרא: אילימא לכבס וללבוש. מיד בחמישי מאי כבוד שבת איכא: חלה. לכו לכבס ולהניח עד השבת: לעולם לכבס וללבוש. מיד בחמישי: וכמי שאין לו אלא חלוק אחד. דליון לו להחליף ומאי מפני כבוד השבת דאי לא מכבס השתא בחמישי תו לא מצי לכבס ליה: חולו של מועד. שאין לו אלא חלוק אחד דלא סגי' דלא מכבס מפני הכנימה ואפי' כיבס לפני המועד מותר לכבסה במועד: וגיהוץ שלנו. אינו יפה אלא ככיוסו שלהן ואסור לנהיך לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב כיבוס שלנו מותר: כלי פשתן אין בהן. לויארא משום גיהוץ חלה ככלי מילת לושק"י בלע"ז: לא שנו. שאסור ללבושן בשבוע שחל להיות בתוכה חלה בימים שלפני תשעה באב שאם חל ביום רביעי אסור ללבושן ראשון ושני ושלישי: אבל לאחריו. חמישי ושני ושלישי מותר: חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה. דהיינו לאחריו: חל להיות בשני או בשלישי וברביעי ובחמישי כו': לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא. המכבס בתשעה באב אפילו מן המנחה ולמעלה ואדקאי בצרייתא מפסיק לה למילתא וקאמר לייט עלה אביי כו': חל להיות בשני כו'. סיפא דההיא ברייתא גופה היא: ומפטייר. מאותו שלשה אחרון מפטייר מהוך שאין מוסיפין בחול יותר מג' אנשים ולא ב"ח על ד' שאין לנו להוסיף אלא בשבת וב"ט כדמפרש במגילה (דף כ"א) ולפיכך קורין ג' דזמן ספר תורה הוא ובלאו הכי הוה קרו שלשה שהוה מתקנת עזרא לקרות בשני ובחמישי כהן ולו וישראל: קורא אחד ומפטייר אחד. אחד קורא והוא עצמו המפטייר תני מיהת לאחריו מותר תיובתא דשמואל: וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת. אינו מפסיק סעודתו ואינו ממעט בהשליח חלה אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפי' כסעודת שלמה בשעתו דפלוגתא היא במסכת גיטין בפרק (מי שאחזן) (דף סה): לויארא למאן דלמר מלך והדיוט ומלך ואיכא למ"ד מלך והדיוט כלומר כשנטרד שוב לא חזר למלכותו לפיכך הו"ה לומר בשעתו מלכו ותקפו שהיה אוכל הוא וקציו ס' כור סולת כו': ועד התענית. אלמא דסבירא ליה לרבי מאיר לפניו אסור לאחריו מותר רבי יהודה ורבו (גמליאל) סבירא להו דאפילו לאחריו נמי אסור: (רש"י)

תוספות אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט וכו'. פירוש משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב: של תפוחים. י"מ תפוחים. כריח אחרונים: קצרי דבי רב. פירוש כובסין הבגדים ולכן קרי להו קצרי על שם שמקצרין הבגדים ע"י רחיצת המים: מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס במועד. (ובטבול יום) ובפי' אלו מגלגלין (מו"ק דף יד.) דקאמר וליטעמיך הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' דפריך יאמרו כל החלוקים אסורים לכבס בחול המועד וחלוק זה מותר ומתיר זה אזור מוכיח עליו שאין לו אלא חלוק אחד וא"כ דוקא להם אבל לנו דאי אסור אפי' אין לנו אלא חלוק אחד שאין אנו אוגרין אזור על חלוקות שלנו ולא הוה אזור מוכיח עליו וכן צריך ליהדר שלא לכבס המצנפת בחול המועד אע"ג שאין לנו אלא אחת אבל מ"מ יש לנשים לכבס בגדי התינוקות כדי לשכוב דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד שיש רגילות להחליף בגדיהם וכל שעה צריך לו כל בגדיו ועל זה נהגו העולם לכבס בחול המועד: בשני ובחמישי קורין שלש ומפטייר אחד. מכאן מוכיח רבינו תם דמפטייר עולה למנין שבעה מדקאמר קורין שלש ומפטייר אחד שמפטייר אחד מן הג' דקא מיבעיא ליה במגילה (דף כג. ושם) מפטייר עולה למנין שבעה

מפטייר עולה למנין שבעה או לא משמע מהכא דעולה: (תוספות)

יארע פסול צעהן גדול ביום הכפורים ישמש זה הסגן החתוי: משוח מלחמה. הוא הכהן המכריז במלחמה מי האיש הירא ורך הלבב וגו' (דברים כ): אפילו מקופלון ומונחין בקופס'. אישקוריי'ו; צריכין טבילה. כולן שלא לבייש את שצריכה טבילה: שאין אשה אלא לבנים. אם בניך יהיו מיוחסין הכל קופלון עליהם בין זכרים בין נקבות: על מנת שתעטרונו בזהובים. שאחרי הנישואין תהנו לנו הכשיטין ומילתא בעלמא הוא דאמרי כלומר ובלבד שתתנו לנו מלבושים נאים: מחול. סביב לשון מחול הכרס (כלאים פרק רביעי משנה א'): מראה באלכעו. ואומר: זה ה' קוינו לו וישיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו: (רש"י)

תוספות תיקנו ביבנה הטוב והמטיב. פירוש בברכת המזון ומש"ה תקנו יותר על היין הטוב והמטיב טפי מבשאר דברים לפי שהיו [כמו] גדר בכרם ולא נסרחו: יום תבר מגל. פירוש שמונעין מלכרות עצים למערכה פירוש משום שחלש כחה של חמה ומגדלין התולעים באילנות ועצים מתולעים פסולים למערכה כדאמר [במדות] (פ"ב מ"ה) שהכהנים בעלי מומין הם מנקרים העצים ומסירין העצים מתולעים שפסולות למערכה: דלא מוסיף יאסף. פי' אותו שאינו מוסיף מן הלילות על הימים יאסף: מאי יאסף תקבריה אימיה. תימה וכי היה מסופק מאי יאסף אלא נראה לומר דלא מוסיף יסיף ומיהא קבעי גמרא מאי יסיף אבל לעולם הוה ידע דיאסף הוא לשון מיתה כדכתיב (בראשית מט) ויגוע ויאסף אל עמיו: כל אחד ואחד מראה הקדוש ברוך הוא באצבעו שנאמר הנה אלהינו זה קוינו לו וגו' נגילה ונשמחה בישועתו: (תוספות)

